

קונטרס
מראי מקומות
למסכת קידושין
על חלק מפרק ראשון
דף כט. – לג:
[עניני מצוות האב על הבן, כיבוד או"א, ועוד]

- מהדורת טיוטא -

נכתב בס"ד ע"י
יחיאל מיכל בלאאמו"ר יהושע זליג שליט"א פליסקין
ירושלים

הערות והארות יתקבלו בברכה

טל: 05276-14899

פקס 1532-5870698

דוא"ל: ymp803@gmail.com

הקדמה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, שזכיתי להוציא לאור קונטרסי מראי מקומות על פרקים שונים בש"ס.

באשר זיכני השי"ת ללמוד עם תלמידים מקשיבים בכמה ישיבות, ובמשך הזמן ראיתי כי חלק מהתלמידים מתקשים להתרכז באופן הלימוד המקובל בישיבות, ולכן יגעתי ומצאתי בס"ד אופן לימוד קל יותר, וממילא נעים ומתוק יותר. במהלך הלימוד כתבתי דפי מראי-מקומות מדי יום [כמעט], וב"ה שהתלמידים קיבלו מזה תועלת מרובה, ונתחדש אצלם שלהבת אש ללימוד התורה ועיונה, ולכן אמרתי להפיצם כדי לזכות גם אחרים.

ואבאר מעט את האופן שעל-פיו כתבנו:

[א] בחרנו בדווקא פרקים [ולפעמים חצאי פרקים] קלים ללימוד, ובדרך כלל כאלו שיותר נוגעים לענייני הלכה למעשה.
[ב] בכל סוגיא הבאנו ראשונים ואחרונים עיקריים, בשימת דגש על הלומדות, ומתוך השתדלות להביא בעיקר קטעים קלים, מובנים, ולא-ארוכים.

[ג] לאחר מכן הבאנו הפניות לספרי הלכה; טור, בית יוסף, משנ"ב, ופוסקי זמננו.
אופן לימוד זה - כאשר מקשרים בין העיון לבין הלמעשה - יש בו מן התפארת של השלמות, וחותרם האמת ניכר עליו, וגם מביא סיפוק ותענוג רב ללומדים.

יש להדגיש, כי המגמה העיקרית שעמדה לנגד עיני בכתירת הדברים היא, להביא תועלת ו'געשמאק' לתלמידים, ולכן היו פעמים שקיצרתי במקום שהסוגיא דרשה להאריך, ולפעמים להיפך הארכת בדברים צדדיים מעט, הכל לפי מה שהיה נראה לתועלת לתלמידים שהיו לפני באותה שעה. ועל כן, באם יהיו מגידי-שיעורים שירצו להשתמש במראי-מקומות אלו, טוב יעשו אם יתבוננו תוך כדי לימוד, האם הדברים אכן מתאימים לרמה של התלמידים שלהם, ובמידת הצורך יעלו או יורידו את הרמה של הדברים, הכל בכדי שהתלמידים יקבלו את הטוב ביותר עבורם לפי מצבם וענינם.

ואמנם לעת עתה הדברים עדיין בגדר "טיוטא", ואינם מושלמים כלל, אך גם בצורה כזו יוכלו להביא תועלת בעז"ה.

ואשא כפי אל השי"ת, שיעזרני עוד לפתח ולשכלל את המראי מקומות בכמות ובאיכות כאשר עם לבבי, ולהוציאם לאור עולם, וכן את השיעורים עצמם, ולהרבות כבוד שמים בעולם.

יחיאל מיכל בלאאמו"ר יהושע זליג שליט"א פליסקין

ניתן להשיג בדוא"ל: ymp803@gmail.com

מראי מקומות למסכתות:

ברכות [פרק תפילת השחר, ופרק שלשה שאכלו]

שבת [פרק הבונה, ופרק שואל]

קידושין [סוף פרק ראשון]

ראש השנה [כח.-לד:]

פסחים [פרק ערבי פסחים]

סוכה [סוף פרק הישן - ענייני ישיבת סוכה ומצטער]

סנהדרין [פרק בן סורר]

בבא מציעא [פרק אלו מציאות]

###

כמו"כ ניתן להשיג בדוא"ל הנ"ל

את ספרי "ארזים בגן" - דרכי חינוך לבחורים מתמודדים

מותר ורצוי להעתיק ולהשתמש

במראי מקומות אלו בכל צורה שהיא

על מנת להגדיל תורה

מראי מקומות (1)

קידושין כט.

בענין חיוב בית דין למול

א[קידושין כט. מהמשנה עד "לפדותו מנלך". ורש"י.

מחלוקת ראשונים בגדר החיוב על בית דין

ב[שיטה 1 - עי' במקנה ד"ה גמרא והיכא, עד "כמ"ש בספר פני יהושע".

ג[שיטה 2 - עי' בתוס' ר"י הזקן [על גליון הגמרא] בשורה התחתונה שכתב "לכם רבים משמע והיינו בית דין". משמע שרק בית דין מחויבים.

עיון במחלוקת הנ"ל

ד[צ"ע לפי שיטת ר"י הזקן, איך משמע מהפסוק שזה בית דין.

ה[צ"ב לשתי השיטות, מדוע צריך פסוק מיוחד במצות מילה, לחייב את בית דין/כלל ישראל, והרי גם בלי זה יש חיוב על בית דין לדאוג שיקיימו ישראל המצוות, וכן על כל יהודי יש חיוב ערבות לדאוג שיהודי אחר יקיים המצוות המוטלות עליו.

האם כופין מוהל למול

ו[עי' ברמ"א יו"ד סי' רסא בשם תשובת הרשב"א [ח"א סי' תעב]. רצוי לראות את הרשב"א בפנים.

ז[עי' היטב בפשט דבריהם, האם כופין את המוהל למול בחינם רק כשאין לאב כסף, או גם כשיש לו. וצ"ב בטעם הדברים.

ח[ויש לעיין האם דין זה נכון רק לפי שיטת המקנה, או גם לפי שיטת ר"י הזקן.

ט[ועי' ביאור הגר"א על השו"ע שם סי' ז'.

האם מוהל מחויב ליסוע לשבת למקום הברית

י[עי' בשו"ת בית שערים סי' קכ [מובא במסגרת]

שו"ת בית שערים סי' קכ

להרבני המופלג, מו"ה שמואל נ"י שטאססעל. נפשו בשאלתו באיש שדר בכפר ונולד לו בן בשבת קדש ובא לעיר לכבד את המוהל שיהי' מוהל אצלו למול את בנו ביום ח' שהוא בש"ק והמוהל קשה עליו לשבות שם מפני ביטול עונג שבת אם המוהל מחויב ליסע שמה.

תשובה זה פשוט שאעפ"י שמבטל מעונג שבת מצוה ליסע שמה להיות מוהל שהרי מילה דוחה שבת במלאכה גמורה שהוא איסור סקילה וכ"ש שדוחה מצות עונג שבת...

אך נסתפק אם יש חיוב על המוהל... ופשיט ליה מדברי רמ"א יו"ד סי' רס"א שאם אין האב יודע למול והמוהל אינו רוצה למול בחנם רק בשכר ואין יד האב משגת לתת לו שכר הוי כמי שאין לו אב שב"ד חייבי' למולו ולכן כופי' את המוהל מאחר שאין אחר שימול ע"ש... סוף דבר לפענ"ד מחויב המוהל היותר קרוב לנסוע שמה למול בשבת קודש מילה בזמנה.

יא[ויש לעיין האם יכול המוהל לדרוש מהאב שכר כפול ומכופל, שהרי נוסע עבור זה לשבת שלמה.

יב[ויש לעיין מנא ליה שהחיוב הוא בדוקא על המוהל היותר קרוב.

יג[יש לעיין לאור הדברים, האם יהיה מוטל על מוהל לטוס לחו"ל כדי למול תינוק כשאין מוהל באותה מדינה.

שו"ת רבי עקיבא איגר

יד[עי' בשו"ת רבי עקיבא איגר סימן מב [מובא במסגרת].

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן מב

להרב רבי פאלק אב"ד בשלעזין נ"י.

על דבר שאלתו ביתום שרוצים להכניסו בברית של אברהם אבינו ואבי אביו יהיה המוהל, ורצון רומ"פ [-רום מעלת פארו] שאבי אביו יברך להכניסו, ומתנגדים לנגדו ואומרים דהתופס התינוק יברך להכניסו כדכתב הטור והרמ"א [סי' רסה סעיף א'].

נלענ"ד דצריכים להבין מה מעליותא בתופס הבן דהוא יברך, הבית יוסף כתב ושמה היינו משום שהוא כמו שליח בית דין, אם כן משמע דמעיקר הדין ראוי שהבית דין יברכו דעלייהו מוטל למול כדאיתא בפ"ק דקדושין (דף כ"ט) והיכי דלא מהליה אביו מחייבי' בי דינא לממהליה והסנדק כמו שליח מהבית דין לברך, א"כ ממילא אם הבית דין אצל הברית והם רוצים לברך, אף שאחר תופס התינוק הם קודמים בברכה זו, וממילא על רומ"פ שהוא מרא דאתרא החיוב למול ומגיע לו הברכה, ויוכל לעשות שליח למי שירצה, אלא דמסתמא אמרינן דהסנדק הוא שליח ב"ד, אבל מ"מ אם במפורש עושים שליח לאחר לברך הרשות בידם.

טו[האם פסק זה מתאים רק לשיטת תוס' ר"י הזקן, או גם לשיטת המקנה.

בשיטת הרמב"ם

טז[עי' ברמב"ם הלכות מילה פרק א' הלכה א' משמע כר"י הזקן, ובפרק ג' הלכה א' משמע כהמקנה, ולכאורה

הוי סתירה ברמב"ם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, ד' חשוון תשע"ב

מראי מקומות (2)

קידושין כט.

בענין חיוב האב למול את בנו וחיוב הבן למול את עצמו

[א] קידושין כט. מהמשנה עד "לפדותו מנלך". ורש"י.

כשהילד גדל ונתחייב למול עצמו, האם עדיין חייבים אביו ובית דין למולו

[ג] עיי' מנחת חינוך מצוה ב' אות ד', ד"ה ואני מסופק, וד"ה ולכאורה דעיקר.

[ד] עיי' בספר מנחת יהודה להג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל בסוגיתנו [מובא במסגרת], מה שביאר בספק זה.

ספר מנחת יהודה להג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל בסוגיתנו

קפ) בספר מנ"ח מל"ה ז' מסתפק בהגדיל בן אס ג"כ מל"ה על האב למול ולא נפקע המל"ה ממנו. וביאור ספק זה י"ל אס הא דחייבה החורג את האב למול את בנו, אס זה מל"ה דנפשיה. היינו כמו שמוטל לקיים צטמנו מל"ה מילכ כמו-כן הוא מנחת יהודה עמוד מס 203 קידושין ליפקוביץ, מיכל יהודה בן משה דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	חייב לקיים מל"ה מילת בנו, ואס זה חייב המוטל על האב מל"ה חייב דנפשיה א"כ אפילו בהגדיל בן דש חייב על הבן למול את עצמו אפ"כ לא נפקע עדין חייב. האב ממנו, או דימא דכל חייב האב הוא לקיים צטנו שיהיה מכול ועיקר המל"ה הוא של הבן אלא דכל מנחת יהודה עמוד מס 203 קידושין ליפקוביץ, מיכל יהודה בן משה דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	זמן שחל קטן דל"ה שחל יכיה חייב, חייבה החורג את האב, אכל אחרי הגדל שכן כבר מנחת יהודה עמוד מס 203 קידושין ליפקוביץ, מיכל יהודה בן משה דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה חייב למול את עצמו ממילא נפקע החייב מחל, ועיי' מה מש"כ צסי צרכת שמואל סי י"ח לפרש דברי הריב"ש צסי קל"א. מנחת יהודה עמוד מס 204 קידושין ליפקוביץ, מיכל יהודה בן משה דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	--	--

[ה] עיי' פירוש המשניות להרמב"ם מסכת שבת פרק תשעה עשר במשנה "אלו הן ציצין", מ"וממה שאני חייב להזכירך" עד סוף הקטע.

[ו] גדול שאינו יכול למול עצמו האם נשאר חיוב על אביו ובית דין

שו"ת שרידי אש חלק ב סימן סב

השאלה אם המל גדול נעשה שליחו של הנימול, לא נתבררה בספרי האחרונים, ואפשר שגם בגדול שאינו יכול למול את עצמו מחויבים ב"ד וכל ישראל למולו. ומה שכתב הרמב"ם שבאם הגיע לחיוב המצוות נפטר כל אדם מלמולו, הוא רק ביכול למול את עצמו או לשכור לו מוהל בשכר, אבל אם אינו יכול והוא עני - מחויבים ב"ד וכל ישראל לטפל במילתו, ומי שמל אותו עושה מצוה ויכול לברך ברכת המילה אפילו אם הנימול ישן.

אולם עכ"פ נחוץ שיהא הגדול הנימול ער ויכוין לקיים את מצוותו, מצות היות נימול.

[ז] יל"ע האם נידון זה תלוי בחקירה שהבאנו מהג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ.

קטן שלא מלו אותו אביו ובית דין, האם יש ענין שימול את עצמו עוד לפני שהגדיל

[ח] עיי' פתחי תשובה סי' רסא סק"א. וסי' שה סק"כ.

[ט] עיי' ספר הברית להג"ר משה בונם פירוטינסקי זצ"ל סי' רסא סק"כ [מובא במסגרת].

ספר הברית סי' רסא סק"כ

כ) ואם מחויב למול אי' כשהגיע לחינוך קודם י"ג שנה הפ"ת

כאן צ"ח למשיב ביריד סי' שיה סק"כ כיה בענין פדה"ב

עמוד מס 62 ספר הברית פירוטינסקי, משה בונם בן יהודה ישעיה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בשם תשובת זכרון יוסף דהיינו שיהא בן י"ג שנה דוקא דאע"ג
שחייב בכל המצוות משהגיע לחינוך היינו דוקא במצוות שיכיל
לקיימן גם לאחר שהגדיל משא"כ במצוות פדה"ב שאם יקיי
עכשיו לא יוכל לקיימה שוב כשיגדיל ד"ש וכע"ז כ' הרא"ם סי'
לך בטעם הדבר שלא מל אי' ע"ה קודם שנצטוה עכ"ל. אמנם
כאן יש לחלק דכיון דהתורה חייבה למולו בהיות קטן כדי שיהא
גימול אי' אפשר אף כשאין אב ולא ב"ד והוא קטן שהגיע לחינוך
ויכול למול אי' או להשתדל שימולו בודאי מחויב ומקיים מצוה
שיהיה גימול ולא דמי לפה"ב דקטן כשר במילה (ראה קצה"ח
סי' שפ"ב בסוף הסי') וגם אסור לשהות בערלה כמ"ש המג"א
סי' תקס"ח. וכ"כ בס' כורת הברית. אמנם כ' דלא מצינו מצות
חינוך לקטן גופיה ע' רש"י גדה מ"ו. ואם ימולו אותו עכשיו גוף
המצוה קיימת גם כשיגדיל.

עמוד מס 63 ספר הברית פירוטינסקי, משה בונם בן יהודה ישעיה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, ה' חשוון תשע"ב

מראי מקומות (3)
קידושין כט.
בענין חיוב אשה למול את בנה

א] בגמ' קידושין כט. "איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב כאשר צוה אותו אלקים אותו ולא אותה". וברש"י ד"ה כאשר.

בקושי התוספות

ב] עיי' תוספות ד"ה אותו ולא אותה.

ג] ועיי' בתוס' רי"ד ד"ה איהי מנלן [נמצא בקובץ מפרשים, וכן בסוף גמרא עוז והדר].

ד] וצ"ב בהבנת תירוציו, ומדוע תוס' לא רצו לתרץ כן.

ה] עיי' קהלות יעקב קידושין סי' לב סק"ג [מובא במסגרת].

קהלות יעקב קידושין סי' לב ס"ק ג'		
והמהרי"ט ז"ל כ"ן בחידושי תירץ לקי' ה"ל [דלמ"ל קרא למעטני נשים ממילה הא' הוי מ"ע שה"ג כיון שאינו צלילה] משום דמלות מילה היא מלוא נמשכת שמקיימה כל ימי חייו צזה שהוא מכול ונכי דמלות מעשה המילה אינה	אלא צוים אצל מה שהוא מכול מחקיים תדיר צוים וצלילה ולא דמי לציית וכי' וסברה זו כתבה מהר"ח ח"ו ז"ל בתשובה סי' י"א דמילה עיקר מלואתה שיכא מכול והיא מלוא נמשכת כל ימי חייו, ורא"י לזה ממה שאחז"ל דוד המלך ע"ה כשהי' צמרחן	נאטער שהוא ערום צלא מלואות וכיון שזכר על מילה שמה ואי כ"ד דאין המלוא אלא צמטשה המילה א"כ טכסיו אין לו צו שום מלוא ואי משום שכר נעשה צגופו מלוא למח לא שמה על ראשו שכר הניה תפילין מימים ימימה וכן שאר מלואות ע"ש.
קהלות יעקב עמוד ס"ז 117 יא (קידושין) קנייבסקי, יעקב ישראל בן חיים סוף הדפוס עיי' תבנת אוצר החכמה	קהלות יעקב עמוד ס"ז 117 יא (קידושין) קנייבסקי, יעקב ישראל בן חיים סוף הדפוס עיי' תבנת אוצר החכמה	קהלות יעקב עמוד ס"ז 117 יא (קידושין) קנייבסקי, יעקב ישראל בן חיים סוף הדפוס עיי' תבנת אוצר החכמה

ו] וצ"ב מדוע תוס' לא רצו לתרץ כן.

האם אשה כשרה למול

ז] עיי' בגמ' עבודה זרה כז. מ"איתמר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה" עד המשנה. ורש"י.

ח] להבנת מעשה צפורה עיי' בתורה שמות פרק ד' פסוק כד-כו, וברש"י שם.

בהשוואת סוגיא דעבודה זרה לסוגייתנו

ט] עיי' תוס' בעבודה זרה שם ד"ה אשה לאו בת מילה.

י] ועיי' במקנה קידושין כט. ד"ה בתוס' ד"ה אותו. מ"ולפמ"ש התוס' בע"ז" עד "ולאו מדין שליחות כלל".

יא] ולכאורה צ"ב במקנה, מה פתאום שנחשוב שיש לאם מין מצות מילה מחודשת שאין גדרה כמצות מילה של האב, והרי לכאורה הרבה יותר מסתבר לומר שהיא פטורה.

פסקי השו"ע בענין אשה במילה

יב] עיי' שו"ע יו"ד סי' רסא סעיף א'.

יג] עיי' שו"ע יו"ד סי' רסד סעיף א', עד אחרי הגהת הרמ"א הראשונה. ובט"ז ס"ק ב'.

האם אשה חייבת מדין כלל ישראל

יד] עיי' במקנה קידושין כט. ד"ה שם ואיהי מנא לן, [עד "וממילא אשה נמי בת חיובא היא"].

טו] ועיי' בריטב"א ד"ה ואיהי מנא לן [עד "ומי שמכניסו לברית זה"]. דמשמע דלא כהמקנה.

טז] וצריך ביאור מה טעם מחלוקתם של הריטב"א והמקנה.

מקורות שמצאנו לכאורה שאם חייבת למול

יז] עיי' ברבינו חננאל יומא פה: מ"מנין לפקוח נפש" עד "בדמי המילה".

יח] עיי' בגמ' יבמות עא: "רבא אמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין", וברש"י ד"ה חבושין.

יט] ולכא"ו צע"ג, הרי למדנו שאין האם חייבת במילת בנה.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, ו' חשון תשע"ב

מראי מקומות (4)
קידושין כט.

בענין מהות פדיון הבן [הקדמה לסוגית פדיון הבן]

מתי והיכן התחיל ענין קדושת הבכורים

א] עיי בתורה במדבר פרק ג' פסוק יא-יג, ובספורנו שם ד"ה כי לי, וד"ה ביום הכותי.
ב] ועיי ברמב"ן על התורה שמות יג יא ד"ה והיה כי יביאך.
ג] יש הבדל דק בין הספורנו לרמב"ן, וראוי לשים לב אליו.

כאן צריך להוסיף מקורות לכך [1] שהיו צריכים לעבוד במשכן, [2] ואח"כ חטאו בחטא העגל וניטל מהם [3] והיה פדיון בכורים על הכהנים [4] והעודפים נפדו על חמש סלעים. [5] ואח"כ נצטוינו במצות פדיון הבן לדורות. [6] הנידון אם לעתיד לבא תחזור העבודה לבכורים. [יש להעזר בריש ספר אוצר פדיון הבן שהרחיב במקורות הענין]

האם לבכור בלתי פדוי יש קדושה

עיי מועדים וזמנים להג"ר משה שטרנבוך שליט"א חלק ד' עמ' מב שחקר אם יש קדושה בבכור בלתי פדוי [מובא במסגרת].

מועדים וזמנים חלק ד' עמ' מב

אומר מאי בעית טפי, אין זכות לכהן לתפוס את הבן, ויש להסתפק
אי לפני פדיון חל באכילת כמין קדושה ממש על הילד, ובפדיון
מפקיע הקדושה, או נימא שיסודו מתנות כהונה לבד והיינו לתת
חמשת סלעים לכהן, ונקרא פדיון אף שאין קדושה להפקיע. ^[1234567]
מועדים וזמנים השלם עמוד מס 49 ד-ה שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עיי שערי ישר להג"ר שמעון שקאפ זצ"ל שער ה' פרק כה [מובא במסגרת] שהוכיח שיש קדושה.

שערי ישר שער ה' פרק כה

הענין שכן הוא, ש"י פדיון נעשה איזה ענין חדש
בזמן הבכור שהכסף פודהו ומחדש בו איזה ענין
של הסתלקות קדושה איזו שתהי, וכן הוכחנו
לעיל מהא דלמרינן נקדושין דף כ"ט ונצרכות
דף מ"ח ע"כ זהו לפדות וזנו לפדות דלכו"ע מזה
דגופו עדיפא, ואם היתה מזהו פדיון הבן רק
מזה פריעת חוב מה שייך בזה ענין מזה דגופי.
וזה נפ"מ ע"י איזו סנה חייבתו תורה צתלומים
האם ניוול דאם חייב אדם מחמת הלואתו וחייב
ג"כ חיוב אחר שיהי דין קדימה לחיוב זה על
חיוב האחר:

שערי ישר עמוד מס 118 ב שקופ, שמעון יהודה בן יצחק שמואל הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וגראה לענ"ד דודאי מוכח וזה דמלות פדה"כ
הינה רק מלות מתנות כהונה לחוד כשאר מתנות
כהונה שהמלוה זהו הוא רק להשיג הממוון לכהנים
ככל מלות תשלומי ממוון לנעליהם, אלא שכלל
פריעת הכסף חוש סלעים לזה תורה לפדות
את הבכור מה שיש בו איזה ענין קדושת בכורה,
אף שלא גלתה לנו תורה שום דין צכור אדם
שהי' איזה הנדל שהנהגה מקודם שנפדה עד לאחר
פדי', אלא כיון דכתיב בתורה בלשון פדיון ומוכר

שערי ישר עמוד מס 117 ב שקופ, שמעון יהודה בן יצחק שמואל הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[= עיי ברא"ש פרק ראשון סי' מא שהביא ברכה מיוחדת שתקנו הגאונים לכהן לברך לאחר הפדיון, מ"והדר
מזגי ליה לכהנא כסא דחמרא" עד "בפטר רחם תלא רחמנא".
[= ומבואר מנוסח חתימת הברכה, כדברי השערי ישר, שיש קדושה בפדיון הבן, אך רק לענין פדיון.

האם בכור בלתי פדוי שייך לכהן

ה] עיי ברמב"ם ספר המצוות מצוה פ

ו] עיי בטור יו"ד תחילת סי' שה שכתב "מהכהן".

סדר פדיון הבן

י] עיי בסידור לאחר תפילת שחרית, בסדר פדיון הבן.

יא] ומובא בסידור שהכהן עושה כעין כפרות עם הכסף על ראש הבן, וכן נוהגים כיום. וצ"ב מה הענין בזה.

בשאלת הכהן "במאי בעית טפי"

יב] עיי ברמב"ם סי' שה סעיף יי "ואם האב היה רוצה" וכו'. וצ"ב א"כ הוא מדוע שואל אותו.

יג] ועיי פתחי תשובה על השו"ע שם ס"ק ט"ו.

יד] עיי מנחת שלמה לגרש"ז אויערבאך זצ"ל חלק א' סי' סב [מובא במסגרת מעבר לדף].

מנחת שלמה חלק א' סי' סב

וכן בפדיון הבן, מי שחושב שכל הנולד לו בן בכור חייב ליתן צדקה לכהן ה' סלעים ואינו יודע כלל שפודה בכך את בנו יתכן שהבן אינו פדוי והכהן צריך להחזיר לו מעותיו. ואפשר דלפיכך תיקנו הגאונים לומר "במאי בעית טפ"י וכו', למען ידעו פשוטי העם שאין זה סתם "נתינה" אלא "פדיון", ואף שלפי זה יוכל האב לטעון שלא נתן לכהן את החמשה סלעים רק מפני הפחד שלא יחטוף ממנו את בנו אבל אילו ידע שגם אם לא יפדה נשאר הבן שלו לא ה' נותן לו ונמצא דזכיית הכהן הוי בטעות, נראה דלא חשו כלל להא מלתא.

הדף שפ"ה
מנחת שלמה עמוד מס 326 א אורבאך, שלמה זלמן בן חיים יהודה לייב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בענין ספק בפדיון הבן

[= ע"י שו"ע יו"ד סי' שה סעיף יג, אחרי הרמ"א.
= ולכאוי צ"ב דאמנם מצד הממון יש לומר המוציא מחבירו עליו הראיה, אבל יש כאן גם ספק מצוה, וספק קדושה, ומדוע לא נחייבנו לפדות מצד ספק דאורייתא לחומרא. אלא מוכח מכאן, דבפדיון הבן המצוה נגזרת אחרי הממון, ואם אין חיוב ממוני אין כל מצוה.]

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, ט' חשוון תשע"ב

מראי מקומות (5)

קידושין כט.

בענין חיוב האב לפדות את בנו

[א] גמ' קידושין כט. מ"לפדותו מנלך" עד "יתנו רבנן הוא לפדות". ורש"י ותוס'.

האם בית דין מצווים לפדות הבכור

[ב] ע"י בשיטה לא נודע למי ד"ה והיכא דלא פרקיה.
[ג] ע"י בעצמות יוסף ד"ה והא דאמרינן לגבי מילה.
[ד] ויש לדון לאור דבריהם, דאמנם בית דין וכל ישראל לא חייבים לפדותו, אבל יל"ע אם הם רוצים, האם הם יכולים, או שזו חלות מיוחדת שיכולה לפעול רק ע"י האב או הבן עצמו.]

בכור קטן יתום האם יכולין אחרים לפדותו או שצריך לחכות שיגדיל

[ה] שיטה 1 - ע"י בשו"ע ורמ"א יו"ד סי' שה סעיף טו.
[ו] שיטה 2 - ע"י ש"ך יו"ד סי' שה ס"ק יא בשם צידה לדרך. [וע"י עוד בש"ך סי' שה ס"ק טו].
[ז] ויש לעיין מה סברות המחלוקת בנידון אם ב"ד יכולים לפדותו או לא.
[ח] וע"י בביאור הגר"א יו"ד סי' שה ס"ק יז שביאר סברת הצידה לדרך. ויל"ע מהי סברת החולקים.]

הלכה למעשה בדיון בכור קטן יתום

[ט] ע"י בספר אוצר פדיון הבן מאת המוהל הירושלמי ר' יוסל ויסברג זצ"ל פרק ח' סעיף ז' [מובא במסגרת]

אוצר פדיון הבן פרק ח' סעיף ז'

ז. ולהלכה יפדותו בית-דין במתנה על מנת להחזיר, ועל תנאי אם לא יפדה עצמו כשיגדיל (כ), בה' סלעים של הקטן (כא), או שיזכו לו ה' סלעים משלהם (כב). וכשיגדיל ויהיה בן י"ג שנה, יחזור ויפדה את עצמו (כג). אבל לא יברך, וגם בית-דין לא יברכו (כד).

אוצר פדיון הבן עמוד מס 208 א ויסברג, יוסף דוד בן משה דוב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ב. כן היא מסקנת החתם סופר (סימן רצ"ה), דמהיות טוב יפדנו בית דין בברכה בלי שם ומלכות, ויתנו לכהן ה' סלעים במתנה על מנת להחזיר, ויתלו לו טס של כסף שחקוק עליו ספק פדיו. וכעין תקנה זו המציא בשו"ת חמדת שלמה (סימן ל"א) שכתב, לזאת נראה להמציא תקנה לצאת כל הדעות, דהיינו לתלות טס ולכתוב שלא נפדה כמו שכתב הרמ"א בעבר ולא פדה, ולזכות לכהן המעות על תנאי שאם כשיגדיל הבן לא ידע לו שהוא בכור ולא יפדה עצמו יהיו המעות עתה לשם פדיו, ובאם ידע לו שהוא בכור יהיה מחויב לפדות עצמו, והמעות עתה יהיו לשם מתנה אוצר פדיון הבן עמוד מס 208 א ויסברג, יוסף דוד בן משה דוב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נמאחר שרבו הדעות בדין בכור יתום וגם אין מנהג ידוע בזה, מאידך יש לנו מנהגי הספרדים שנהגו הלכה למעשה שלא לפדות על ידי בית דין או אחר, ואין הלכה מכרעת בדבר. על כן יש לנהוג כפשרת הני פוסקים ולצאת ידי ספק. וכן מצאנו מדברי הפוסקים שהעלו לנהוג כעצת החתם סופר, והם: בשו"ת ערוגת הבשם (יורה דעה סימן ר"מ), שו"ת פני מבין (יורה דעה סימן רכ"ו). שו"ת שבט סופר (יורה דעה סימן צ"ח). שו"ת טוב טעם דעת (תליתאה חלק ב' סימן קכ"ה). וראה עוד בזה בספר מי באר מים חיים (בפתיחה אות כ"ה). וכן פסק בשו"ת משנה הלכות (תניינא יורה דעה סימן רל"א). אוצר פדיון הבן עמוד מס 208 א ויסברג, יוסף דוד בן משה דוב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האם יש מצוה על בכור קטן יתום לפדות עצמו מדין חינוך

[נ] ע"י פתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה ס"ק כה.

יא] ולכאוי צ"ע כיצד סובר שיועיל הפדיון של הקטן, והרי לכאוי א' אין הוא מצווה במצוה מדאוריתא. ב' קטן אין לו דעת לעשות קנינים, ג' לכאוי קטן אין לו דעת לעשות חלות של פדיון, וצ"ע. יב] וע"י מנחת חינוך מצוה שצב אות ב'.

עיון בכלל ד"כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות את אחרים" וכו'

יג] לכאוי צ"ב לפי הכלל ד"כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות את אחרים", כשיש אב שאינו בכור ונולד לו בן בכור, מדוע הוא צריך לפדותו, והרי הוא לא מצווה לפדות את עצמו. יד] ע"י ברש"י ד"ה לפדות את עצמו, שמרמז תירוץ לקושיא זו. טו] ע"י במקנה כט. ד"ה שם וכל שאינו, [עד "והנה ראיתי בתשו' הרשב"א"], שדן בשאלה דומה.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, י' חשוון תשע"ב

מראי מקומות (6)

קידושין כט. – כט:

בענין הוא לפדות ובנו לפדות

א] גמ' כט. תנו רבנן הוא לפדות ובנו לפדות – כט: ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל. ורש"י ותוס'.

בישוב שיטת רש"י

ב] לכאוי צ"ב מה יענה רש"י לקושית תוספות. וע"י פני יהושע בד"ה רש"י בד"ה ככתובה בשטר - עד "במקום מצוה לא תקנו". ג] וצ"ב בהבנת תירוץ הפני יהושע, איך יתכן שסדר הקדימה משתנה, דכשיש רק ה' סלעים הוא קודם, וכשיש י' סלעים אז בנו קודם.

להלכה סדר הקדימה

ד] פסק ההלכה בסוגיין, ע"י בשו"ע יו"ד סי' שה סעיף טו בסוף הסעיף.

ה] ע"י חשוקי חמד להג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א פסחים קכא: [מובא במסגרת]

חשוקי חמד פסחים קכא:

משל האב לבן. ובענין ברכת שהחיינו יעוין בספר "ושב ורפא לו", שמברך פעמיים שהחיינו. והנה מעיקר הדין יתכן דמספיק לברך פעם אחת, וכמו שעושין בליל שני של ר"ה דמברכים שהחיינו פעם אחת, בין על קדושת היום ובין על הפרי חדש. אולם למעשה הדבר דומה למל שני בניו שמעיקר הדין חשוקי חמד עמוד מס 656 פסחים זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מברך ברכה אחת לשניהם כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רסה ס"ה), אך למעשה נוהגים לעשות הפסק בין הבריות, ומברכים על כל מילה ומילה כמבואר בש"ך (שם ס"ט ט, ועיין בקובץ תשובות ח"א סימן קא), ומסתבר שגם בעניינו כן. חשוקי חמד עמוד מס 657 פסחים זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אב הפודה בנו בכורו, וגם את עצמו האם יברך פעמיים

שאלה עולה חדש מרוסיה שעמד לברך על פדיון בנו, ונודע לו שגם הוא עצמו לא נפדה, ורוצה להיפדות ולפדות בנו, האם מברך פעמיים, ואת מי פודים תחילה?

תשובה תחילה פודה את עצמו, משום שנאמר בקידושין (דף כט ע"ב) שהאב לפדות ובנו לפדות יפדה את עצמו, דמצוה דגופיה עדיף. ובענין ברכת הפדיון צריך לברך פעמיים כי הם שתי מצוות, וגם נוסח הברכה שונה חשוקי חמד עמוד מס 656 פסחים זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האם ניתן ללמוד מכאן לשאר המצוות שבתורה

ו] ע"י תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א מובאת בספר אבני חושן חלק ג' [מובא במסגרת]

תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר אבני חושן חלק ג' עמ' שצג

תשובה

א. במסכת קידושין דף כ"ט: נאמר: הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, כלומר אדם שהוא עצמו בכור וגם בנו בכור ואין לו כי אם חמש סלעים בלבד ויכול לפדות בהם או את עצמו או את בנו, יפדה בהם את עצמו אף על פי שגם פדיון בנו הטילה התורה עליו, בכל זאת מצוה של גופו קודמת, משם ניתן גם ללמוד לענייננו שאין לו לקנות תפילין מהנדרות בין לעצמו ובין לבנו יקנה את המהדרות לעצמו ואת האחרות יתן לבנו.

דברנו אלו אמורים טרם החליט האב לתת את התפילין המהדרות לבנו, אבל אם החליט שהמהדרות יהיו עבור הבן, חייב הוא לעמוד בדבורו ואסור לו לחזור בו מכמה טעמים. א. בדרך כלל הבן הוא עני וההחלטה לתת לו תפילין מהדרות נחשבת כ"נדרי צדקה" שאסור לחזור הימנה, ובפרט שקניית אבני חשן עמוד מס 390 ג זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מי יזכה בתפילין המהדרות האב או הבן

שאלה

לפני מספר שנים הזמין אב עבור בנו פרשיות ובתים לתפילין, הבן עחיד בעזה"י להכנס לעול המצוות בקרוב, הפרשיות והבתים מהודרים מאד.

התפילין של האב אינן מהדרות כתפילין הללו שהזמין עבור הבן, ולכן עלה בדעתו הרעיון להתחלף עם אלו של בנו, שהאב יקח לעצמו את המהדרות ואילו את שלו הישנות ישפץ ויחדש ויתנם לבנו, האם אין בזה משום עשיית עוול או קיפוח זכויותיו של הבן.

אבני חשן עמוד מס 390 ג זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בפדיון הבן - האם כשהבן גדל עדיין נשאר חובה על אביו לפדותו

ז] שיטה 1 - ספר החינוך מצוה שצב ד"ה ועובר על זה.

ח] ע"י מנחת חינוך מצוה שצב סק"א ד"ה מצוה על כל, וד"ה ונראה לסברא [עד "הן לאב הן לבן"].

ט] שיטה 2 - בית יוסף יו"ד סי' שה סעיף י' ד"ה ובשעה שנותן הפדיון.

י] מבואר דנחלקו האם בגדלותו של הבן עדיין מחויב האב לפדותו. וצ"ב בטעם מחלוקתם.

להלכה בשאלה הנ"ל

יא] יש לעיין אם יש בן מעל גיל 13, ולבן אין כסף, ואביו רוצה לפדותו, האם יכול לפדותו.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, י"א חשון תשע"ב

מראי מקומות (7)

קידושין כט:

בענין לפדות בנו ולעלות לרגל

א] גמ' כט: ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל - עד הנקודתיים.

ב] ע"י מצפה איתן [בסוף הגמ'] לדף כט:.

מחלוקת ראשונים בביאור הסוגיא

ג] שיטה 1 - ע"י בתוס' ר"י הזקן [על גליון הגמ'] מ"לפדות ולעלות" עד "בתכלית הביאור".

ד] שיטה 2 - ע"י בשיטה לא נודע למי ד"ה לפדות את בנו.

ה] ויש לעיין מדוע מיאן השיטה לפרש כר"י הזקן.

עיון בשיטת ר"י הזקן

ו] לכאוי צ"ב, מדוע הגמרא אומרת "ואח"כ עולה לרגל", והרי כבר נגמר לו הכסף.

ז] ע"י ברש"ש כט: ד"ה גמרא פודה.

ח] ע"י מאירי ד"ה כל שיש לפניו.

ט] עוד כתב המאירי בסוף דבריו שאם יודע בודאות שלא יוכל לעלות, אז יעלה לרגל. וצ"ע מנא ליה הא.

הלכה היוצאת מסוגיתנו

י] ע"י מגן אברהם סי' תרנו סוף ס"ק ח'. ויל"ע איך הוציא זאת המגן אברהם מסוגיתנו.

קושית הביאור הלכה

יא] ע"י ברמ"א סי' תרנו סעיף א'.

יב] ע"י בביאור הלכה שם ד"ה אפילו מצוה עוברת [עד "ומדברי הנמוקי יוסף (שורה 6 מלמטה)].

יג] ע"י בחזון איש [אה"ע סי' קמח לדף כט. ד"ה הוא לפדות], מה שתירץ על קושית הביה"ל [מובא במסגרת].

חזון איש אבן העזר סי' קמח לדף כט.

ע"י במשנה ברורה סי' תרנ"ו שהקשה למה שכתוב בשו"ע שם שאינו חייב ליתן יותר מחומש עבור מצות עשה עוברת, אם כן פטור לגמרי ממצות פדיון כיון שאין לו רק ה' סלעים.

ונראה דפדיון בנו שאני מכל מצות כיון שיש כאן שיעבוד נכסים והרי שמכר נכסיו ואין לו ציצית בבגדו ומזוזה בפתחו ותפילין בראשו אינו מוציא נכסיו מלקוחות לקנות תפילין, ובפדיון הבן הוי מלוה הכתובה בתורה, ובזה לא מפטר במה שאין נכסיו מרובין.

יב] ועיי אמת ליעקב להג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל על התורה פרשת ואתחנן [מובא במסגרת].

אמת ליעקב פרשת ואתחנן		
והיינו שהיה קשה לו איך אפשר להטיל על הקטן חובת לימוד, ולזה תירץ וכתב דכיון דתיכף שיגדל הרי יתחייב במעשה, ע"כ שצריכין אנו לחייבו בתלמוד קודם גדלותו, אלא שאם יש לו אב הטילה התורה חיוב זה על האב, אבל מי שלא לימדו אביו ע"כ הוא בעצמו חייב ללמד את עצמו, וכבר הארכנו	הרמב"ם: עבר האב ולא פדהו חייב לפדות את עצמו כשיגדל עיי"ש, הרי גם כאן כתב כשיגדל ובה"ל ת"ת כתב כשיכיר ולא הזכיר כשיגדל כמו גבי מילה ופדה"ב, ומזה מוכח כמש"כ. ואפשר שזהו הביאור במש"כ הרמב"ם שם בהלכות ת"ת: וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה וכו',	נחעלם מב"ד ולא מלו אותו כשיגדל הוא חייב למול את עצמו וכו', עיי"ש, הרי שכתב דחייב למול את עצמו כשיגדל, ואילו בהלכות ת"ת [פ"א הל"ג] כתב: חייב ללמד את עצמו כשיכיר ולא הזכיר כשיגדל, משמע דאפילו בקטנותו נמי חייב ללמד את עצמו ²⁴ . [וכן בפ"א מבכורים הל"ב כתב
עמוד סס 484 אמת ליעקב על התורה קמנצקי, יעקב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		

3 - בחובת בית דין והרב ללמד את התלמידים

האם יש חיוב על בית דין

יג] יש לעיין האם יש חיוב על בית דין ללמד את הילד אם אביו לא לימדו.

יד] עיי שיטה לא נודע למי ד"ה מחייב הוא.

טו] ולכאוי צ"ע הרי הפני יהושע הביא בשם חז"ל דיש דין ושננתם לבניך אלו התלמידים, ודין זה אף נפסק בשו"ע יו"ד סי' רמה סעיף ג'.

טז] ועיי ביאור הגר"א על השו"ע יו"ד סי' רמה ס"ק ח.

יז] [מומלץ לעיין גם בביאור הגר"א שם ס"ק ה' מה שהביא מדרשות חז"ל].

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, י"ג חשוון תשע"ב

מראי מקומות (9)

קידושיין כט:

בענין לימוד תורה לנשים

א] גמ' כט: מ"ללמדו תורה מנלן" עד "ת"ר הוא ללמוד".

האם מותר לאשה ללמוד תורה

עי בגמ' סוטה כ. במשנה, מ"אינה מספקת לשתות" עד "ר' יהושע אומר".

ועיי שם בגמ' כא. מ"ויש זכות תולה" עד "דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא".

ועיי שם בגמ' כא: מתחילת העמוד עד "והחכמה מאין תמצא".

מקורות שמצאנו לכאורה שמותר ללמד תורה לנשים ופסק השו"ע בזה

עי בתורה דברים פרק לא פסוק י-יב, וברש"י שם.

עי במשניות נדרים פרק ד' משנה ב-ג [עד "ואת בנותיו מקרא"], ובתוס' יו"ט ד"ה ואת בנותיו.

עי בשו"ע יו"ד סי' רמו סעיף ו' ורמ"א שם, ועיי ש"ך ס"ק ז', וט"ז ס"ק ד, [וביאור הגר"א ס"ק כג-כד-כה].

דברי החפץ חיים על לימוד תורה לבנות בזמננו

עי בספר ליקוטי הלכות מאת מרן בעל החפץ חיים זצ"ל, מסכת סוטה פרק שלישי [מובא במסגרת]

ספר ליקוטי הלכות מאת בעל החפץ חיים זצ"ל מסכת סוטה כא: על הגמרא דאסור ללמד את בתו תורה

ויראה דכל זה דוקא כזמננו שכל אחד היה דר במקום אכסויו וקבלת האכסויה היה חזק מאוד אלל כל אחד ואחד להנהיג בדרך שדרכו אכסויו וכמאמר הכתוב שאל אכיד וינדך כזה היינו יכולים לומר שלא תלמוד מורה והסמוך בהנהגה על אכסויה הישרים אלל כעת נעויה שקבלת האכסויה נחרסף מאוד ונס מלוי שמינו דר במקום אכסויו אלל

ליקוטי הלכות עמוד מס 212 ג כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכפרס אומן שמרגילין עמנן ללמוד כח' ולשון העמים בודאי מלוי רבה ללמדס חומש ונס נכיאוס וכמוכיס ומוסרי חז"ל כגון מסכת אבות וספר מגורת המאור וכדומה כדי שיחממת אללס עינן אמונתינו הקדושה דלגיה עלול שיסורו לנמרי מדרד ל' ויעברו על כל יסודי הדת ח"ו:

ליקוטי הלכות עמוד מס 213 ג כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ברכת התורה לנשים

שיטה 1 - עיי בית יוסף או"ח סי' מז ס"ק יד בשם מהרי"ל.

שיטה 2 - עיי ביאור הגר"א או"ח סי' מז סעיף יד. וצ"ב בהבנת מחלוקת המהרי"ל והגר"א.

שיטה 3 - עיי בית הלוי חלק א' סימן ו' [מובא במסגרת] שכתב מהלך נפלא משולב מדברי שניהם.

בית הלוי חלק א' סימן ו'

[מביא את הבית יוסף] זה לשון האגור (סי' ב') הביאו הבית יוסף באו"ח סי' מ"ז, דנשים מברכות ברכת התורה אע"ג דנשים אינם חייבות ללמוד ולא עוד אלא שכל המלמד בתו תורה כאלו מלמדה תיפלות (סוטה כ'). מכל מקום הא חייבין בפרשת הקרבנות, וכל שכן לדעת הסמ"ג דחייבות ללמוד מצות הנוהגות בהן, עכ"ד.

[קושיא 1] ואם נפרשם כפשוטם בודאי קשה טובא על הסמ"ג, דהיאך יעלה על הדעת דנשים חייבות בלימוד, ומקרא מלא דיבר הכתוב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם.

[קושיא 2] ובמסכת קידושין דף כ"ט ע"ב אמרינן דאשה אינה מחוייבת ללמד את בנה תורה דכתיב ולמדתם וכתוב ולימדתם מי שמצווה ללמוד מצווה ללמד לבנו ונשים דאינם מצוות ללמוד אינם מצוות ללמד את הבן, ולהסמ"ג הא גם אשה מחויבת ללמוד

במצות הנוהגות בהן. **[קושיא 3]** ועוד קשה דהרי סוטה דף כ"א. תנן אם יש לה זכות תולה לה ופריך זכות דמאי אלימא זכות דתורה הא לא מפקדה אלא זכות דמצוה מי מגניה כולי האי הרי דלא משכחה הגמרא זכות דתורה גבי נשים כלל.

[מבאר החילוק בין לימוד של נשים ללימוד של גברים] בחגיגה דף ג'. איתא הקהל את העם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף כו'... וקשה למה אמר לשמוע ולא אמר גם בנשים דבאות ללמוד מצות דידהו. אלא ודאי דגם במצוות שנוהגות בהן אין בהם מצות תלמוד תורה כלל כמו דהוי באנשים, דבאנשים הוי הלימוד מצות עשה וכמו הנחת תפילין וכשלומד מקיים מצות עשה וגם במצות שאין נוהגין בו מכל מקום מחויב ללמוד משום מצות עשה דתלמוד תורה אבל בנשים אין בלימודם שום מצוה כלל מצד עצמו רק הסמ"ג כתב דמכל מקום מחויבים ללמוד מצות הנוהגות בהן כדי שתדע היאך לקיימם וזהו דמחלק בגמ' חגיגה, דאנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע, וכן כתבו להדיא התוס' בסוטה דף כ"א ע"ב דהך לשמוע היינו כדי שידעו היאך לקיימם יעו"ש, אבל הלימוד בעצמו לא הוי שום מצוה כלל אצלם, ואם כבר בקיאה היא בדינים שלה ויודעת היאך לעשות שוב אינה צריכה ללמוד עוד אפילו להסמ"ג.

[מבאר את כוונת הבית יוסף בביאור חדש] והא דכתב האגור דלהסמ"ג מברכות ברכות התורה אף על גב דכתבנו דגם להסמ"ג אינם מקיימים שום מצוה בלימודם... נראה דכוונת האגור הוא דסבירא ליה דנשים יכולות לברך ברכות התורה אע"ג דפטורות מתלמוד תורה, וכמו דמברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות, הוא הדין לברכת התורה. ורק דהוי סלקא דעתין דתורה שאני מכל מצות עשה שהזמן גרמא, דבכל המצות אף על גב דפטורי מכל מקום הא ליכא איסורא אם הם מקיימים אותם, אבל בתורה הא איכא איסורא וכדאמרין דכל המלמד בתו תורה כאלו למדה תיפלות... ותיירץ האגור דמכל מקום הרי הם חייבות לומר פרשת קרבנות, וכל שכן להסמ"ג דחייבות ללמוד מצות הנוהגות בהן, פירוש דחייבות ללמוד כדי שתדע היאך לעשות. א"כ הא פשיטא דעל זה לא קאי הך דכאלו למדה תיפלות דהרי אדרבה מחויבות הן ללמוד, ושפיר מברכות אע"ג דאינה מקיימת מצוה בלימוד, וכמו דמברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, ט"ז חשוון תשע"ב

מראי מקומות (10)

קידושין כט:

בענין הוא ללמוד ובנו ללמוד

[א] גמ' כט: מ"ת"ר הוא ללמוד" עד "ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה". ורש"י.

מדוע אין יכולים ללמוד שניהם

[ב] עיי' רש"י ד"ה אם היה.

[ג] עיי' שיטה לא נודע למי ד"ה הוא ללמוד.

אם היה בנו זריז וממולח בנו קודמו

[ד] לכאוי' צ"ב דכיון שאמרנו שהוא קודם לבנו, ומסתמא הטעם הוא משום ש"מצוה דגופיה עדיף", א"כ מדוע כשבנו זריז וממולח בנו קודמו, והרי סוף סוף מצוה דגופיה עדיף.

[ה] ועוד צ"ב מה אכפת לנו מי יותר ממולח, וכי התורה נמדדת לפי הישגים, לכאוי' זה נמדד לפי זמן לימוד.

[ו] מהלך 1 - עיי' שו"ע-הרב הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה ז' [מובא מעבר לדף].

[ז] למעיינים: עיי' ברכת שמואל [להג"ר ברוך בער ליבוביץ צ"ל] קידושין סי' כז ס"ק ג' ד"ה והנה, וד"ה אלא [עד "וזה אינו רק במקרא"], מה שחקר בגדר מצות האב ללמד את בנו. ולכאורה ההסבר של השו"ע-הרב תלוי בחקירת הברכת שמואל.

[ח] ועיי' בספר "שמועות קידושין" בסוגיתנו בשם היראים [מובא מעבר לדף], שלכאורה לדבריו אי אפשר לומר כהשו"ע הרב.

[ט] מהלך 2 - עיי' בספר משנת רבי אהרן מאמרים ושיחות מוסר, להגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, עמ' נד [מובא מעבר לדף].

[י] מהלך 3 - עיי' בחידושי הגר"ח (סטנסיל) הוספות סי' ל' [מובא מעבר לדף].

האם ענין זה דה"זריז וממולח קודם" נאמר גם לגבי אחר שאינו בנו

[יא] עיי' שדי חמד כללים מערכת ו' כלל טו ד"ה ובענין. [מובא מעבר לדף]

[יב] עיי' בשו"ע הרב [הנ"ל] מה שכתב על זה.

[יג] ויש לעיין מה טעם מחלוקתם.

[יד] עיי' בשו"ע ורמ"א יו"ד סי' רמו סעיף א'. האם ניתן להביא מדבריו ראיה למחלוקת השדי חמד והשו"ע הרב.

בדברי הרמב"ם

[טו] עיי' רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א ה"ד. ויל"ע לאור דבריו, מה הדין במקרה שאם האב יעבוד לא יהיה לו פנאי אפילו ללמוד מעט, האם במקרה כזה נאמר שהאב קודם.

דרכי החיים להג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל ח"ב עמ' קו

הוא ללמוד ובנו ללמוד

(א) **שאלה:** יש הרבה העוסקים כל היום וטרודים ב"ביזנס", ובערב רוצים ללמוד. יש להם אפשרות ללמוד עם חברותא ולהתעלות בלימוד התורה, אך מצד שני יש צורך גם ללמוד עם הילדים, ואין זמן לקיים שניהם, מה עדיף, האם ללמוד עם הילדים הצעירים ולוותר על ה"שטייגען" האישי, או שמא די במה שהילד לומד בת"ת או בישיבה, וזה כבר מספיק, והאבא ילמוד עם חברותא.

דרכי החיים עמוד מס 104 ב ליפקוביץ, מיכל יהודה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

תשובה: במסכת קדושין (כ"ט, ב') איתא: ת"ר הוא ללמוד ובנו ללמוד, הוא קודם לבנו, ר' יהודה אומר אם זריו וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו. והנה כל זה היה בזמן הגמרא, שיש להניח שהסביבה היתה כשרה וממילא גם הבית היה באוירה כשרה, ואז הוא קודם לבנו. אבל בימינו, אם לא יתמסרו לחינוך הילדים, אזי ח"ו ילכו לאיבוד, כי אנו רואים מתוך הנסיון שגם לאחר שמתמסרים לילדים עדיין צריך עוד רחמים מרובים מהרבש"ע שיצליחו ללכת בדרך הישר, וממילא בזמנינו בוודאי שהילדים קודמים. אני באופן אישי נתתי מזמני ללמוד עם ילדי, אף שבכך פחות למדתי לעצמי את הלימודים שלי, וישבתי ולמדתי עמם, ותודה לה' הצלחתי עמם.

דרכי החיים עמוד מס 104 ב ליפקוביץ, מיכל יהודה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק א סעיף ז

ולא שכר לימוד לבדו מוטל על האב אלא כל הוצאות הלימוד כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד לפני רב שבעיר אחרת ולהספיק לו כל צרכיו שם... ולפיכך אפילו האב עדיין לא למד תורה וצריך ללמוד לעצמו, ואם יטרח במזונות וסיפוק צרכי לימוד בנו לא יוכל ללמוד לעצמו, אם בנו הוא נבון ומשכיל מה שילמוד יותר מן האב, הרי לימוד בנו קודם ללימודו, כי מאחר שבלמוד בנו גם הוא מקיים מצוה של תורה כמו בלימוד לעצמו, והרי בנו נבון ומשכיל יותר בלימודו... משא"כ כשיספיק מזונות לאיש אחר נבון ומשכיל יותר ממנו אינו נפטר בזה כלל מקיום מצות עשה של תלמוד תורה כהלכתה אם יכול לקיימה בעצמו אילו לא היה טורח במזונות וצרכי האיש ההוא שאינו בנו. ואם בנו אינו נבון ומשכיל יותר ממנו הרי לימוד לעצמו קודם ללימוד בנו ואף על פי ששתיהן מצות עשה מצוה שבנפשו קודמת.

ספר "שמועות קידושין" בסוגיתנו

ביראים סי' רכה מנה חיוב האב ללמד בנו למצוה בפנ"ע וכלל שם המצוה ללמד לתלמידים, ונראה דס"ל דהחיוב ללמד אינו בכלל המצוה דת"ת של עצמו וחיובא ללמד אינו בכלל החיוב ללמוד אלא הוא מצוה בפנ"ע ללמד לתלמידים והוא בכלל החיוב ללמד לבנו שהוא מצוה בפנ"ע. והנה דייקנו בשי' ¹¹²³⁴⁵⁶⁷

שמועות קידושין עמוד מס 387 א בירנצויג, ישראל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

משנת רבי אהרן מאמרים ושיחות מוסר עמ' נד

(ב) ובגמ' (קידושין ל, א) אמרו: ושננתם לבניך שיהא ד'ת מחודדים בפוך, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד. והנה זולת מצות לימוד התורה יש כאן חיוב ידיעת התורה, להיות חכם בתורה, לידע ולהבין ולהורות הלכה בכה"ת כולה. וכתב משנת רבי אהרן <מאמרים ושיחות מוסר> עמוד מס 62 א קוטלר, אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה עכ"ל. וכתב באור ישראל דמצות ידיעת התורה קודמת למצות לימוד התורה, ולפיכך הותר לבטל זמן כדי ללכת אצל רב שיחכם ממנו, ועיי"ש בסיומן כ"ז עוד ראיות, ויש עוד להוכיח את זה מהא דאמרינן (קידושין כט, ב) הוא ללמוד ובנו ללמוד – הוא קודם לבנו [דמצוה דגופו עדיף, ואם היה בנו זריז וממולח – בנו קודמו, אף דבמצות עשה דלימוד שוין הם, ומצוה דגופו עדיף, אף השינון ירבה אצל בנו וזה מדחה את המצוה דבגופו]. משנת רבי אהרן <מאמרים ושיחות מוסר> עמוד מס 63 א קוטלר, אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חידושי הגר"ח מבריסק (סטנסיל) הוספות סי' ל'

ומעשה שחיה בבריסק שחיה מלמד שחיה בידו ללמד לאחר או לאב או לבנו ושניהם חיו צריכים ללמוד, ופסק הגר"ח שתבן הוא קודם, אע"ג שחיה האב נבון משכיל, מ"מ פסק דבן קודם דאע"ג דחיו שלא כפשוטו חגמרא והרמב"ם שדוקא אם הבן נבון ומשכיל הבן קודם, מ"מ אם האב ילמוד אצל חמלמד ילמוד רק לעצמו שחיה יודע תכונתו של האב שלא יחא לו היכולת למסור לבנו, אבל אם הבן ילמד, ימסור זה לדורות הבאים והא דאיתא בגמרא אם הוא רוצה ללמוד הוא קודם לבנו זהו רק אם יכול ובדעתו למסור לבנו ולדורות הבאים כי עיקר חיוב הת"ת ללמד כדאיתא בחלכות זה מצוה ללמוד את עצמו, וכן בחלכה ג' חייב ללמד לעצמו וכן בחלכה א' ובי' מבואר שעיקר החיוב הוא ללמד, וכיון שחבן ימשך התורה לדורות הוא קודם לאב ע"כ.

עמוד מס 336 חידושי הגר"ח השלם סולובייצ'יק, חיים בן יוסף דוב הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שדי חמד כללים מערכת ו' כלל טו

וצפרקמטיא לפרנס את חבירו שיטסוק בתורה והנה שכרו אלו כאלו הוא עגמו עוסק בתורה דאף דרמי עליה מלות לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה ושננתם שיהיו דברי תורה שטנים בפוך ואמרינן ודברת בם ולא בדברים אחרים וכו' בכל זאת רשאי לדחות את כל אלה כדי להמשיך ביד מי שיהיה גדול ממנו והביא מ"ש בש"ס (קידושין כ"ט) הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו וכו' עיי"ש דבריו הנחמדים :

שדי חמד עמוד מס 260 א מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ובענין זה אהה תחזה בם' היקר דרכי נועם לידידי הגאון שלום דוב אבר"ק קאלענק י"ו בדף ב' ע"ד והלאה (בדריש ראשון) מה

שדי חמד עמוד מס 259 א מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כפר הנחמד הנ"ל מתוך פלפולו הנעים העלה הרב המחבר י"ו דבר חדש דמי שרואה בחבירו שהוא חריף ממנו חריז וממולח ויכול להיות חכם גדול יותר מכשילמד הוא עגמו מותה לו לעסוק במלחמה

שדי חמד עמוד מס 260 א מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני-שלישי, י"ז-י"ח חשון תשע"ב

מראי מקומות (11)

קידושין כט:ל.

בענין ללמוד תורה ולישא אשה

[א] גמ' כט: מ"ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה" עד ל. "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה", ורש"י.

בענין הא לן והא להו

[ב] עיי' תוס' ד"ה הא לן. וצ"ב מה יענה רש"י לקושיות תוס'.

[ג] ועיי' פני יהושע על התוס'.

[ד] יש פשט נוסף בגמרא, בר"ן על הרי"ף דף יב. מדפי הרי"ף ד"ה הא לן, בשם "אחרים פירשו".

גיל הנישואין הבסיסי

[ה] במשנה אבות פרק ה' משנה כא איתא "בן שמונה עשרה לחופה" וצ"ב בטעם הדבר.

1 – עיי' בפירוש רש"י על המשנה שם [מופיע במסכת אבות שבסוף גמרא עבודה זרה].

2 - עיי' חלקת מחוקק על השו"ע אבן העזר סי' א' ס"ק ב'.

נישואין פחות מגיל י"ח

[ו] עיי' בגמרא בסוגין במעלת הנישואין בגיל 16 ו-14, וכן בשו"ע אבן העזר סי' א' סעיף ג' לגבי גיל 13, וצ"ב הרי שנינו דדוקא בן י"ח לחופה, ולכאורה כל הגילאים המנויים שם במשנה באבות הם בדוקא.

עיון בדין ללמוד תורה ולישא אשה

[ז] עד כה ראינו בסוגיא 4 גילאים עיקריים לגבי נישואין: גיל 13, גיל 18, גיל 20, גיל 22-24. וא"כ יש לעיין במה שהגמרא דנה "אם ללמוד תורה או לישא אשה", מאיזה גיל מהגילאים הנ"ל מדובר.

[ח] עיי' ברא"ש פרק ראשון סי' מב מ"ללמוד תורה ולישא אשה [בעיקר עד "שחשקה נפשו בתורה"].

[ט] עיי' רמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה ב-ג.

[י] עיי' חזון איש אבן העזר סי' קמח עמ' 572 ד"ה שם בגמ' ר"ה. ולכאוי' דבריו דלא כהראשונים.

להלכה

[יא] עיי' שו"ע אבן העזר סי' א' סעיף ג-ד, ובפתחי תשובה סק"ב, ובבית שמואל שם ס"ק ה'.

[יב] יש שיטות שונות עד מתי מותר לאחר - עיי' בספר שמועות קידושין בסוגיתנו [מובא במסגרת]

ספר שמועות קידושין בסוגיתנו

מתגבר עליו, וביש"ש כ' שלא יתאחר יותר מגיל כד, ובספר המצוות הקצר לח"ח במצוה מג כ' הח"ח שלא יאחר יותר מכ"ה, ואולי מקורו מהמבואר בדף ל' ע"א עה"פ "חנוך לנער עפ"י דרכו" שהוא מ י"ח עד כ"ד והכונה לסוף כ"ד וברש"י שם בפשט א' כ' שמועות קידושין עמוד מס 408 א בירנצויג, ישראל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דקאי על זמן הנישואין. ובערוך השלחן כ' שהוא זמן עד שישער בנפשו שמילא כריסו בתורה. ובשו"ע הרב הל' ת"ת פ"ג א' כ' שילמד תחילה כל תורה שבע"פ שהן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה ואח"כ ישא אשה וילמד לפי הפנאי שלו בעיון ופלפול. בקובה"ע שמועות קידושין עמוד מס 408 א בירנצויג, ישראל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[ג] אולם יש לשים לב לתנאי שמובא ברמב"ם הלכות אישות פרק טו סוף הלכה ג'.

הלכה למעשה

[יד] נראה שיש בזה מחלוקת בין הפוסקים לבין ראשי הישיבות.
[טו] דעת פוסקי זמננו – ראה בספר תורת הישיבה פרק כב [מובא במסגרת]

דעת פוסקי זמננו שליט"א – מתוך ספר תורת הישיבה פרק כב

הרמב"ם בסמוך, "דאם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתיירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה, הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, וכ"ש בתלמוד תורה." ע"כ. ודבריו אלו פסקם השו"ע (שם סעי' ג' ד').	הרי להדיא דאין הדברים אמורים אלא בהתמייים ג' תנאים הללו: א. שהיה עסוק עמוד מס 272 תורת הישיבה פנחסי, מאיר בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	הללו אין לו להתאחר יותר מהזמן האמור. וכן מורים גדולי פוסקי זמנינו, וכפי שמובא בשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן קמג), וכן דעת הגר"ש אלישיב שליט"א, והגר"ח קנייבסקי שליט"א, ועוד. והביא דבריהם בקונטרס "הגיע זמן" (בהקדמה), דרך כשקיימים אלו ג' התנאים רשאים להתאחר.
עמוד מס 272 תורת הישיבה פנחסי, מאיר בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עמוד מס 273 תורת הישיבה פנחסי, מאיר בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עמוד מס 273 תורת הישיבה פנחסי, מאיר בן שמואל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[טז] דעת ראשי הישיבות בזה - ראה לדוגמא הנהגת הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה מובא בקובץ-זכרון "כנסת ישראל" [מובא במסגרת]

הנהגת הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה – מתוך קובץ זכרון כנסת ישראל

ומרן רה"י זצ"ל החזיק בדעתו, שהישיבה היא המקום להתלמד כיצד ללמוד וכיצד להבנות. הידיעה עצמה והבניה עצמה נעשים, כיום, בשלב מאוחר יותר, בכוללים. ולכן ירידת-גיל-הנישואין שפשתה בעולם הישיבות, היתה בעיניו גזירה קשה. אם היה "חתן צעיר", אשר מעמדו ומוצאו עלולים היו לשמש דוגמא לכלל (בלי שיאמרו: "טוב, הוא..."), היתה מחאתו של מרן רה"י זצ"ל ניכרת עד לאי-לחיצת-יד המושטת ל"מזל-טוב", אף אם השיחה כולה וההתעניינות והאיחולים, היו חמים ולבביים... היה זה, מבחינתו, חלק מאחריותו של הפרט לעצמו ולכלל כולו.	עמוד מס 683 כנסת ישראל קובץ זכרון הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	---

מי שלא מוצא שידוך

[יז] עיי' שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סי' א'.

שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סי' א'

נשאלתי אי מתרמי לאיש בן י', שידוך ומוכנס לו אם יעמין עוד חזק שנים יוכל לעשות שידוך יומר כנון. גם אם יעשה שידוך הראשון יש לאדם לו לניסול חורס ויראה. אי מחוייב לעשות דווקא כמסורא בן י' כדאיחא באה"ט סי' א' ס"ג. הנה דין זה מחמק לנ' חילוקים. מטעם הראשון הואיל ויהא יכול לעשות לאח"י שידוך יומר סגן האם זה תליא בפלפול שכבר פלפל הכ"ץ בסי' ק"ו ותסיק שם דב' מלות אין ראוי להעמין אבל כמרא מלום כדדי לפעמים יומר משונה ומן המוכר ראוי להעמין. והנה כבר כ' הסורי חבן במניל דף ו' פ"ב דנדרחא מלום אי ממחין אינו בכלל אין מעבדין על סממית. ואינו חסור רק משום זרעין מקדימין. ונעשים בכל יום ראש"י דמלן אם פשאל פשעלה עמוד שסמר ילא. סוהתיקון סי' נומרין עם נן הממה כדאיחא בפ"ק דברכות. וכן במחילת המנחה סמוך. לערב עפ"י קרא יראוך עם שמש ולפני ירח. וכן ק"ל באורח סי' מכו' כדברי המה"ד כ"י ל"ה	נראה לי ראוי לזה דהנה קשה לי איך שא יצחק אבינו בן מ' שנס ויעקב אבינו בן פ"ד שנה סלוא ב"כ מלוה על פו"ר עד שעת עתן חורס חמן פו"ר הוא בן י' ויותר קשה על אברהם אבינו שה' הראש לארזון ומיני' ילפין זרועין-מקדימין מלפרא והיך לא חדרו ליתן לבנו אשה בזמן מלואו. והי' אפשר לרסוח דפ"י דכור פשאל שידעו שפדין לא נולדו זיוונס. אפנס דברי סדרש שכבדו רש"י ז"ל בחומש על הפסוק אחר הדברים האלה ויוגר וגו' שאחרי הכורי הדברים כו' שהי' אברהם מיר שלא שא אשה לבנו וא"כ קשה ממחילה מאי קסבר. ונראה דשעמס דעיקר הפלס הי' להוליד בנים זרע קודש שיקרא בהם שמס ולכן המחיו עד שיעקב רמיח הדס והמייח העכפ ויחפלו וימקדשו בימר שאל וטו ופי"ו גם בליכס אחריכס יהיו קדושים והנוגים. ועד"ו קרא יעקב ליוסף בן זקנים שולד לו בזקנותו ובקדושתו. ועכ"פ זהו שפראח טעמו של-אברהם אבינו ע"ש שהעמין עד שילמדנו בימר שאל וימקדש למלן יהיו בניו טובים וישרים :
מהר"ם שיק עמוד מס 3 אח"ע שיק, משה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	מהר"ם שיק עמוד מס 3 אח"ע שיק, משה בן יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יח] עיי' בספר תולדות יעקב עמי' שלה בשם הסטייפלר זצ"ל [מובא במסגרת]

ספר ישמח לב בשם ספר תולדות יעקב בשם הסטייפלר

וראה עוד בספר תולדות יעקב (עמוד של"ה) שהביא בשם בעל הקהילות יעקב צוק"ל שאמר דמה שנאמר בגמרא קידושין דכיון שהגיע לגיל עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה, דזהו ישמח לב עמוד מס 23 א סאוויץ, מנחם בן ראובן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דווקא אם לא השתדל ולא עשה את המוטל עליו, אבל אם השתדל ולא הצליח עליו לא נאמרו דברים הללו.
ישמח לב עמוד מס 23 א סאוויץ, מנחם בן ראובן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ישמח לב עמוד מס 23 א סאוויץ, מנחם בן ראובן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, י"ח חשון תשע"ב

מראי מקומות (12)

קידושין ל.

בענין עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה

[א] גמ' ל. "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה" – עד "ואבי אביו מי מיחייב". ורש"י.

מה הפשט מקרא

[ב] עיי רש"י ד"ה תורה.

[ג] עיי רמב"ם כאן.

בסתירת הגמרות האם חייב ללמדו רק תורה שבכתב או גם תורה שבעל פה

לכאורה יש כמה ראיות שצריך ללמדו גם תורה שבעל פה, דלא כמבואר בגמרא בסוגין.

[ד] בגמ' לעיל כט: מ"אם היה בנו זריז" עד "אנא עדיפא מינך", ומשמע שם שצריך ללמדו תורה שבעל פה.

[ה] עיי בגמ' כתובות נ. "אמר רב יצחק באושא התקינו" עד "בר עשר למשנה", וברש"י.

[ו] גם בגמ' שלנו צ"ב הלשון "למדו מקרא אין מלמדו משנה" דמשמע קצת דהוי בדיעבד, וגם צ"ב מדוע הביאה הגמ' כל המעשה דזבולון בן דן כשלכאורה יכלה להגיד בשלש מילים "עד בן בנו".

[ז] רצוי לנסות לחשוב על מהלך לבד.

מהלכי רבותינו בישוב הסוגיא

[ח] מהלך 1 – עיי בטור יו"ד סי' רמה ס"ו שחילק אם זה בשכר, ואם דחיקא ליה שעתא, ועיי בפרישה ס"ק י. וצ"ב מה הסברא לחלק חילוקים אלו.

ועוד צ"ב דהרי בסוגיא ד"הוא ללמוד ובנו ללמוד" מדובר בשכר ובדחיקא ליה שעתא, ואעפ"כ משמע דחייב ללמד את בנו גם תורה שבעל פה.

[ט] מהלך 2 – עיי חזון איש אבן העזר סי' קמח עמ' 572 ד"ה ל' א' ואילו הכא. ולפי דבריו יוצא חידוש שיש חובת חינוך גם מעל לגיל בר-מצוה ודלא כהמשנ"ב סי' רכ"ה סק"ז.

[י] מהלך 3 – עיי בספר הערות לגר"ש אלישיב שליט"א ד"ה ואמר רבא. וצ"ב ליישב קושיותיו על השו"ע-הרב.

להלכה

[יא] עיי שו"ע יורה דעה סי' רמה סעיף ו'. ודו"ק בלשונו ששינה מלשון הטור.

[יב] עיי ש"ך יורה דעה סי' רמה ס"ק ה'.

[יג] עיי שו"ע-הרב הלכות תלמוד תורה פרק א' סעיף ו' [מובא במסגרת]

שו"ע-הרב הלכות תלמוד תורה פרק א' סעיף ו'

וכן כל התנ"ך ודרשות ההגדות. ולכן לא נהגו עכשיו ללמד להתינוק

כל התנ"ך כבימיהם רק תורה לבדה כי סומכים שילמוד בעצמו כשיגדיל

משא"כ בימיהם שלא היו הנקודות וטעמים כתובים אלא בע"פ. ומ"מ

שלחן ערוך הרב עמוד מס 212 ה-ו (יו"ד חו"מ) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לשלם שכר לימוד בנו ממעשר כספים

[יד] עיי אהבת חסד לבעל החפץ חיים פרק י"ט סוף סעיף ב' מ"ולשלם ממעות מעשר שכר למוד".

[טו] עיי שו"ת פרי יצחק [להג"ר יצחק (איצלה) בלאזר זצ"ל] ח"ב סי' כז [מובא במסגרת]

שו"ת פרי יצחק ח"ב סי' כז

רק מזה לחודי' נותר לשלם ממעות מעשר דאין מזה גדולה מלפניהם אביו ואמו ואף למיד בשל אב מימ' בודאי מזה איכא דאין לך מזה כבידור אב שהוקם לכבוד המקום ומימ' כיון דאין היזב ואין כופין מותר לזונו ממעות מעשר לולי משום כבוד אביו ולדטה גדול הדור מהרי"א אפנהיים אף לכתחילה נמי איכא היה דיכל לשלם שכר לימוד עבור בנו ללמדו משנה וגמ' אף בדאפשר ל' וכליל ויז' במעוה מעשר שהופרם כבר וכ"ש שיפריש לכתחלה ע"מ כן וכ"ש שהמורה ללדקה הוא עני דחיקא ל' שעתא: וכמ"ס כח"ר צ"ס כהניצ' בני היגולפיז' אין מקום להחמיר כלל בזה וכליל ויז'ר אין להאריך כעת:

פרי יצחק עמוד מס 64 א בלאזר, יצחק בן שלמה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ואחר שנחזר דמותר לפרנס בניו שהם יתרים על שם ממעשר ודלא כהניצ' איכא נראה דמכש"כ דמותר לתת ממעות מעשר לשכר לימוד לבט בן ט"ז שנים דהא אינו מחויב ללמדו בשכר אלא הורה שצדקצ' ואינו חייב ללמדו בשכר משנה וגמ' וכמנ"ח בשו"ע סי' רמ"ה והנה ליתן מעוה מעשר לבני עניים ללמדם תורה פשיטא דהו' עיקר המצוה ואין ללדקה גדולה מזו וכמ"ס המהרי"ק ועיי בכהניצ' סי' רמ"ט ע"ש ולפיז' היה דיכול לשלם שכר לימוד עבור בנו למשנה וגמ' כיון דדחיקא ל' שעתא ואף בדאפשר ל' מזה ללמדו משנה נמי הלכה ואגדה מימ' נראה כיון דאין כופין ע"ז ולא הוי חיוב פרי יצחק עמוד מס 64 א בלאזר, יצחק בן שלמה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[טז] ולכאוי' צ"ע על האהבת חסד מדוע לא חילק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, כ' חשון תשע"ב

מראי מקומות (13)

קידושין ל.ל.:

דף אגדתות

א[גמ' ל. "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה" – עד ל: "להשיאו אשה מנלך", ורש"י ותוס'.

דף ל.

בענין החיוב ללמד תורה לבן בנו ולבן בתו

ב[עי' בש"ך יורה דעה סי' רמה ס"ק א.

בענין אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם

ג[צ"ב איך דורשים מ"ושננתם" "ושלשתם", ועי' פני יהושע ד"ה אמר רב ספרא.

לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד

צ"ב איך אנו מקיימין הדין הזה דלעולם ישלש, ועמדו על זה הראשונים כדלהלן.

ד[עי' תוס' ד"ה לא צריכא.

ה[עי' רמב"ם הלכות ת"ת פ"א הלכה י"א.

ו[עי' ברי"ף על מסכת עבודה זרה דף ה: מדפי הרי"ף, מ"על פלגי מים" עד "קאמרינן ליומין", ובר"ן על הרי"ף

שם ד"ה כי אמרינן ליומין.

ז[עי' שו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פרק א' קונטרס אחרון הערה א' [מובא במסגרת]

שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק א' קונטרס אחרון הערה א

ר"ת קאמר שסומכים לצאת בזה לענין מה שאמרו לשלש ימיו בכל יום שליש במקרא כו', משום דס"ל דשלש לאו דוקא כמו שכתב הרי"ן, אלא אפילו במעט יוצאים ידי חובתן כמבואר בתוס' בקידושין בשם רב עמרם שתיקן כו', ועי' כתבו שר"ת פירש כו', לומר דבלאו הכי נמי יוצאים ידי חובתן, אבל בתחלת לימודו מודה ר"ת דצריך לקרות כל המקרא תחלה, כדתינא במסכת סופרים ולא שידלג אדם ממקרא כו', הובאה ברא"ש סוף פ"ב דב"מ, וכדתנן סוף פ"ה דאבות בן ה' למקרא כו', וכ"כ בשל"ה מסכת שבועות. אלא דר"ת לא ס"ל כמ"ש הרמב"ם דבגמ' דלעולם ישלש כו' מיירי בתחלת לימודו דוקא, משום דלשון הגמ' לעולם ישלש אדם שנותיו כו' מי ידע כו' משמע כל שנותיו לסלקא דעתא, וא"כ הוא הדין למסקנא ליומין.

בענין אנן לא בקיאי בחסרות ויתרות

ח[עי' שאגת אריה סי' לו [כולן] מה שחידש דין מכח גמרא זו.

דף ל:

בענין כחיצים ביד גבור כן בני הנעורים

ט[עי' מהרש"א ד"ה ואמר כחצים.

בענין האב ובנו הרב ותלמידו נעשים אויבים זה לזה

י[עי' מהרש"א ד"ה לא יבוש.

בענין יצרו של אדם מתגבר ויצרו של אדם מתחדש

יא[עי' בספר עין יעקב מסכת סוכה, דף נו. מדפי הספר, בענף יוסף ד"ה אמר רבי יצחק.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, כ"ה חשוון תשע"ב

מראי מקומות (14)

קידושין ל.ל.:

בענין להשיאו אשה

[א] עיי גמ' ל: "להשיאו אשה מנלן" עד "דקפצו עלה אינשי". וברשיי.

בביאור שאלת הגמ' "בשלמא בנו בידו אלא בתו בידו היא"
[ב] עיי רשיי ד"ה אלא בתו, ובפני יהושע ד"ה להשיאו אשה מנלן.

מה הטעם שהתורה הטילה על האב את החיוב להשיא לבנו אשה
[ג] טעם 1 – עיי בספר "סדר היום" בפרק "פירוש משנת בן חמש שנים" [מובא במסגרת]

ספר סדר היום

מפני מה המצוה הזאת מוטלת על האב לעשות, משום שעיקר המצוה של פריה ורביה היא כדי להשאיר אחריו ברכה ויהיה קיום המין ודור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת ונעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית וכל זמן שהבן והבת עצים יבשים לא יעשו פרי לא יועיל כלום בתקנתו אבל יעשה הוא הבא מידו להשיא אשה לבן ואיש לבת וה' ימלא חסרונם ויתן להם פרים בעתם ונגמרה הבריה בשלימות.

[ד] ועיי שו"ע אבן העזר סי' א' סעיף ה-ו, ויתכן לבאר לפ"ז את דברי הסדר-היום.

[ה] טעם 2 – עיי בספר עזר מקודש על גליון השו"ע אבן-העזר סי' א' סעיף א' עד "בצינעה".

חיוב האם

[ו] במשנה כט. כתוב כל מצוות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות. ויל"ע מדוע הגמ' לא שואלת מנין לנו שהאם פטורה.

[ז] מהלך 1 – עיי עיי בשיטה לא נודע למי ד"ה להשיאו אשה, ועיי בר"ן על הרי"ף דף יב: ד"ה להשיאו אשה.

[ח] מהלך 2 – עיי בחידושי הרד"ל בסוף הגמ' [במדור "הגהות וחידושים"] ד"ה להשיאו אשה מנלן.

[ט] יל"ע האם שני המהלכים האלו, תלויים בשתי הטעמים דלעיל.

נפקא מינות

[י] לכאוי לפי המהלך שהחיוב להשיאו אשה נובע מדין פריה ורביה של האב, אמור לצאת נפקא-מינות כדלהלן:

- 1 – אם יש לאב כבר נכד ונכדה, אין עליו מצוה להשיא את בנו ובתו.
 - 2 – אם ידוע שהבן עקר ואינו יכול להוליד, אין חיוב על האב להשיאו.
 - 3 – אם עובר זמן ואין לבן ילדים, האב מחויב לסייע לו לדרוש ברופאים וכו'.
- [יא] ויש לעיין אם הדין באמת כך. [קצת קשה לבדוק את זה, כי כל הדין הזה שאב צריך להשיא בנו, לא מובא ברמב"ם ובשו"ע, ובאמת צ"ע מדוע].

האם צריך להוציא מעות לנישואי בנו ובתו

[יב] שיטה 1 – עיי רמב"ם הלכות אישות פרק כ' הלכה א', ובמגיד משנה ולחם משנה.

[יג] שיטה 2 – עיי בספר סדר היום בפירוש משנת "בן חמש שנים" [מובא במסגרת].

ספר סדר היום

לכך צריך האדם להשתדל במצוה הזאת בכל יכולתו ובהגיע בנו לפרק שמונה עשרה שנה שלמים יבקש לו מנוח אשר ייטב לו ואם צריך למעות או לתכשיטין יבקש לו ואפילו ברחוקים אמר הכתוב די מחסורו אשר יחסר לו ואמרו חז"ל זו אשה כל שכן בבניו היוצאים מחלציו והוא מחוייב במצוה עצמה כאשר ביארנו שצריך השתדלות נמרץ לגמור כל הצריך עד שיצא משפט הנער לאור וכן בבנותיו.

[יד] ויל"ע דלכאוי בגמ' בסוגין משמע כהרמב"ם ולא כהסדר היום.

[טו] ועיי גמ' קידושין ט: [תחילת השורות הרחבות] מ"מיתבי אין כותבין" עד "הנקנים באמירה". ומבואר דמנהג ישראל לתת כסף הן מצד הורי החתן והן מצד הורי הכלה.

למעיינים - האם ראוי לתת יותר ממון לנישואי הבן או לנישואי הבת

[טז] עיי בכתובות נב: במשנה "לא כתב לה בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתך יתר על חולקהון דעם אחוהון חייב שהוא תנאי בית דין". וברשיי ד"ה יתר. ובגמ' שם מ"אמר רבי יוחנן" עד "עד לעישור נכסיי". וברשיי.

[יז] ועיי ברא"ש כתובות פרק רביעי סי' כד מ"רב מתתיה גאון ז"ל" עד "ומר בר רב דוסא", ובקרבן נתנאל אות ש'.

[יח] ויל"ע האם דברי הרא"ש מתאימים לדברי הרמב"ם דלעיל.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, כ"ד חשוון תשע"ב

מראי מקומות (15)

קידושין ל:

בענין ללמדו אומנות

[א] גמ' ל: מ"להשיאו אשה מנלן" עד "איכא בינייהו דאגמריה עיסקא", ורשיי.

[ב] ועיי עוד ברשיי כט. ד"ה ליסטות ס"ד, וד"ה כאילו מלמדו ליסטות.

האם המצוה על האב או על הבן

ג] יש לחקור האם המצוה ללמדו אומנות היא רק על האב או גם על הבן עצמו.
ד] ולכאוי יש לדקדק מכך שהגמ' לא אומרת "והיכא דלא אגמריה אבוא מחייב למגמר נפשיה".
ה] אמנם עיי' מהרש"א ד"ה אם אשה ממש.
ו] ועיי' בגמ' ב"מ ל: "דתני רב יוסף" עד "לפנים משורת הדין" וברש"י ד"ה זה בית חייהם.

הלכה בהלכות שבת הנובעת מהסוגיא שלנו

ז] עיי' גמ' שבת קנ. מ"רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרויהו" עד "חפצי שמים מותרין", וברש"י ד"ה ללמדו.
ח] שו"ע או"ח סי' שו סעיף ו', ובמשנ"ב ס"ק ל'.
ט] יש לחקור האם מותר רק לאב לדבר עם המורה, או גם לבן. ובפוסקים לא מצאנו התיחסות לזה.
י] עיי' ארחות שבת חלק ב' פרק כב סעיף קצ שדן אם מותר ללמוד בשבת למבחן של לימודי חול, ויל"ע האם ניתן להוסיף סברא להיתר, משום שזה דבר מצוה ללמוד מקצוע.

במחלוקת רבי יהודה וחכמים

יא] עיי' בגמרא כט. וכן בגמ' אצלנו ל: מה המחלוקת בין ר' יהודה לרבנן, ומה הנפק"מ ביניהם שהביאה הגמרא.
יב] יש לחקור בדעת רבי יהודה, האם חולק על רבנן שאומרים דיש מצות עשה חיובית של "ראה חיים", והוא סובר שאין כלל חפצא של מצוה ורק יש "כאילו מלמדו ליסטות" דהיינו שזה גדר וסיג שלא יבא לגזילה, או דילמא שר' יהודה מודה לרבנן שיש כזו מצוה, ורק מוסיף על זה גם חשש דליסטות.
יג] ונפק"מ בחקירתנו, יתכן בשאלה שחקרנו לעיל אם הבן עצמו מותר לדבר בשבת עם המורה.
יד] יל"ע כיצד נפסק להלכה במחלוקת ר' יהודה ורבנן, ועיי' שלטי הגבורים דף יב. מדפי הרי"ף אות א'.
טו] במשנ"ב לכאוי סתירה, עיי' בביאור הלכה סי' שו ד"ה וללמדו [בסוגריים] דפסק כרבנן, ואילו במשנ"ב שם ס"ק ל' כתב כר' יהודה. וצ"ע.

אשה במצוה זו

טז] יל"ע אם האמא מצווה גם היא ללמד בנה אומנות, ועיי' מאירי כט. ד"ה אמר המאירי פירשוה כרבנן, עד "תמיד לראות בלמודו".
יח] יל"ע אם צריך ללמד את הבת אומנות. עיי' מקנה ל: ד"ה בגמרא אלא בתו. ועיי' עיון יעקב מועד קטן יז.

מיקוד

נער שכבר יודע אומנות אחת

יט] בגמ' כתובות דף ה. מובא אותו דין כמו בגמ' שבת קנ. שמותר לשדך על התינוק ללמדו אומנות, וכתב על זה הברכת אברהם בכתובות ה. כדלהלן:

ברכת אברהם כתובות ה.

ולכאוי נראה שאם כבר יש לבן אומנות שיכול להתפרנס בו
באופן שאי"ל לחוש שיגזול מפני חסרון מזונות, שוב
אין מצוה להוסיף ללמדו אומנות יותר טובה שיתעשר בו.
ולפ"ז אם הבן ראוי ללמד תיזוקות של בית רבן, או יודע שום
אומנות של לביעה או הנהלת חשבונות, שוב אין כאן המצוה,
ושזו הוה כחפץ, כמו כל שאר עסקים שעושה צמצול להרויח.

ברכת אברהם עמוד מס 27 כתובות מהדורא תנינא ארלנגר, אברהם בן שמשון רפאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כ] ויל"ע אם כנים דבריו, שלפי זה כמעט כל אחד כבר יודע איזה מקצוע כל שהוא, והרי כל אחד יכול להיות למשל שליח של מכולת בלי ללמוד כלום. וא"כ יוצא שההלכה שמותר לאב לשדך אומנות לבנו בשבת, לא נוגעת לאיש.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, כ"ג חשוון תשע"ב

מראי מקומות (16)

קידושין ל:

בענין ללמדו אומנות

א] גמ' ל: מ"להשיאו אשה מנלן" עד "איכא בינייהו דאגמריה עיסקא", ורש"י.

האם יש מחלוקת בין רבי מאיר לבין רבי נהוראי

- [ב] עיי' גמ' קידושין פב: "ר"מ אומר לעולם" עד סוף הפרק. ויל"ע האם יש מחלוקת בין ר' מאיר לבין ר' נהוראי.
[ג] מהלך 1 - עיי' מהרש"א פב. ד"ה לעולם ילמד.
[ד] מהלך 3 - עיי' פני יהושע פב: ד"ה ר' נהוראי אומר.
[ה] מהלך 2 - עיי' שו"ע או"ח סי' שו סעיף ו' ומשנ"ב ס"ק ל, וביאור הלכה ד"ה וללמדו ספר.

במחלוקת רשב"י ורבי ישמעאל

- [ו] עיי' גמ' ברכות לה: מ"ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל" עד "אמר רבה בר בר חנה".
[ז] ויש לעיין האם מחלוקת רשב"י ורבי ישמעאל היא בעצם אותה מחלוקת של רבי מאיר ורבי נהוראי.

בענין שיטת הרמב"ם

- [ח] עיי' ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ג הלכה י-יא.
[ט] ועיי' בכסף משנה שם שהאריך מאד לחלוק על הרמב"ם, ואפשר ללמוד גם חלק ממנו, כמה שרוצים.
[י] עיי' ברמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ג הלכה יב-יג, ולכאוי' סותר לשיטת הרמב"ם הנ"ל [בהלכות ת"ת פ"ג הלכה י].
[יא] ועיי' ברמב"ם הלכות ת"ת פ"א הלכה יב, מה היו מושגי הרמב"ם בשילוב תורה ועבודה.

להלכה

- [יב] עיי' שו"ע או"ח סי' קנו סעיף א' [עד "ויזהר מלהזכיר ש"ש"] ובמשנ"ב ס"ק ב', ובבאור הלכה ד"ה סופה.
[יג] עיי' בשו"ע ורמ"א יורה דעה סי' רמו סעיף כא. [למעיינים - עיי' ש"ך שם ס"ק כ'].
[יד] עיי' אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קטז [מובא במסגרת]

שו"ת אגרות משה חלק יו"ד ב סימן קטז

הנה בדבר ת"ח הרוצים להתעסק בתורה ונהנים לפרנסתם ממה שנוטלים פרס בכוללים וכן הרבנים הנוטלים פרס לפרנסתם אם שפיר עבדי או שיש מה להרהר אחר זה. הנה ודאי שפיר עבדי דכן איפסק ברמ"א יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"א שמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעיי' יכולין לעסוק בתורה בריוח. והש"ך ס"ק כ' הביא אף מהכסף משנה שפסק כן אפילו אם נימא שאין כן דעת הרמב"ם, משום שכל חכמי ישראל קודם זמן רבנו ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהצבור, ואף אם לדינא הלכה כרמב"ם הסכימו כן חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאילו לא היה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת מישראל ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר והוא לשון הכסף משנה בפ"ג מת"ת ה"י. ולכן הוא דין ברור ופשוט שנתקבל בכל הדורות אם מדינא אם מתקנה דעת לעשות לה' הפרו תורתך שמותר לעסוק בתורה ולהתפרנס מקבלת פרס או ממה שהוא מלמד תורה לאחרים או שהוא רב ומורה הוראה, ואין להמנע מזה אפילו ממדת חסידות. ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ועסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת, כי אם הראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה כשיעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורנו דור יתמא דיתמי, שודאי א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה. לכן לא יעלה על מחשבתך עצת היצה"ר שיש בקבלת פרס דלומדים איזה חטא וחסרון, שהוא רק להסית לפרוש מן התורה. ומי יתן והיו נמצאים אנשים מתנדבים והיו מתרבים בני תורה גדולי ישראל ובעלי הוראה כרצון ה' שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

שאלה למחשבה

טו] צ"ע מהי הדמות האידיאלית, כי בביאור הלכה הנ"ל [סי' קנו ד"ה סופה], משמע שהיחידים שקובעים עצמם לתורה בלבד הם המובחרים, ואילו ברמ"א הנ"ל [יו"ד סי' רמו סעיף כא] כתב "ומתת אלוקים היא" וכו' משמע שיותר טוב לשלב תורה ומלאכה רק שלא כל אחד זוכה לזה, וצ"ע.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, כ"ו חשוון תשע"ב

מראי מקומות (17)

קידושין ל:

בענין חיוב אשה בכיבוד אב ואם

[א] גמ' ל: מ"כל מצות האב על הבן" עד "נתגרשה שניהם שוים".

בטעם הדבר שפטורה

- [ב] לכאוי' צ"ב מה הסיבה שהתורה פטרה אשה נשואה מכיבוד אב.
[ג] מהלך 1 – עיי' פירוש המשניות להרמב"ם כאן, מ"ומצות הבן על האב הרבה" עד "מה שנתבאר בכתובות".
[ד] להבנת דברי הרמב"ם, עיי' במשנה כתובות נט: שפירטה את חובות האשה לבעלה.
[ה] מהלך 2 – עיי' תוס' ל: ד"ה שיש. וצ"ב ומה בכך שמצויה אצל בעלה, והרי באותה מידה בעלה מצוי אצלה ובכל זאת אינו פטור מלכבד את הוריו.
[ו] ועיי' דברות משה להג"ר משה פינשטיין וצ"ל סימן נ' הערה טו [מובא במסגרת]

וזהא דכתבו התוס' לפרש מה שאמר צנרייטא צטור האשה מכבוד מפני שרשות אחרים עליה דלענין דמעשה לבעלה הוא מדרכין מ"מ אינה מנויה אלא חזיה אלא לאל בעלה, נראה דהוא משום דאף שאינה זריכה לטעם מלאכה לבעלה, מ"מ מחוייבת היא דברות משה עמוד מס 534 קידושין פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	להיות צדית צעלה מדאורייתא, וזהו עיקר יישובן שנטעית צרשות צעלה והיא זריכה להיות צדית צעלה לא רק הרגע דנישואין אלא לעולם שמחוייבת לדור צמקום שהצעל דר צו ממש אף שאינה חיונים עליו להגיחה לילך לצדית חזיה שדרך הגשים לילך לשם קדאיתא צכתוצות דף ע"א. דברות משה עמוד מס 534 קידושין פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	--

[ז] וצ"ב דהרי במשנה כתובות שם, לא כתוב שהאשה חייבת להיות כל הזמן בבית בעלה.

האם יש חיוב על אשה לציית לבעלה בכל בקשה

[ח] שיטה 1 - ע"י אילת השחר קידושין ל: ד"ה איש סיפק בידו.

[ט] שיטה 2 - ע"י דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א פרשת יתרו [מובא במסגרת]

דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א פרשת יתרו	
שאלה: מהו המקור שאשה חייבת בכבוד בעלה ?	תשובה: והוא ימשול בך (בראשית ג', ט"ז), חזינן שכך צריך שיהיה.
דרך שיחה עמוד מס 295 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (שרן) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	תשובה: והוא ימשול בך (בראשית ג', ט"ז), חזינן שכך צריך שיהיה. דרך שיחה עמוד מס 295 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (שרן) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[י] ולכאורה מסוגיתנו אין הוכחה שהאשה צריכה לציית לבעלה בכל בקשה, אלא רק בשעבודים המסוימים שחז"ל חייבוה המבוארים במשנה בכתובות נט: .
[יא] וע"י ברמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה יט-כ, ובמגיד משנה הלכה כ'.

בענין נתגרשה שניהם שוין

[יב] ע"י שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יז, וש"ך ס"ק יט.

[יג] וע"י ריטב"א ד"ה נתגרשה, ובר"ן על הרי"ף יב: ד"ה נתגרשה.

[יד] ולכאוי צ"ב, מה ההו"א שחל עליה פטור, והרי נשואה אינה מופקעת לגמרי מן המצוה, רק כשמפריע לבעלה.

האם אשה נשואה רק מ"כיבוד" אב ואם או גם מ"מורא" אב ואם

[טו] ע"י בגמ' לקמן לא: למטה ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד. והם שתי מצוות עשה שונות.

[טז] ע"י במקנה לא: ד"ה ת"ר איזהו מורא, עד "לשמש אותו כמ"ש התוס' לעיל".

[יז] ע"י ספר החינוך מצוה לג ד"ה לכבד, וד"ה ונוהגת, ומצוה ריב ד"ה לירא, וד"ה ונוהגת. ולכאוי דלא כהמקנה.

להלכה

[יח] ע"י בקונטרס כיבוד אב ואם להגר"ר יוסף ישראלזון זצ"ל, ס"ק לו, שסיכם הדין [מובא במסגרת]

סיכום הדין עפ"י החכמת אדם והגר"ש אלישיב שליט"א		
לז. אחד האיש ואחד האשה שוין בכיבוד ובמורא של אב ואם, מכל מקום אשה נשואה כשבעלה מוחה בה מלעסוק בצרכי הוריה, הרי עמוד מס 107 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	היא פטורה, דמשועבדת לו, אבל בלא זה חייבת בכיבוד אב ואם, דבמקום שאין זה מפריע לשרת את בעלה חייבת בהכל, אפילו כשאין בעלה עמוד מס 107 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	מסכים לזה בגלל רוגז על הוריה, ודוקא אם זה לא יפריע לשלום בית ביניהם. (ח"א אות י"ז והגר"ש"א). עמוד מס 107 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יט] ע"י תשובות והנהגות להגר"ר משה שטרנבוך שליט"א חלק ה' סי' רעג [מובא במסגרת]

תשובות והנהגות חלק ה' סי' רעג	
ולנפשם, שהרי אפילו אם פטורות מכבודו ומוראו, אבל בזיון שהוא בכלל "ארור מקלה אביו ואמו" ודאי דאסורות, והוא עוון פלילי השם ירחם! תשובות והנהגות עמוד מס 419 ה שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עוד יש להזהר, דשמעתי שיש נשים נשואות הנוהגות לדבר עם אביהם בחוצפה, וסבורות שפטורות מכיבוד אב, ואוי להם תשובות והנהגות עמוד מס 419 ה שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, א' כסלו תשע"ב

מראי מקומות (18)

קידושין לא.

בענין כיבוד אב וכיבוד אם איזה מהם קודם

[א] גמ' ל: מ"ית"ר נאמר כבד אביך ואת אמך" עד לא. "וקעקע להם כתרגולין".

קושיא מדין אבי אביו

[ב] ע"י ברמ"א יו"ד סי' רמ סעיף כד, ובחדושי רעק"א שם ד"ה יותר מכבוד אבי אביו. ומבואר שבן צריך להקדים את אביו לאבי אביו. וקשה מדוע לא אמרינן שהבן יקדים את אבי אביו שאתה ואביך חייבין בכבודו.

כשהאב אומר להקדים את האם והאם אומרת להקדים את האב

[ג] ע"י בספר חשוקי חמד להגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, יומא כט.

חשוקי חמד יומא כט.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב: שישמע לקול אביו וישקה את אמו, כי רצונו של אדם זהו כבודו, ומקור לדבריו ניתן להביא מדברי הירושלמי בפאה (פ"א ה"א) שמסופר שם על ר' ישמעאל שכשהיה חוץ מבית המדרש היתה אמו רוחצת רגליו ושותה את אותם המים, ולא שביק לה ר' ישמעאל, באה אמו וקבלה עליו בפני החכמים, ואמרו רבותינו לר' ישמעאל: "הואיל והוא רצונה הוא כבודה". וכן מבואר בספר חסידים (סימן קנב) שרצונו של אדם הוא כבודו, ואפילו לכיבוד אב ואם, עיי"ש.

חשוקי חמד עמוד מס 227 יומא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שאלה איתא בגמרא בקידושין (דף לא ע"א) שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר אומר השקיני מים, ואימא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם? אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. וכן נפסק בשו"ע (יור"ד סימן רמ סעיף יד). והנה מעשה בבני זוג שהיו חביבים אחד על השני כאילה שחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה הראשונה, כמבואר ביומא דף כט ע"א, ואביו אמר לו שישקה תחלה את האם, ואילו אמו אומרת לו שישקה תחלה את אביו, כיצד ינהג הבן?

חשוקי חמד עמוד מס 226 יומא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ד] חקירה עצומה בגדר הדין ד"הנח כבוד אמך ועסוק בכבוד אביך"

[צד 1] יש לחקור האם זהו דין בהלכות כיבוד הורים, ש"כבוד אב קודם לכבוד אם", ועוד יותר אפשר לומר דהבן אף נעשה פטור מכיבוד אם במצב כזה.

[צד 2] או דילמא, שמצד הלכות כיבוד הורים הבן חייב בכבוד שניהם בשווה, והראיה שאם נתגרשו אז אין עדיפות לאב על פני האם, רק הוא דין בהלכות אישות שבין האב לאם, שמכיון האמא מצידה מחויבת להגיד לבן לעשות כהאבא, לכן ההלכה אומרת לבן להקדים את האב כדי לקיים בזה את חיובה של אמו, אבל מצד הכיבוד הורים של הבן - שניהם שווים.

נפקא מינה ראשונה - מי שהתחיל לכבד את אמו ובאמצע בא אביו וביקש שיעשה עבורו דבר

ה] עיי' בספר כבוד הורים [להגר"ר משה פנירי שליט"א] עמ' קא ד"ה הקדימה, בשם יד שאול.

ו] עיי' בספר דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א עמ' רפו ד"ה העוסק במצוה.

ז] וצ"ב מה שורש מחלוקתם.

ראיות לצד 2

ח] עיי' במשנה כריתות פרק ו משנה ט', ובתפארת ישראל שם אות סה.

ט] עיי' ברמב"ם ספר שופטים הלכות ממרים פרק ו' הלכה ב'.

ראיות לצד 1

י] אבל עיי' בפירוש רבינו גרשום כריתות כח: מ"וכן האב קודם" עד "וכן בתלמוד תורה".

יא] ועיי' בגמ' יבמות ה: למטה, מ"דתניא יכול יהא כבוד" עד "חיבין בכבודי", וברש"י ד"ה כולכם, ובתוס' שם ד"ה כולכם חיבין בכבודי, מ"וא"ת ולמה לי קרא". משמע מתוס' שזהו מיעוט בפרשת כיבוד הורים.

למעיינים

יב] עיי' מהרש"א לא. ד"ה א"ל הנח כבוד אמך, ועיי' במקנה ל: ד"ה תניא רבי אומר. ונראה שנחלקו בחקירה זו.

נפקא מינה שניה – הפתחי תשובה

יג] עיי' בפתחי תשובה יו"ד סי' רמ ס"ק ט'. ולכאז' זה תלוי בחקירה הנ"ל.

יד] אבל עיי' בספר הערות להגר"י אלשיב שליט"א בסוגיתנו, שהשיג על הפתחי תשובה.

תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, מובא בספר אבני זכרון עמ' שיח		
א. אביו ואמו חולים ר"ל, ואביו מבקשו שישמשנו, ואמו מבקשת שישמשנה, את מי שרוצה יקדים, וצ"ע. ואם שניהם זקוקים לאשפוז ואין לכן עבור שניהם יקדים עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		
א. נאמר במסכת קדושין ל"א. אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים, יניח כבוד אמו דיעשה כבוד אביו, משום שאתה ואמך חייבים בכבוד אביו. וכך נפסק ביור"ד סימן ר"מ י"ד. ונראה דאם אביו וגם אמו חולים, ומבקשים מהבן שיביא להם תרופות - שניהם שווים ואין זכות קדימה לאב, כי עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	בשעה שהאשה חולה אינה חייבת בכבוד בעלה וא"כ לא שייך לומר אתה ואמך חייבים בכבוד אביו. ואדרבה - הבעל חייב בריפוי אשתו. וראיה לדברנו, מה"פתחי תשובה" ר"מ ט' שכתב: "אם אמר לו אביו לעשות לו מלאכה שאין האשה מחוייבת לעשות לבעלה, ואמו גם אמרה לו לעשות לה מלאכה, שניהם עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	שוים" וכו'. אך סיים שם: "מיהו אין זה ברור". ונראה דכוונתו להסתפק - דמאחר ובדרך כלל - "אתה ואמך חייבים בכבוד אבא", אם כן סברא היא, דתמיד יש להקדים את האב. וגם באותם מלאכות דאין האשה חייבת לבעלה. משום דיש עדיפות לאב, ועוד דהוי כעין מקודש יותר דהייב יותר במצוות. עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

טז] לכאוי שאלה זו תלויה בחקירה הנ"ל.

יז] מה הדין בשב ואל תעשה

תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, בספר אבני זכרון עמ' של		
מו. שא"ל: כאשר אביו אומר להביא עוזרת לבית, ואמו אומרת אל תביאנה, כי היא תפריע לו, האם יביא אותה? תשובה: נראה דאל יביא. עמוד מס 356 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		
מו. נאמר ב"חזון איש" (הלכות כיבוד אב ואם יור"ד סימן קמט אות ו): "נראה דוקא בכה"ג (שאביו אומר השקיני מים, ואמו עמוד מס 356 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	אומרת השקיני, בזה יקדים את אביו) אבל אם רצון האב שיעשה דבר פלוני, ורצון האם שלא יעשה, לא יעשה, דשב ואל תעשה עדיף, כדן עשה שאינו דוחה לא עמוד מס 356 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	תעשה, וצריך לעשות בשב ואל תעשה, וכו'". עכ"ל. ומדבריו נלמד לעניננו שיהיה בשב ואל תעשה. ובפרט שאמו היא עקרת בית, "עיקרה של בית". עמוד מס 356 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יח] ולכאוי צריך להבין את דברי החזון איש, מדוע בציור כזה יעדיף את דברי האמא.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, ב' כסלו תשע"ב
מראי מקומות (19)
קידושין לא.
בענין הורים גרושים איזה מהם קודם לכיבוד

א] גמרא לא. מ"שאל בן אלמנה" עד "וקעקע להם כתרנגולים".

מה הדין בנתגרשו

- ב] עיי' טור סי' רמ סעיף יד, ועיי' בית יוסף שם בשם רש"י ובשם רבינו ירוחם.
ג] ויש לעיין בהבנת מחלוקתם של רש"י ורבינו ירוחם.
ג-1] ועיי' בשו"ע סי' רמ סעיף יד.

בסגנון תשובתו של רבי יהושע "מבין ריסי עיניך... וקעקע להם כתרנגולים".

- ד] לכאוי צ"ב מאי נפק"מ אם הוא בן אלמנה, ומדוע השיב לו רבי יהושע בסגנון כה יחודי.
ה] ועיי' עצמות יוסף ד"ה שאל בן אלמנה.
ו] ועיי' מקנה ד"ה שאל בן אלמנה אחת.

בקושית האחרונים ממסכת הוריות

- ז] עיי' במשנה הוריות פרק ג' משנה ז', וברע"ב שם, ובתפארת ישראל.
ח] ומקשים העולם, לפי זה מדוע כתוב בסוגין דבנתגרשה שניהם שווין, לכאוי צריך להעדיף את האב.

ט) תירוץ 1 - הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א [מובא במסגרת]

מדברי הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, בספר אבני זכרון עמ' שיט		
ובאמת צ"ע למה לגמרא לומר דלכן יקדים את האב משום שאתה ואמך חייבים בכבודו ולמה בנתגרשה מקדים מי שרוצה ולמה לא יקדים את האב משום דמקודש יותר? ויעוין "קרבן אורה" הוריות שכתב דאם יש למול ב' בנים יקדימו את הכהן משום דהוא מקודש יותר. ואם כן גם האב מקודש יותר במצוות.	ואולי אפשר לתרץ עפ"ד ה"חיי אדם" כלל ר"ז שכתב: "ואמרו ז"ל דכל מצוות הבו על האב ואם הוא פרעו חוב. עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דכתיב לזה רשע ולא ישלם וכו'" (והבאנו דבריו לעיל הערה ה') לפי זה אין מקום להעדיף את המקודש. הגע עצמך לזה מעות מכהן, ומישראל, האם נקדים את הכהן להשבה? הרי הדעת נוטה דלא שייך זה בפרעון חובות וה"ה בנדוננו. עמוד מס 345 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ן) תירוץ 2 – ספר יושר הורי [מובא במסגרת]

ספר יושר הורי על מסכת הוריות יג:	
תרפ"א סי' מ"ו. [והא דפסק בשו"ע יו"ד סי' ר"מ סי"ד דכשאמו מגורשת מאביו שניהם שוים ולאִיזה מהם שירצה יקדים, ולא הוצרך להקדים האב מדין האיש קודם לאשה, נראה דשם יש לו כדי סיפוק עמוד מס 289 ישר הורי יוזיק, מאיר בנימין בן שמעון אריה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	צרכי שניהם ורק למי יקדים מדין כבוד, בזה שוים הם, והא דהאיש קודם הוא כשאין לו אלא בשביל אחד, יקדים האיש, ומינה דאם אין לבן כדי סיפוק צרכי שניהם, יקדים האב לאם, ועי' פתחי תשובה עמוד מס 289 ישר הורי יוזיק, מאיר בנימין בן שמעון אריה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בדברי הפתחי תשובה בענין לפדות מהשבי וכשצריכים מזון וכסות

[יא] עיי' פתחי תשובה סי' רמ סעיף יב.

[יב] וצ"ב לפי הרב זילברשטיין, מדוע לא נאמר גם כאן שבפרעון חוב אין מבדילים בין גברים לנשים.

[יג] ולפי היושר הורי יל"ע, האם דברי הפתחי תשובה נאמרו רק כשאין לו כדי סיפוק שניהם.

סיכום הסוגיא להלכה

[יד] עיי' מעבר לדף.

סיכום להלכה מתוך קונטרס כבוד הורים כהלכתו להג"ר אברהם ברויאר שליט"א פרק ג'

א. בכל עניני כיבוד צריך להקדים את אביו לאמו כל זמן שהם נשואים, אבל נתגרשו אין צריך להקדים את אביו אלא איזה שירצה יקדים^א וי"א דחייב לכבדם בשווה^ב ולהלכה נפסק כדעה ראשונה^ג.

עמוד מס 57 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

^א ב"י לפי שיטת רש"י.

^ב כן הביא ב"י בשם ר"י וצריך לשים הספל ביניהם ושיטת מהרש"ל בקידושין דלכו"ע אסור להקדים א' מהם וגראה דס"ל למהרש"ל דגם באופן שנותן לפנייהם בשווה נחשב כיבוד ולכן אסור להקדים וב"י ס"ל דכה"ג לא חשיב כיבוד ולכן רשאי להקדים.

^ג בשו"ע סעיף י"ד. ועי' חזו"א יו"ד ס' קמ"ט סק"ו דאם צווי האב בקו"ע והאם בשו"א צריך להיות בשו"א.

עמוד מס 57 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ב. י"א אין צריך להקדים אביו אלא בדבר שאמו ג"כ חייבת לכבדו אבל בשאר דברים שוים הם^א ויש חולקים שבכל עניני כיבוד צריך להקדים אביו וכן הלכה^ב. אולם אם

עמוד מס 57 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

צוה לו אביו בדבר שאין לו בו הנאה וזה נוגד לצוואת אמו י"א שיקדים איזה שירצה^א ואם צואת אמו בדבר שיש לה הנאה יקדים את אמו^ב.

עמוד מס 58 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

^א כ"כ בפת"ש סק"ט ולפי דבריו נראה דסברת אתה ואמך לא הוי רק ענין של קדימה מחמת דכבוד האב עדיף דלפי"ז גם בדבר שאינה משועבדת סו"ס חייבת בכבודו מה"ת ומבטלת כבודו בזה שלא שומעת לו, אלא סברת אתה ואמך דחייב האב מפקיע ממנה דין כיבוד שלה [ואפשר דחשיב שאמרה לו לעבור על ד"ת כיון שבזה מבטלת חיובה לבעלה] ולכן דווקא בדבר שאכן משועבדת לו, וכדבריו נראה ממש"כ תוס' הרא"ש ביבמות ה': דסברא דאתה ואביך חייבים בכבוד המקום הוי דוקא בדבר שהאב מחויב בו וה"ה גבי אתה ואמך כמו שדימה אותם להדדי.

^ב מדבריו הבי"י יו"ד ס' שע"ו נראה דאין לחלק בכך דכתב דאב שצוה לא לומר קדיש אחר האם ישמע לו דכבוד האב עדיף, ומשמע מזה דאף דאין כאן שייכות לשעבוד האב עמוד מס 57 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אמרינן לכללא דאתה ואמך חייבים והכי נקטינן, וכן נראה מדברי רע"א תשובה ס"ח דפשיטא ל' כהב"י. וכן הוכיח הגר"ש אלישיב שליט"א בספר הערות עמ"ס קידושין ל ע"ב מדברי המ"מ פט"ו מאישות הי"ט שהביא מקור לדברי הרמב"ם דאשה חייבת בכבוד בעלה מהדין המבואר כאן דאתה ואמך חייבים בכבוד אביך ומוכח שעיקר הדין דאתה ואמך הוא מכח חיוב כבודו לבעלה.

^א המקנה ל ע"ב ד"ה תניא כתב דגבי מורא לא מצינו שאשה חייבת במורא בעלה ולא שייך בזה אתה ואמך חייבים ולכן כיון שאינה צריכה לשמוע בקולו אין שייך קדימו היכא שצוה ואין כאן הנאה דיש רק חיוב מורא לשמוע דבריו אולם נראה דתליא בפלוגתא אם צווי בלי הנאה יש כאן גם דין כיבוד או רק דין מורא דהמקנה ס"ל דא"י כיבוד ורע"א בתשובה הג"ל ס"ל דיש בזה גם כיבוד אף דגם לדבריו יתכן דאין האב חייבת לשמוע בקול בעלה דאצלה אי"ז מגדרי כיבוד מ"מ כיון דלגבי הבן חשיב כיבוד שייך כאן אמך חייבת בכבודו [והא דכתב ב"י שאביו שצוה שלא לומר קדיש ישמע לו בזה יתכן דכיון דיש בזה סימן רע ויש לו מזה צער ודאגה חשיב ככיבוד גמור] ומדבר מהר"י בי רב בקידושין ל': נראה דאשה חייבת לשמוע בקול בעלה דכתב דעל כה" שאביו מצווה נגד רצון בעלה אמרינן דפטורה מלשמוע לו כיון דמחוייבת ברצון בעלו ולדינא צ"ע בזה.

עמוד מס 58 כבוד הורים כהלכתו ברויאר, אברהם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, ד' כסלו תשע"ב

מראי מקומות (20)

קידושין לא.

בענין דמא בן נתינה

א[גמרא לא. מ"דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה" עד "אמר רב יוסף מריש הוה אמינא", ורש"י. א-1] ועי' ביפה עינים בסוף הגמ' [במדור "הגהות וחידושים"] ד"ה בששים רבוא.

מדוע לא סמך דמא על מחילת אביו

ז[לכאוי יש לעיין הרי לכאורה כל אב היה מוחל לבנו אם יעירנו בכזה מצב, ומדוע לא העירו ח[מהלך 1 – עי' בחינוך מצוה ריב ד"ה ונוהגת, ובמנחת חינוך מצוה ריב סק"ו. ולהמנ"ח לכאוי מתורץ. ט[מהלך 2 – עי' דברות משה להג"ר משה פינשטיין זצ"ל, קידושין סי' נ' [במסגרת]

דברות משה קידושין סי' נ'		
החייב שלכאורה אינו כן. ואין לו ערש שהיה משום דהחליט שלא יספר זה לאביו דמאחר דהיה לו הגאון מהר"ם הגדול הרי לא היה לו שום ערש צמח שהיה מקץ אותו והדרכה החסידי-לו השמחה הגדולה שהיה הבן מרויח, וזכר אופן היה לו הפסד ממון צלל שום תועלת לאביו שלא שייך להחשיב זה למצוה, ואף לא למדת חסידות ומוכרחין לדחות שאביו לא היה שפוי בדעתו ולא היה מבין ליהנות מזה אף שלא החזיר זה רק על אמו שקרעה בגדו ועפשה לו על ראשו וירקה לו בפניו כשהיה יושב בין גדולי רומי שהצילו התוס' שיש צמדת שהיתה מעורפת מדעתה, אף ששם לא קשה על מה	מקווייז הבן להקיש כיון שהנחתו מריוח הבן עדיף לו מהנחת השניה ש"כ תמוה עובדא דמא בן נתינה שלא הקיץ את אביו ליקח המפתח שהיה מונח תחת מראשו ויחסידי ששים ריבוא שכן שלא חירט דבר כזה אף צהרציה שנים, ואולי גם לא לעולם צדק הרגילות ללא צדק גם כהא שהקצ"ה שרצה ליתן לו שכרו עשה שולדה לו פרה חזומה בעדו והיה הזמן שהוצרכו לפרה חזומה, איך שצחוק חכמים חזו ולאמרו לדינא שכן הוא הדין לחייב כבוד אב ואם כדל"ר יהודה אומר שמואל מר"א ור"ב עולא אומר זה מסביר ענינו שכן הוא	דף ל"א. לכאורה הוא פשוט שאם אביו יאן וחדמן שאביו אס יעיר אותו משנתו כשצב סוכר אלול לקנות מעט צאופן שהיה מרויח מזה סך שלא מצינו בכל יומא, שמחוייב הבן להקיש משנתו, משום שהנחת הריוח הוא יותר מנער היקילה משנתו, וגם צדור שהיה האב מנחה שיקיף אותו משנתו וגם היה משלם לאחד שכן שיקילה, וא"כ הא רוב האבות שיש להם הגאון גדולה ממה שירויחו הצנים נמי צדור שינטערו הרבה מזה שגרם שלא יוכל צדור להרויח והיה נהנה מאלו אס היו מקיפין אותו, משנתו, והיה צ"כ
דברות משה עמוד מס 535 קידושין פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		

ט-1] מהלך 3 – הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר דרך שיחה

להקיץ את אביו שהיה ישן

שאלה: הגיע אחד אל אביו, ואביו היה ישן, אם ילך היהודי יהיה לאבא עגמת נפש מכך כשידע שהלה היה והלך, האם מותר להקיצו ?

תשובה: בתוס' מסכת סוטה (דף ל"ז ע"א ד"ה והיו) מבואר שאם ביקשו מותר להעיר, והוא הדין אם יודע הבן שזה רצון האב.

שאלה: אם כן מדוע (במסכת קדושין ל"א, א') דמא בן נתינה לא העיר את אביו ?

תשובה: א' יתכן שלא היה בטוח שאביו רוצה, ומה איכפת לגוי מבנו. ב', וכי ידע ההלכה, הרי גוי אינו מצווה על מצות כיבוד אב, רק שקיבל שכר על כוונתו ורצונו.

דרך שיחה עמוד מס 292 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

להלכה

י[עי' חיי אדם כלל סז סעיף יא. יל"ע לאיזה מהלך מתאימים דבריו. יא[עי' בפסקי הגר"י אלישיב שליט"א שהובאו בקובץ מבקשי תורה [מובא בהערה]

פסקי הגר"י אלישיב שליט"א מקובץ מבקשי תורה	
יט. אם מבקשים בטלפון אחד ההורים בזמן שישנים, אין להקיצם אלא אם בטוח שיצטערו בזה שלא הקיצם, ואפשר לסמוך על המטלפן כשאומר שהם יצטערו, אם הבן בטוח שהדברים נכונים, ומי"מ אם אפשר יקיצם ע"י אחרים.	יח. אם האב רגיל להקפיד על זמן ק"ש ותפילה של המג"א, והבן רואה שאביו ישן ויאהר הזמן הזה, צריך להקיצו, ואם לפי שיקול דעתו של הבן לא יצטער אביו כשיספיק עכ"פ לזמן הגר"א, אין להקיצו. (הגר"י שליט"א).
(הגר"י שליט"א). עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האם בן נח מצווה בכיבוד אב

יב[עי' בשו"ע סי' רמא סעיף ט', וביד אברהם על השו"ע שם, ובחידושי רעק"א על השו"ע שם. יג[ועי' חזקוני על התורה בראשית ז, כא. ולכאורה לדבריו קשה מדוע גוי אינו מצווה בכיבוד אב ואם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, ה' כסלו תשע"ב

מראי מקומות (21)

קידושין לא.

בענין גדול המצווה ועושה

א] גמרא לא. מ"אמר רב יוסף מריש הוה אמינא" עד "כי אתא רב דימי אמר", וברש"י.

מה הטעם שגדול המצווה ועושה

ב] עיי' תוס' ד"ה גדול המצווה ועושה.

ג] ועיי' בריטב"א ד"ה דאמר רבי חנינא, שהוסיף עוד 2 טעמים.

ד] ויש לעיין לאור טעמים אלו, מדוע מתחילה סבר רב יוסף שיותר גדול מי שאינו מצווה ועושה.

במחלוקת הראשונים אם אשה מברכת על מצות עשה שהזמן גרמא

ה] תוס' ד"ה דלא מפקידנא ועבידנא.

ו] עיי' ריטב"א ד"ה כתבו בתוספות [מובא במסגרת].

הקדמה נצרכת להבנת הריטב"א: יש מצוה לסמוך על הקרבן ולהתודות עליו לפני שחיטתו. נשים אין חיבות בזה שנאמר שם בני ישראל ולא בנות ישראל. ונחלקו תנאים בעירובין צו: אם אשה שסמכה על הקרבן יש לה שכר, ונפסק להלכה שיש לה.

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף לא עמוד א

ראיה לרבינו תם

כתבו בתוספות כי מכאן היה מביא רבינו תם ז"ל ראיה דנשים במצות עשה שהזמן גרמא שהם פטורות אם באו לעשותן כיון דקיימא לן (עירובין צ"ו ב') דנשים סומכות רשות ויש להם שכר, אם רצו לברך עליהם מברכות ולא הויא ברכה לבטלה, דהא רב יוסף מעיקרא מאן דאמר ליה סומא פטור מן המצות עביד יומא טבא לרבנן, ואם איתא דכי הוה פטור מן המצות אינו מברך עליה כשעושה אותה אמאי עביד יומא טבא לרבנן הרי הוא מפסיד ברכות ויצא שכרו בהפסדו, אלא ודאי דרב יוסף מברך היה על המצות אפילו יהא פטור מהם, ומינה שמעינן לנשים מן המצות שהם פטורות שאם באו לעשותן שמברכות עליהן.

דחיית הראיה

והשיב עליו ר"י בעל התוספות ז"ל דמהא ליכא ראיה כלל שאפילו תאמר שסומא לרבי יהודה אע"פ שהוא פטור מן המצות דין הוא שיברך עליהם, דאע"ג דפטור מן המצות מדאורייתא חייב הוא בהם מדרבנן, ובחייבא דרבנן שפיר מצי לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו, דומיא דברכת נר חנוכה ומקרא מגילה כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת כ"ג א'), אבל נשים ממצות עשה שהזמן גרמא פטורות הן אפילו מדרבנן, כדמוכח במסכת ברכות... וכיון שפטורות מהם אפילו מדרבנן היאך אומרות אשר קדשנו במצותיו וצונו הא ודאי ברכה לבטלה היא.

והביא ראיה דסומא חייב במצות מדרבנן... [הרוצה לראות הראיה יעיין בריטב"א בפנים] ודין הוא, דבשלמא נשים אע"ג דפטורות ממצות עשה שהזמן גרמא לגמרי ואפילו מדרבנן הא איכא מצות רבות שאין הזמן גרמא דמחייבי בהו אפילו מדאורייתא, אבל סומא לרבי יהודה שהוא פטור מכל המצות אם אתה פוטרו אפילו מדרבנן עשית אותו כגוי גמור והא לא אפשר.

מסקנת הריטב"א

מעתה אין לנו שום ראיה לדברי רבינו תם ז"ל, ואפילו הכי הדעת מכרעת שיעקר הדין כדבריו דכיון דנשים סומכות רשות והם נוטלות עליהן שכר בעשייתן, דין הוא שיהו מברכות וכדאי הן לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שהרי הם בכלל ישראל שהן מצווים לעשות ואף הם יש להם רשות ונטולות שכר שפיר קרינן ביה וצונו בכלל כל ישראל הלכך מברכות ונשכרות, וכן דעת רבינו הגדול זצ"ל ותלמידו מורי רבינו הלוי נר"ו.

ז] עיי' ברא"ש פרק ראשון סוף סימן מט, מ"ורבי יצחק בר יהודה ז"ל", עד סוף הסימן.

ח] להלכה בזה - עיי' שו"ע ורמ"א סי' תקפט סעיף ו', ומשנ"ב ס"ק י.

הרחבת דברים בענין סומא

ט] עיי' בחידושי הריטב"א ד"ה כיון דשמעתא [קטע ראשון].

י] עיי' בספר "הערות" להגרי"ש אלישיב שליט"א קידושין לא. ד"ה לא מפקידנא, עד ד"ה והוכחת רבינו תם.

יא] ולכאוי' יל"ע לפי מה שהביא הגריש"א שלרבי יהודה סומא פטור גם ממצוות לא תעשה, האם יהיה מותר לסומא לרצוח ולעבוד ע"ז, ואף לא יהיה חייב אם יגנוב או יזיק. ועיי' מנ"ח מצוה ב' אות כה ד"ה ועיין וד"ה וזה.

יב] להלכה האם סומא חייב במצוות - עיי' משנה ברורה סי' נג ס"ק מא.

שאלות למחשבה

יג] צ"ב לדעת הסוברים דסומא לרבי יהודה פטור אף ממצוות לא תעשה, היאך אנו יכולים לחייבו במצוות מדרבנן, והרי הוא פטור ממצות "לא תסור".

יד] למדנו שסומא ואשה יכולים לקיים מצוות בתורת "אינו מצווה ועושה". האם גם שוטה ואף קטן יוכלו לקיים מצוות מדאורייתא ולקבל עליהם שכר מצוה בתורת "אינו מצווה ועושה".

טו] יל"ע לפי הסוברים שאשה מברכת על מצוות עשה שהזמן גרמא, יש לעיין האם זה רשות בידה אם לברך או לא, או שאם מקיימת המצוה חייבת לברך. ועיי' היטב בלשון התוס' והריטב"א בתחילת דבריהם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, ח' כסלו תשע"ב

מראי מקומות (22)

קידושין לא: בענין לקבל שירות מאביו ואמו

א[גמ' לא. [שורה 3 מלמטה] מ"כי אתא רב דימי" עד לא: "דבר תורה הוא חלשה דעתיה", ורש"י ותוס'.

מדוע לא יקבל מאביו הרי אב שמחל על כבודו כבודו מחול
ב[עיי מהרש"א ד"ה מאבוכ לא תקבל.

ג[עיי מקנה.

ד[עיי חיי אדם כלל סז סעיף כו. ולכאוי צ"ע הרי גם רב שמחל על כבודו כבודו מחול.

אם אביו מפציר בו מאד האם יקבל

ה[עיי ר"ן על הרי"ף יג. ד"ה גרסינן בגמרא אמר ליה ר' יעקב.

ו[עיי בית יוסף סי' רמ סעיף כה.

ז[עיי ברכי יוסף על השו"ע סי' רמ סעיף כה בשם פרי חדש. וצ"ע בהבנת מחלוקתם.

ח[שאלה גדולה מהגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט שני [מובא במסגרת]

חוט שני לג"ר ניסים קרליץ שליט"א הלכות כיבוד אב ואם עמ' שטו

והנה צגמ' הליור הוא שצדוה של רבי יעקב "מדלי ליה כסא" היינו האב הכין לצנו רבי יעקב כוס לשמיה, וצוה קאמר שאם אצוה בן מורה אסור לקבל הימנו דחלשה חוט שני עמוד מס 319 יום טוב וילך הוסיף סדליץ, שפירח יוסף יוסף בן נחום סאור הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דעמו. ויש להסמפק אס אציו החסס הכין לצנו כוס לשמיה וגם מצווה לצנו שישמיה אס מה שהכין, האס חייב לשממו. שהרי אס לא ישמיה הרי הוא סומה אס ציווי שאומר לו חוט שני עמוד מס 319 יום טוב וילך הוסיף סדליץ, שפירח יוסף יוסף בן נחום סאור הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	לשמות ואינו שומה, ואס ישמיה אזי יהיה חלשה דעתיה, ממילא הציווי לצנו שישמיה לא הוי ציווי וממילא אין זה סומה אס דבריו, ול"ע. חוט שני עמוד מס 319 יום טוב וילך הוסיף סדליץ, שפירח יוסף יוסף בן נחום סאור הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	--	---

להלכה

ט[שו"ע סי' רמ סעיף כה.

י[עיי דרך שיחה לגר"ח קניבסקי שליט"א פרשת יתרו [מובא במסגרת]

דרך שיחה לגר"ח קניבסקי שליט"א פרשת יתרו

אם האב רוצה מאד, לא יקבל הבן ממנו, דלא סגי דלא חלשא דעתיה ע"ש. וקשה ליזהר בזה, דלפעמים האב נותן דבר מה לבן. תשובה: אם אין האב יודע ההלכה הנ"ל, לא חלשא דעתיה, וכה"ג שהאב רוצה ליתן לבנו, כיון שאינו יודע הגמרא לא חלשא דעתיה. שאלה: נער אחר בר מצוה שהולך לחיידר, ואביו מכין לו אוכל וכד', וכי צריך ליזהר בדין הנ"ל? תשובה: להכין לו אין זה כלום, עיקר הקפידא היא במה שמגיש לו. בעושה קשר עניבה לבנו, כשא"י לעשות בעצמו, או מסדר לו הלולב, אין זה נקרא שמקבל שירות מאביו. כשהאב מתעקש בכל זאת והבן יודע שיקפיד, יקח הבן ממנו, ומפורש בן בר"ן [קדושין ל"א, ב'], ודלא כהברכ"י הנ"ל. דרך שיחה עמוד מס 287 תשובות הגרי"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	לקבל מאב הרוצה לשרת את בנו שאלה: במסכת קדושין (דף ל"א ע"ב): "אמר ליה רב יעקב בר אבוב לאביו כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי, היכי איעביד, אמר ליה מאמך קביל ומאבך לא תקבל, דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה". וקשה כיון שנותן הכוס לבנו הרי מוחל לבן, וכיון שאין כאן "בזיון" למה לא תועיל מחילה? דרך שיחה עמוד מס 286 תשובות הגרי"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה תשובה: חז"ל שיערו שגם אחר שמחל חלשה דעתו, ואין כאן מחילה בלב שלם. פ"א הגעתי מוהשיבה הביתה, ואבא זצ"ל הגיש לי כוס תה, אמר לי החזירא שלא אשתה משום דברי הגמרא הנ"ל. שאלה: נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ ס"ה): "אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו, אלא א"כ האב בן תורה". וכתב שם ב"ברכי יוסף" שאפי' דרך שיחה עמוד מס 287 תשובות הגרי"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	--

יא[עיי בתשובת הגר"י זילברשטיין [במסגרת] על בן חולה.

תשובת הגר"י זילברשטיין בספר אבני זכרון

כ. חולה שאביו הבן תורה עומד ליר ממת חליו ורוצה להגיש לו צרכיו, נ"ל שמותר לקבל ממנו. עמוד מס 346 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		
כ. בשו"ע יור"ד סימן רמ סעיף כה נאמר, אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו, אלא אם כן האב בן תורה, שאל יקבל ממנו. והדברים מיוסדים על המבואר בגמ' קדושין ל"א: "אמר ליה רב יעקב בר אבוב לאביו כגון אנא דעד עמוד מס 346 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא, ואמא מזגא לי, היכי איעביד? א"ל מאמך קביל ומאבך לא תקבל, דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה (אם תקבל ממנו עבודה). ונראה דהדברים אמורים על רב יעקב עמוד מס 346 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	כשחזר מבי רב והיה אהוב לאביו ויקיר לאמו ועושים לו זאת, הרי שאם יקבל מאביו הבן תורה, תחלש דעתו, אבל לא בבן חולה, שמצוה לרפאותו והוא חסד והוא זקוק לכך, בזה אין מקום לחלישות הדעת. עמוד מס 347 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יב[עיי עוד פרטי דינים רבים בזה, בחוט שני הלכות כיבוד אב ואם מעמ' שטו ד"ה עוד ענינים, עד סוף עמ' שטז.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, ט' כסלו תשע"ב

מראי מקומות (23)

קידושין לא:

בענין לבקש שירות מאביו ואמו

עשיית אביו שליח

א[עי' קידושין מד: [בנקודתיים] "איתמר קטנה שנתקדשה" עד "ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה", ורש"י. ובגמ' מה. [שורה 5 מלמטה] "הנהו בי תרי" עד מה: "ההוא גברא", ורש"י.

ב[עי' שו"ת תורה לשמה מאת בעל הבן איש חי זצ"ל סי' רסח [מובא במסגרת]

שו"ת תורה לשמה סימן רסח

שאלה: אם הבן נצטרך לעשות שליחות לאדם אחד בעיר אחרת למכור לו קרקע, אם יוכל לעשות לאביו או לרבו שליח או דילמא יש בזה זילותא לאב למעבד שליחות לבנו וכן הרב לתלמיד, ואם תמצ' לומר דבזה הוי זילותא משום דעושהו שליח בשטר וגם מכירת קרקע אית לה קלא, הנה יש לעיין אם עושהו שליח לקבל לו חפץ שלו או למסור חפץ לאחרים שהיא שליחות בעל פה מאי, ואם תמצ' לומר גם בזה איכא זילותא ולא אריך [לא ראו], אם עושהו שליח לדבר מצוה לבדוק לו ביתו בליל י"ד, או להפריש לו חלה ומעשר וכיוצא, מאי. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה: כל שהבן משהו שליח לאביו או לרבו הוי קצת זילותא לדידהו ודבר זה נקרא חציפות בלשון חכמים ואפילו שהוא עושהו שליח לדבר מצוה דהכי איתא בגמרא דקדושין דף מ"ה ע"ב אמרי ליה רבנן לרבינא ודילמא שליח שויה לא חציף איניש לשווי לאביו שליח ע"ש ואע"ג דקדושין הוי מצוה עם כל זה קרו ליה חציפות משמע דזילותא קצת איהו לגביה להיות שליח של בנו ואם כן הוא הדין בכל הנך גווני הנזכרים בשאלה לא אריך למעבד. והיה זה שלום.

הערות לאור דברי התורה לשמה

ג[ישנו אסיר מפורסם בארצנו, שעשה את אביו שליח לקדש אשה. האם הוא עבר על כיבוד אב?
ד[יל"ע אם עלול להפסיד לגמרי את המצוה כגון שאין לו מי שיבדוק לו חמץ אלא אביו, האם רשאי לבקש מאביו שיהיה שליח עבורו לבדוק.

השיטות שאסור לבקש אף שאר דברים מהוריו [לא מינוי שליח]

ה[עי' בספר חוט שני הלכות כיבוד אב ואם עמ' שיח 2 קטעים ראשונים. ובשימת לב לציטוט מספר חסידים.

קושיות והערות על שיטה זו

ו[עי' במאמר דלהלן מהג"ר אלחנן פרץ שליט"א [נדפס בספר עניני כיבוד אב ואם] שמפקפק אם יש איסור לבקש דברים מההורים.

מאמר מהג"ר אלחנן פרץ שליט"א רב ברמת בית שמש, [בספר "עניני כיבוד אב ואם"]

בשו"ת תורה לשמה כתב דאסור לבן לבקש שירות מהוריו, ולקבל שירות אסור רק מאביו בן תורה, ולבקש אסור מאביו ומאימו, וראייתו, מהא דקידושין מה: "לא חציף איניש לשווי אביו שליח". ומעתה אין לבקש שום שירות מהוריו דלא חציף איניש והוא חסרון בכיבוד אב ואם.	ובספר חסידים כתב "ואם רואה הבן שהאב יותר שמח (ערף לו), שיאמר לו הבן תעשה זה וכו', או יאמר לו הבן אם תחפץ עשה כך". גם מדבריו נראה שאין לבקש שירות מהוריו ורק אם שמחים הם מותר לומר להם שלא בלשון ציווי, רק לומר להם אם תחפצו עשו כך וכו'.	"שליח" ודין שליחות יש עליו אבל פעולות שאין בהם דין שליחות אפשר ומותר לבקש מהוריו.	האם לעשות כן, וכן דעת מו"ר הגר"ח פ' שיינברג שליט"א בנדרו זה. ב. אפשר דלא חציף המוזכר בגמ' היינו פעולה שהבן יכול לעשות בעצמו, אבל פעולה שרק האב יכול לעשות לבן, אפשר ואין בזה חוצפה, ואפשר, ויכול לבן לבקש מאביו הלואה או שיחתום לו ערבות, ואין בזה חסרון שמבקש פעולה גדולה ממנו דסו"ס בקשה זו אין אחר שימלא זולת האב. ג. אפשר דוקא קידושין שהיא פעולה גדולה ומורכבת, שם יש בזה חוצפה לבקש מאביו. ד. אפשר דוקא קידושין שהאב נחשב עמוד מס' 42 עניני כיבוד אב ואם איש ליעזרו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
מה אנו סומכים.	עמוד מס' 42 עניני כיבוד אב ואם איש ליעזרו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עמוד מס' 42 עניני כיבוד אב ואם איש ליעזרו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עמוד מס' 42 עניני כיבוד אב ואם איש ליעזרו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ז[עוד יש לדון, דאולי האיסור הוא דוקא בשליחות לקדש אשה, שזה אמנם גם צורך מצוה אבל גם צורך גשמי, אבל למשל הדלקת נר חנוכה שזה מאה אחוז מצוה, אולי אינו ביזוי.

ח[עוד יש לדון, דעי' בגמ' דף לא. "יש מאכיל לאביו" - עד דף לא: "לחיי העולם הבא" ורש"י ותוס', ומבואר לכאוי דמותר לבקש מאביו לטחון עבור בני הבית.

ט[לסיכום עד כאן, מה דעתך, האם יש לנו ראיות מספיקות מהגמרא או מהפוסקים, כדי לחדש איסור חדש, ש"אסור לבקש מההורים דברים".

להלכה

י[עי' בפסקי רבותינו שהובאו להלן.

פסק מהגרי"ש אלישיב שליט"א בקובץ מבקשי תורה

בן המבקש מהוריו שיעשו עבורו איזה דבר, לא מספיק שיאמר להם שימחלו לו, אלא צריך לומר 'האם רצונכם לעשות כך וכך עבורי כדי שיחשב שעושים כן בגלל רצונם, דרצונו של אדם זהו כבודו.

פסק מהגר"ח קניבסקי שליט"א בספר דרך שיחה פרשת יתרו	
שאלה: מה הדין, אביו הולך למסור משלוח מנות בפורים עבור מצות עצמו, אם בנו יכול לשלחו גם עבורו, אם הדבר פוגם בכבוד אב ? דרך שיחה עמוד מס 285 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	תשובה: לא יעשה כן, אלא יגיד לאביו שצריך גם הוא למסור, וזה "ארצווי קמיה" (המבואר במסכת קידושין דף מ"ה ע"ב, שאז נעשה לו אביו שליח מאליו, ע"ש). כשהדפסתי פירוש "השם אורחותיו" על ספר "ארחות חיים" דרך שיחה עמוד מס 285 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פסק מהגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בספר אוצר כבוד אב ואם סי' תרצג
בן שעובד עם אביו מותר לו לומר לאביו "תן לי דבר פלוני, או "קח דבר פלוני".

ספר ויברך דוד מהרב ישראל דוד הרפנס שליט"א מארה"ב, עמ' קכו
ט) על החתן וכלה חיובא רמיא שלא לתבוע מהוריהם להוציא על חתונתם יותר מכפי יכולתם (אף שאין רוצים לסרב, וממלאים מבוקשתו), שהרי הוא משתמש עמהם מעשה עבדות, ועוד שהם גורמים להם צער ועגמ"נ במה שצריכין להרבות בעבודה או בטירדה להמצאת צרכיו שאינו מוטל עליהם [ואפילו אם הם עשירים איך יתכן לתבוע מהם דבר שעל פי ההלכה אינו מוטל עליהם כלל, ויש חשש גזילה כשהבן מכריחם להוציא ממון כנגד רצון ההורים]. עמוד מס 126 ויברך דוד הרפנס, ישראל דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יא] ועי' חוט שני לגר"נ קרליץ שליט"א עמ' שיח, ד"ה עוד ענינים בדין זה, עד סוף הפרק.

למעיינים - שאלות לעיון וחיידוד

יב] עי' בגמ' קידושין נט. [שורה 10 מלמעלה] רבין חסידא אזיל לקדושי ליה איתתא לבריה, ובתוס' ד"ה לקדושי. ולכאוי' צ"ע הרי למדנו אמש שאסור להסכים לקבל שירות מאב בן תורה.

יג] עי' במעשה דלהלן מהגר"ח קניבסקי עם אביו הסטייפלר זצ"ל, וצ"ב מדוע היה אסור לו לבקש מאביו.

דרך שיחה לגר"ח קניבסקי שליט"א פרשת יתרו	
מאליו, ע"ש). כשהדפסתי פירוש "השם אורחותיו" על ספר "ארחות חיים" דרך שיחה עמוד מס 285 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ההדפסה של ספר זה אך כמה שנים, זמן לא שיגרתי. אמר לי אבא זצ"ל: יודע אתה מדוע אך זמן כה רב ? כי מסרת אותם לי ! שאלתיו הרי לא שלחתי אותו למסור, רק אמרתי שגם לי יש הגהות, ענה לי אבא: בכל זאת לא היית צריך לשלוח על ידי ! דרך שיחה עמוד מס 286 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
להרא"ש", הייתי מגיהו והוצרכתי לשלחו לדפוס. אבא זצ"ל נכנס אלי, חליתי ושכבתי עם חום, וסיפר לי שהולך עתה למדפס עם הגהותיו על ספר שלו. אמרתי לו כי גם לי יש הגהות, ואמר לי שאמסרם לו. מסרתי לו, וזמן דרך שיחה עמוד מס 286 תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א יברוב, צבי בן משה יצחק אהרן (עורך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	

יד] ילי"ע אם בן צריך לבקש טובה [בלשון המותרת], ויש לו אפשרות לבקש או מאביו או מאמו, ממי עדיף לבקש.

טו] ילי"ע בבן שמגיע הביתה ואביו ואמו שניהם רוצים לשרת אותו, ואינו יכול לקבל משניהם, ממי יטול. ועי' עיון יעקב על העין יעקב קידושין [דף סו : בעין יעקב] ד"ה אי"ל היכי איעבד. ולכאוי' יש מקום לומר להיפך מדבריו.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, י' כסלו תשע"ב מראי מקומות (24) קידושין לא: בענין אמא זקינה דרב אסי

א] גמ' לא : מ"רבי טרפון הוה ליה ההיא אמא" עד "ת"ר מכבדו בחייו".

במחלוקת הרמב"ם והראב"ד

- ב] עיי' רמב"ם הלכות ממרים פרק ו' הלכה י', וראב"ד שם.
ג] בביאור שיטת הרמב"ם, עיי' כסף משנה ורדב"ז על הרמב"ם שם.
ד] בביאור שיטת הראב"ד, עיי' ט"ז על השו"ע יו"ד סי' רמ ס"ק יד, וב"ח על הטור יו"ד סי' רמ סעיף יב.
ה] להלכה במחלוקת רמב"ם וראב"ד, עיי' שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יי'.

טיפול בהורים שנטרפה דעתם

- ו] ויל"ע לפי הרדב"ז, מה הדין אם האב או האם צריכים טיפול בחזקה ואין אחר שיעשה זאת, האם מותר לבן.
ז] ועיי' שו"ע יו"ד סי' רמא סעיף ג', ה', ו'.

ח] ועיי' חוט שני עמ' רצב ד"ה מי שנטרפה דעת אביו או אמו, ועמ' רצג ד"ה אך אב ואם.

מהלך חדש בגמרא

- ט] ועיי' שלטי הגבורים על הרי"ף דף יג: בדפי הרי"ף, סוף אות ב', [בשם ריא"ז] מ"וכן אם רואה אביו ואמו שהן בעלי דעות רעות". שים לב שהוא למד פשט בגמרא אחרת מכל המפרשים.
י] ויל"ע, הרי לכאוי פשוט שאדם העוזב את הוריו והולך מבטל בזה מצות כיבוד אב, עיי' רש"י בראשית יא לב, וא"כ מה ההיתר כאן לעזוב את הוריו.
יא] ההיתר המבואר בריא"ז, נפסק להלכה בספר חוט שני עמ' רפב, מד"ה הורים המקניטים, עד אות ח'.

הורה שאינו שפוי, האם מותר לצערו או לבזותו כדי שלא יבזה עצמו יותר

- יג] אדם המבזה הוריו, לכאוי עובר על ג' איסורים: א' כיבוד. ב' מורא. ג' מקלה.
יד] אמנם יל"ע כשכוונת הבן למנוע מאביו מלבזות עצמו ברבים, האם מותר לו לצעוק עליו כדי להרגיעו וכד'.

טו] ועיי' תשובת הרב זילברשטיין בספר אבני זכרון עמ' רפג

תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בספר אבני זכרון

שאלה: חולה אלצהיימר המתלבש בצורה מבזוה, ויוצא לשוק והוא ללעג ולקלס. כגון שלובש את מעילו הפוך, וחובש על ראשו כובע של אשתו וכו', וכאשר מעירים לו על כך הוא מתבייש וממצטער ומתערע: למה תמיד מעירים לי, וכנראה שאינני שוה כלום! כיצד לנהוג עמו, האם להעיר לו כדי לשמור על כבודו ועל כבוד משפחתו, או שמא מאחר והדבר גורם לו עגמת נפש, צער זה עדיף מכבודו. ומוטב לנהוג ב"שב ואל תעשה". תשובה: "כבוד את אביך ואת אמך" כולל בתוכו גם שמירה על הכבוד של האב והאם. אמנם בגמרא במסכת קידושין עמוד ס' 369 אבני זכרון וזילברשטיין, אפרים יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ל"א: נאמר איזהו כיבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, אך שמירה על כבוד האב גם הוא בכלל המצוה. וראיה לכך מהנאמר ברש"י במסכת סוכה דף מ"ה: ד"ה יותם בן עוזיהו, שזכה בכיבוד אב, ועליו נאמר "בן יכבד אב", (מלאכי א) שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ, לא נטל עליו כתר מלכות בחייו, וכל דינין שהיה דן, אומרן בשם אביו "עכ"ל. הרי שחלוקת כבוד, דהיינו לומר על דינין שהיה הוא דן בשם אביו שכאילו אביו אומרם, הרי הוא עמוד ס' 369 אבני זכרון וזילברשטיין, אפרים יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	כיבוד אב ועליו נאמר בן יכבד אב. וכך יש להוכיח מאבימי שאמר עליו ר' אבהו שהוא מקיים כיבוד אב. (קדושין ל"א:) וכתב שם המהרש"א שלא הניח לבניו לפתוח את הדלת לאביו אלא הוא רץ בעצמו לעשות זאת וזהו "כבוד". ולכן, מאחר ואילו היה האב בר-דעת היה ודאי חס על כבודו ועל כבוד משפחתו, בזה שיעירו לו יקיימו בזה "כבוד" את אביך ואת אמך, מאחר וזהו שמירת כבודו, וזהו הכבוד האמיתי, ולא מה שנדמה לו בדעתו המשובשת, ובפרט ששמענו מהרופאים שהצער של חולה מסוג זה הוא לרגע קט, ומיד שוכח ודומה לצער של תינוק שגוערים בו ומיד נרגע. עמוד ס' 369 אבני זכרון וזילברשטיין, אפרים יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---	--

טז] אמנם עיי' חוט שני ה' כיבוד אב ואם עמ' רצב ד"ה אב או אם, שסובר איפכא. וצ"ע בהבנת מחלוקתם של החוט שני והרב זילברשטיין.

יז] דברי חיזוק מהג"ר חיים קנייבסקי שליט"א בספר דרך שיחה

שאלה: שמעתי ממקור נאמן כי היתה אשה אחת, שאמה היתה גרה עמה והעניין לא היה קל לבת כלל וכלל, אמר לה מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל: "מי שצודק איני יודע, אבל כפי איך שמתנהג הבן עם הוריו - כך ינהגו בניו עמו!"... תשובה: יש ששאלו, שקשה להם להחזיק בביתם הורים זקנים, וקל יותר לסדרם ב"מושב זקנים", אך מאידך טובת ההורים שיהיו בבית בנם, והבאתי דרך שיחה עמוד מס' 290 תשובות הגר"ח קנייבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	על זה דברי הירושלמי (מסכת פאה פ"א ה"א) כי כיבוד אב ואם הוא פרעון חוב על מה שהם עשו לו, ואם את בנו היה מושיב במושב זקנים יושיב שם גם את אביו... וכך עניתי לאחד שהיה לו אבא ישיש והיתה טירחה עצומה לכל דרך שיחה עמוד מס' 290 תשובות הגר"ח קנייבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה בני הבית להחזיקו, ואמרתי לו: "כפי איך שאתה תתנהג עמו כך ינהגו בניך עמך". ושאל הג"ל עד כמה שיעורו, ואמרתי: אם היה זה בנך כמה היית טורח עמו ולא היית מסדרו במוסד - כך השיעור לטרוח באבא! דרך שיחה עמוד מס' 291 תשובות הגר"ח קנייבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, י"א כסלו תשע"ב

מראי מקומות (25)

קידושין לא:

בענין לצאת מארץ ישראל לכיבוד הורים

א] גמ' לא: מ"רב אסי הוה ליה ההיא אמא" עד "ת"ר מכבדו בחייו".

הערות בפשט הסוגיא

- ב] מה היה הספק של רב אסי - עי' חידושי מהרי"ט [בקובץ מפרשים] לא : ד"ה לקראת אימא.
ג] מדוע חשש רב אסי שרבי יוחנן מקפיד עליו - עי' תוס' ר"י הזקן [במהדורת טלמן זה נקרא חידושי ר"א מן ההר] ד"ה נתרצית.
ד] מדוע לאחר שנפטרה אמר רב אסי "אי ידעי לא נפקי" - עי' מהרש"א. ועי' שיטה לא נודע למי. ועי' רש"י.

לאיזה צורך מותר לצאת לחו"ל

- ה] שיטה 1 - עי' רמב"ם הלכות מלכים ה' ט'.
ו] שיטה 2 - ועי' תוס' ע"ז יג. ד"ה ללמוד תורה, בשם השאלות.

טעמי איסור יציאה לחו"ל

ז] עי' במאמר דלהלן מהרב אברהם צבי הכהן, שהביא טעמי איסור יציאה לחו"ל

ונראה ליישב, דהנה נחלקו קמאי בטעם מצות הדירה בארץ ישראל, כדאיתא במשנה (שלהי כתובות) - "הכל מעלין לארץ ישראל". בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' ר') ביאר, דטעם המצוה הוא כדי להתחייב במצוות התלויות בארץ. אבל פעמי יעקב עמוד מס 102 מה קובץ הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	המהרי"ט (שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' כ"ח) האריך לדחות את שיטת התשב"ץ וכתב: "עיקר הטעם משום קדושת ארץ ישראל. ומצות ישיבתה הוא אפי' בזמן הזה בחרבנה, כמ"ש הרמב"ן ז"ל בספר המצות, מקרא דוירשחם אותה וישבתם בה. ומייתי פנמי יעקב עמוד מס 102 מה קובץ הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	עובדא דספרי, עד ששיבת א"י שקול' כנגד כל המצוות. ואי משום קיום המצות התלויות בה, אשה מאי עבדתה במצות אלו, שתהא כופה את האיש לעלות (כדאיתא שלהי כתובות). הרי אמרו בפ"ק דקידושין לענין כבוד אב ואם, איש יש ספק בידו פעמי יעקב עמוד מס 102 מה קובץ הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	לעשות, אשה אין ספק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה, וכ"ש לשאר מצות, וכ"ש מצות התלויות בארץ, דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואיהו הוא דמחייב במצות התלויות בקרקע ולא היא, ולמה תכוף את בעל' לעלות לא"י. ותו עבד מה שייך פעמי יעקב עמוד מס 102 מה קובץ הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---	--	--

ח] האם לאור טעמים אלו ניתן לבאר את הסוגיא.

להלכה דין יציאה מארץ ישראל

ט] שו"ע [אפשר במשנ"ב] או"ח סי' תקלא סעיף ד' ומשנ"ב שם ס"ק יד.

מסוגין מוכח לכאורה שלכיבוד אב ואם מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל

י] עי' מנחת חינוך מצוה ריב ס"ק א מה שהקשה.
יא] עי' מאירי ד"ה אף על פי שהמצות.

האם מותר לעלות מחו"ל לארץ ישראל ולהשאיר שם את הוריו

יב] עי' שו"ת מבי"ט חלק א' סי' קלט [מובא במסגרת]

שו"ת מבי"ט חלק א סימן קלט
שאלה: ילמדנו רבינו ראובן שנדר שאם יהיה לו כך וכך שידור בצפת תוב"ב ועתה נתקיים הדבר ואביו ואמו אינם מניחים אותו ללכת לדור שם, גם כיבוד אב ואם גדול שהרי יעקב אבינו ע"ה נענש כ"ב שנה. תשובה חייב לקיים נדרו ואינו חייב לחוש לצוואת אביו ואמו שאמרו לו שלא ילך כדילפינן פ"ק דיבמות דאם אמר לו אביו ואמו הטמא או אל תחזיר לא ישמע דכתיב איש ואמו ואת שבתותי תשמורו כלכם חייבים בכבודי דכתיב בסיפיה דקרא אני ה' והכא נמי הוא ואביו חייבים לדור בארץ ישראל ואין לו עונש על שאינו מקיים מצות כיבוד אב ואם שגם הם יכולים לעלות עמו ויתקיימו ב' מצות ישיבת א"י וכיבוד אב ואם.

יג] יל"ע האם יש מחלוקת בין המבי"ט לבין המאירי הנ"ל, ואיך יפרש המבי"ט את הגמרא בסוגיתנו.

יד] בענין יציאה לטיול עי' דברי הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בספר אבני חן [מובא במסגרת].

הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בספר אבני חן		
א. אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ למטרת טיול. אבני חן עמוד מס 268 ב זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה		
א. שהרי נאמר בשו"ע: (תקל"א ובמשנ"ב י"ד) "מי שהיה בערב יום טוב בים, ועלה בחול המועד ליבשה, מותר לו להתגלח, פרט ליוצא מארץ ישראל לחו"ל למטרת טיול בלבד, אבני חן עמוד מס 268 ב זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	שהגילוח אסור לו, משום שיצא באיסור". והוא ע"פ דברי הגמרא במו"ק י"ד: "לשוט, דברי הכל אסור", ופירש הרא"ש בשם הראב"ד שחכונת ליוצא לחו"ל במטרה לשוט, אבני חן עמוד מס 268 ב זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	אסור לו להתגלח מפני שיצא באיסור, ויעוין רש"י שפירש "לשוט" - שיצא לשוט בעולם לראותו. (וברש"י שעל הרי"ף הוסיף: לשוט בארצות לשחוק וצוותא בעלמא). ויעוין "בית אבני חן עמוד מס 268 ב זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, י"ב כסלו תשע"ב

מראי מקומות (26)

קידושיין לא:

בענין מכבדו בחייו ומכבדו במותו

א] גמ' לא : מ"ת"ר מכבדו בחייו עד "תנו רבנן חכם משנה". ורש"י.

חקירה בגדר חיוב כיבוד דלאחר מיתה

- [ב] עיי חוט שני עמ' רצא ד"ה יש לעיין וד"ה ובמדרש, [ואגב עיי בהערה קלג].
[ג] עיי חוט שני עמ' רצ ד"ה ואף – עמ' רצא ד"ה וי"ל. לכאורה זה ראיה לצד שכיבוד במותו זה בין החיים.
[ד] עיי חיי אדם כלל ס"ז סעיף ו'. לכאורה זה ראיה לצד שכיבוד במותו הוא לעשות עליה לנשמתו.

האם חיוב כיבוד דלאחר מיתה הוא מדרבנן או מדאורייתא

- [ה] עיי תפארת ישראל על המשניות קידושין פרק א' משנה ז' אות נד, עד "ואפילו הכוהו".
[ו] עיי שו"ת בצל החכמה ח"ו סי' כב [מובא במסגרת]

שו"ת בצל החכמה ח"ו סי' כב

ז) וכן מצינו עוד נספרי הרבה אחרונים דמכבדו נמותו הו
לדאורייתא ואזכיר קצתם. נש"מ גצנת פנחס לרננו
ההפלא"ה, (סי' ג') נראה להדיא שאינו מחלק בין כבוד ממייס
לכבוד שלאחר מיתה. וכן מפורש נלוואת הגה"ק צעל יסוד וזרש
העבודה (סוף אות כ"ח) שאף כבודם אחר פטירתם מלו"ע מה"מ
ע"ש. ובשו"מ יד אלי' (קאלש, פסקים סי' ס"ז) כי דאמירת
קדיש אחר אצו הו"ל דאורייתא ע"ש. הרי דכבוד שאחר המיתה
קדיש קדיש לדאורייתא. נש"מ משורת סי' (קמא סי' ע"ר
בצל החכמה עמוד מס 42 ו' שטרן, בצלאל בן אברהם הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

ה) וראיתי נספרי מנחם רמזי (סי' ק') שז' שני חכמים גדול
המכבד את אצו ואת אמו נמיתן מאלו כבוד נחייקן
שהמכבד נחייקן אינו מכבד אלא מיראה והמכבד נמיתן אינו
מכבד אלא מפני כבוד המקום וכי' עכ"ל. מוכח ע"כ דכבוד אב
ואם נמיתן לדאורייתא דאי דרננו, מה בכך שנחייקן אינו מכבד
אלא מיראה, הא מ"מ מקיים מה מלו"ע לדאורייתא. ונמיתן
אש"ג שאינו מכבד אלא מפני כבוד המקום, מ"מ אינו מקיים
מה רק מלו"ע דרננו, וא"כ אמאי גדול המכבד נמיתן יומר
ממכבד נחייקן, א"ו דמירוייה בין נחייקן ובין נמיתן מוכח כבוד
לדאורייתא, ולכן שפיר גדול המכבד נמיתן שאלו אינו מכבד אלא
מפני כבוד המקום.

בצל החכמה עמוד מס 42 ו' שטרן, בצלאל בן אברהם הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

כיבוד אב מת - מול כיבוד אם חיה, מה עדיף

- [ז] עיי בספר שמועות קידושין לקידושין דף לא. [מובא במסגרת]

שמועות קידושין דף לא.

קודם אבל לענין אמירת קדיש כשהאב מצוה שיאמר
הבן קדיש שהוא קו"ע והאם מצוה שלא יאמר שהוא
בשוא"ת לא יאמר הבן קדיש דשוא"ת עדיף. ומ"מ
מהב"י מוכח דהסברא דאמרי' כבוד האב עדיף שאתה
ואמך חייבים בכבוד אביך נאמר בכ"ד ואף באמירת
קדיש ולא רק במלאכות שהאשה חייבת לעשות
לבעלה, וכן מוכח שהאם חייבת בכבוד בעלה גם
לאחר מיתתו ואין דינה כגרושה שאינה חייבת יותר
בכבודו, והנ"ב שם פליג וס"ל דאין אלמנה חייבת
בכבוד בעלה לאחר מותו.

שמועות קידושין עמוד מס 419 א' בירנצוי, ישראל הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

לשמים. בתשו' רע"א תשו' סח הוכיח דלא כנ"ב
מהב"י סי' שעו שז' בבן שצריך לומר קדיש על אמו
ואביו מקפיד דכיבוד אב עדיף מכיבוד האם משמע
שאם האב ציוה קודם מותו שיאמר הבן קדיש והאם
מקפידה שצריך לשמוע בקול האב דכיבוד אב עדיף
ולנ"ב הלא כבוד החיים קודמים לכבוד המת. ובענין
השולחן יו"ד רמ' לו כי דלגבי אמירת קדיש שהוא
תיקון לנשמת המת מודה הנ"ב דל"א כבוד החי עדיף
מכבוד המת, וס"ל כב"י שישמע בקול האב דכיבוד
האב עדיף. בחזו"א אבהע"ז קמח ס"ל דלא כב"י ורק
כשבקשת האב והאם שניהם בקו"ע אמרי' דכבוד אביו

שמועות קידושין עמוד מס 419 א' בירנצוי, ישראל הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

והנה מה דא"ל רבי יהושע דבן אלמנה אתה ואין
שאלתו הלכה למעשה הק' הנ"ב תנינא תשו' מה
דמשכחת לה הלכה למעשה לאחר מיתה באב שציוה
קודם מותו לבנו שיעשה לו לאחר מותו ובכה"ג שאל
כשהאם ציוהת לו להפך אם יקיים כבוד האב לאחר
מותו או שישמע לקול אמו, ותי' דבזה בודאי שישמע
בקול אמו דכבוד החי עדיף מכבוד המת, ובביאור תי'
י"ל דאף דחייב בכבוד אביו גם לאח"מ מ"מ לפמ"ש
בשערי רבי שמואל ב"מ סי' ס' ג' דחלוק מצות
כיבוד אב בחייו שהוא גם מצוה ממונית וחוב לחבירו
משא"כ כיבוד אב לאח"מ דהוי רק מצוה לשמים
ומעתה ודאי דעדיף כיבוד החי משום דהוא גם מצוה
דב"א לחבירו משא"כ כבוד המת דהוא רק מצוה
שמועות קידושין עמוד מס 419 א' בירנצוי, ישראל הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

האם חייבים הבנים לשלם חוב אביהם מדין כיבוד אב

- [ח] עיי בטור חו"מ סי' קז סעיף א', ובבית יוסף שם ד"ה "ומי"ש אבל אם לא ירשום כלום מאביהם".
[ט] על מה שהביא הבית יוסף שם בשם הגהות אשר"י, יש להקשות ב' קושיות:

- 1 – הרי מפורש בגמ' דף לב. שלהלכה פסקינן דכיבוד אב משל אב, וא"כ מדוע סובר הרשב"א שמוטל על היתומים לפרוע חוב אביהם מכספם.
 - 2 – גם לגבי שיטת הטור והבית יוסף, עדיין קשה מדוע הבן צריך לשלם חובות מתוך הנכסים שהאב השאיר, והרי כעת הבן כבר ירש את זה, והרי זה משל בן, ואנו הרי פוסקים שכיבוד אב משל אב. וצ"ע.
- [י] להלכה בזה, עיי שו"ע חו"מ סי' קז סעיף א'.
[יא] לאור הנ"ל יל"ע, באדם שצריך להוציא ממון כדי לומר קדיש [כגון שצריך ליסוע לביכני"ס מרוחק] האם מחויב בזה.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, ט"ז כסלו תשע"ב

מראי מקומות (27)

קידושין לא:

בענין מכבדו בחייו כיצד מכבדו במותו כיצד

- [א] גמ' לא: מ"ת"ר מכבדו בחייו" עד "תנו רבנן חכם משנה". ורש"י.

בענין הנשמע בדבר אביו למקום

- לכאוי צ"ב בגמרא שאומרת "בחייו כיצד וכו'" וצ"ב וכי מכבדו בחייו זה רק בפרט הזה. ועיי בפירוש הבונה על
עין יעקב כאן [מובא במסגרת].

פירוש "הבונה" על "עין יעקב" כאן

ע"ס נתן עתה"ן הוא הקד"ש דלחמין וכל עניינים הנהגותיו"ך גם הם יך נכבדו ונתפארתו. אח"כ פ"ס ס"ה מכבדו בחייו וכמותו פשיטא דמכבדו בחייו דעד השתא כהא ודאי שקיל ואילן בולס שמעמסא. אלא דעכשיו כל לומר שיש לכבד האב ג"כ שלא בפניו בחייו חוץ ממקומו להחשיבו יותר אלל אחרים. בחייו דכרא מוזי אבא ונעוד הוא מקיים מאז כיבודו כחומריו הריני כפרת משכנו יקל מעל אביו העובם בזכותו ולא יתנחו עליו דכרי כחאות דבר עמלו מאז קא עניד :

עין יעקב עמוד מס 136 ד אבן-חביב, יעקב בן שלמה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האם מדובר כאן דוקא כשהבן אכן צריך הדבר עבור אביו, או גם כשהבן צריך עבור עצמו עיי שיטה לא נודע למי ד"ה אלא שלחוני.

ולא במותו אלא אומר אבא מרי... ותמיהני הא מצינו בספ"ק דגיטין [י"ד ב] שר' דוסתאי ברי' ינאי אמר אלו הרגו את דוסתאי מי נתן לינאי אבא בר כמותי ע"ש ורשב"י אמר אני אומר ליוחי אבא [פסחים ק"י א] ור' יוסי אמר אפילו אבא חלפתא ביניהם [סנהדרין פ' א] ויעקב אמר ושם אבותי אברהם ויצחק ושלמה אמר דוד אבי ולבד זה הא לא אמרו אבא מארי אלא אבא סתם וגם בגמ' [שם ל"ב א] איתא אומר לו אבא מקרא כתוב וכו' וכן

שצריך לומר אבא מרי אלא כשאומר דבר הלכה משמו ברבים ע"ש ושנאמר שגם כוונת הרמב"ם והטור והשי"ע כן הוא לא נראה כן מסתימת דבריהם אבל בהכרח צ"ל כן או אפשר דכוונתם שלא יקראנו בשמו לבד בלא אבא אבל כשאומר אבא פלוני מותר וזה שכתבו אלא אומר אבא מרי הוא בדבר הלכה כשאומר משמו שבוה שייך לומר מורי אבל במילי דעלמא צ"ל אבא פלוני דמה שייך מורי למילי דעלמא וכן נראה עיקר.

בענין לחתום פלוני בן פלוני

[ד] עיי' שו"ת דברי חיים סוף חלק ב' [מובא במסגרת]

שו"ת דברי חיים	
והיי' בכ"מ א"ס אין עושה רק (להשראת) [להיכרות] שמו אין איסור כלל וכן מלינו גדולי פולס כרמב"ם ז"ל שכתב אני משה בר מיימון וכן הראב"ד ז"ל חתם אברהם ברי דוד וכן הרי"ט ז"ל ואחיו בני מהר"ש ז"ל כידוע בספריהם וכן הרמב"ן ז"ל ולפי"ד שנמלא גם בהרי"ף ז"ל שחתם שמו בשם אביו ז"ל והרא"ש ז"ל בתשובותיו ורש"י ז"ל בתשובותיו וכל גדולי פולס ולכן אל תוזה כי ז"ל ואין חשש איסור כלל והפילסול כזה למותר:	מזה א"ס כתב בוי כדבור. אולם לשאלתך א"ס לכתוב שם אביו [משם שאסור להזכיר לאביו בשמן] א"ל לכל זה דהלא דברי חיים <שו"ת> עמוד פס 255 ב האלברשטאם, חיים בן אריה ליבוש הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
ראינו דתקנו לפרש שם אבותיהם בעירושין [ושם] הפדים כדלמדין בעירושין וא"ל דאסור האך יתקנו רבנן מילתא דאסורא כמו דלמדין גבי משכנתא היכא תקנו רבנן א"ל דליכא איסור כלל כיון דאינו זכרו רק שזכירו איתו מו כוא	דברי חיים <שו"ת> עמוד פס 255 ב האלברשטאם, חיים בן אריה ליבוש הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[ה] עיי' חוט שני עמ' רעט ד"ה והא דעדים. ויש נפק"מ בינו לבין הדברי חיים.

בענין לקרוא לאחרים ששם כשם אביו

[ה] עיי' רמב"ם הלכות ממרים פרק ו' הלכה ג'. [עד "איזהו כבוד"],
[ו] ועיי' בכסף משנה ד"ה ולא יקרא, וד"ה היה שם אביו, וברדב"ז ד"ה היה שם, וד"ה אבל השמות.

להלכה

[ז] עיי' שו"ע סי' רמ סעיף ב' ובפתחי תשובה ס"ק ב'.
[ח] ועיי' שו"ע סי' רמב סעיף טו.
[ט] ועיי' ש"ך סי' רמב ס"ק כד, ובפתחי תשובה ס"ק י', שחלק עליו. וצ"ב בהבנת מחלוקתם.
[י] עיי' הגריש"א בקובץ מבקשי תורה [מובא במסגרת]

הגרי"ש אלישיב שליט"א בקובץ מבקשי תורה	
טו. לא יקרא להורים בשם, לא בחייהם ולא אח"כ, אלא אומר: אבי מורי, אמי מורתי, ותוך י"ב חודש מפטירתם צריך להוסיף "הריני כפרת משכבם". ולכן כששואלים בן -מי אתה עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	כגון כשקוראים לתורה וכיו"ב צ"ל בן אבא מורי ר' פלוני, וכן בכל מקום שצריך למלאות טופס ולכתוב שם הוריו יש לכתוב כנ"ל אם אפשר, ואם זה יראה משונה יכול לכתוב רק שם. (נח"א שם, ואות ז' ומשי"כ ולכן, הגריש"א). עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יא] עיי' חוט שני עמ' רעט מ"ענינים נוספים" עד סוף הנושא.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, י"ח כסלו תשע"ב
מראי מקומות (29)
קידושין לא:
בענין איזהו מורא

[א] גמ' לא: ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. וברש"י.

בגדר תחושת המורא מאב ואם

[ב] לכאוי' צ"ב, בד"כ אדם פוחד ממי שיכול להענישנו, וכאן אם האב והאם לא יענישוהו, מה תוכן הפחד מהם.
[ג] עיי' ברמב"ם ספר המצוות מצוה ריא.
[ד] ועיי' ברמב"ם ספר המצוות מצוה רט בגדר מורא רבו, שמשמע שהוא יראה שנובעת מתוך כבוד. אבל במצות מורא אב משמע ברמב"ם שהגדר שונה.
[ה] ועיי' חוט שני עמ' רעג ד"ה עוד בגמ' וד"ה מבואר.

מדוע פעולות אלו הם בגדר "מורא" ולא בגדר "כבוד"

[ו] עיי' בעיון יעקב על עין יעקב כאן [מובא במסגרת]

עיון יעקב

מבא"כ הכא בכבוד שלא בפניו דומיא דמכדו נמוהו : כורא לא עמוד במקומו . אף
זה ככלל כבוד מ"מ מקרי מורא כיון דדברים אלו המה רק מסורים ללכ כי לא הכל יודעין
שלכך לא עומד או יושב במקומו ואין משום כבודו כי הוא כשכ ואל תעשה לכך הוא ככלל
מורא כדלמדין בעלמא דבר המכוד ללכ נאמר בו ויראת מאלהיך משא"כ מאכיל ומשקה הוא
דבר הגלוי וזה כבודו בפני הנריית :
עין יעקב עמוד מס 137 ד אבן-חביב, יעקב בן שלמה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[ז] ויל"ע בדבריו.

בענין "ולא מכריע את דבריו"

[ח] עי' טור יו"ד סי' רמ סעיף ב' [עד כתב הרמב"ם לא יקראנו].
[ט] עי' בית יוסף שם ד"ה ומ"ש רבינו שכתב הרמ"ה.
[י] להלכה בזה, עי' שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף ב'. וט"ז ס"ק ג.
[יא] יש לעיין אם הדברים אמורים רק בדברי תורה או גם במילי דעלמא.
[יב] לסיכום הלכות מורא עי' חיי אדם כלל סז סעיף ח'.

בענין "ולא סותר את דבריו"

[ג] עי' עצמות יוסף דף ל : ד"ה אפילו האב ובנו.
[יד] עי' חזון איש אבן העזר סי' קמ"ח לדף לא : ד"ה ולא סותר דבריו.
[טו] ועי' ש"ך יו"ד סי' רמ ס"ק ב'.

פרטים מעשיים רבים בזה

[טז] חוט שני עמ' רעג ד"ה וכמובן, וד"ה הורים.
[יז] חוט שני עמ' ערה מד"ה ולכן הורים, עד סוף העמוד.
[יח] חוט שני עמ' רעח מד"ה אם ההורים מצווים לבנם לעשות, עד הכותרת "ולא יקראנו בשמו".

בענין "ולא יושב במקומו"

[יט] עי' דרך שיחה פרשת יתרו מעשה מהגר"ח קניבסקי שליט"א [מובא במסגרת]

דרך שיחה פרשת יתרו

כשישב הרב שליט"א שבעה על אביו מרן זצ"ל, ראו את הרב יושב על מקומו של אביו. אחד הנוכחים לחש דהרי מכבדו בחייו ומכבדו במותו, דרך שיחה עמוד מס 284 תשובות הגרי"ח קניבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן [מורד] הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	והרב כששמע זאת מיד הגיב: וישב שלמה על כסא דוד ! וראיה משם שזה כבוד האב. דרך שיחה עמוד מס 284 תשובות הגרי"ח קניבסקי שליט"א יברוך, צבי בן משה יצחק אהרן [מורד] הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	--

[כ] עי' ערוך השולחן סי' רמ סעיף ט' [מובא להלן].

ערוך השולחן סי' רמ סעיף ט : איזהו מורא לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו או מקום המיוחד לו להתפלל ולא ישב במקום
המיוחד לו להסב בביתו או בחנותו ומובן ממילא דלעמוד בסוד זקנים במקום המיוחד לו לא שייך אלא באדם גדול המעלה ולא באיש פשוט אבל בשיבה
בביתו אפילו איש פשוט דרך הבעה"ב להסב בראש השלחן ואסור להבן לישב שמה בין בפניו ובין שלא בפניו. וכתבו הפוסקים דמקום המיוחד לו לאביו
לישיבה אין אסור לו רק לישב שם אבל לעמוד מותר ובמקום המיוחד לאביו לעמידה אסור לו גם לעמוד שם [ב"י וט"ז ושי"ך סק"א] ופשוט הוא דגם באמו
הדין כן אלא משום דאין דרך לאשה להיות לה מקום קבוע לכן לא דיברו בזה ולכן אם יש לאמו מקום קבוע אסור לו לישב שם וכן הבת אין לה לעמוד
בבהכ"נ של נשים במקום המיוחד לאמה אא"כ נותנת לה רשות וכן הבן על מקום אביו בבה"כ כשנותן לו רשות ראוי לעמוד וכמדומני שעכשיו הבנים
עומדים במקום אביהם בבהכ"נ כשהאב אינו שם והטעם שכך נהגו והיו כאלו נתן לו רשות ואין פוצה פה ומצפצץ על זה ואין האב מקפיד בכך :

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, י"ט כסלו תשע"ב

מראי מקומות (30)

קידושין לא:

בענין איזהו כיבוד

[א] גמ' לא : ת"ר כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

חקירה גדולה בענין גבולות מצות כיבוד אב ואם

[ב] יש לעיין באיזה תחומים הבן חייב לשמוע בקול אביו [וה"ה לאמו בכל זה], וכמה דרגות יש בזה :

- 1 - דברים שהאב נהנה מהם ישירות, כגון מאכיל ומשקה וכד'.
- 2 - דברים שהאב מורה לבן מחמת דאגתו אליו כגון : אל תטייל במקום מסוכן פלוני, אל תצא בלי מעיל וכד',
ויתכן שזה נקרא צורך האב, כי טבע האב להצטער ולדאוג כשנראה לו שבנו מזניח או מסכן עצמו.
- 3 - דברים שאינם נוגעים לא לאב עצמו ולא לצערו על בנו, כגון : שהאב רוצה שהבן יעזור לאיזה נצרך מחמת
שהאב מרחם עליו, והבן אינו מעוניין. או שהאב רוצה שיצביע למפלגה פלונית והבן למפלגה אחרת.

ראיה א - דברי מהרי"ק בענין בן שרוצה לישא אשה מסוימת ואביו אינו מסכים

שו"ת מהרי"ק סימן קסו	
ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן, לעני"ד נראה שאם היא אשה ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן.	
חדא - דאפילו לענין ממון אורי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב, כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך.	
ועוד - דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה.	
ועוד - דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו אבל במלתא דלא שייך בגווה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא, דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו ולא סותר את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו.	
ד] ונפסק להלכה ברמ"א יו"ד סי' רמ סעיף כה.	

ה] ועיי שו"ת ערוגת הבושם [או"ח סי' יט] שכתב דאין להביא ראיה לנידונו מדברי המהרי"ק [מובא במסגרת]

שו"ת ערוגת הבושם או"ח סי' יט	
עיינתי במהרי"ק שורש קסו וכתב כמה טעמים בזה וחד מינייהו דלא שייך כיבוד אלא כגון מאכילו ומשקהו וכו' אבל במילתא דלא שייך לאב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו.	מיהא מדלא כתב הרמ"א דין זה אלא באם מוחה בבן לישא אשה ולא כתב כן על דרך כלל, שמע מינה דדוקא בזה אין צריך לשמוע לו משום דאיכא נמי טעמים אחרים.
ו] ברם עיי בדרכי משה יו"ד סוף סי' רמ, מ"ב תשובת מהרי"ק שורש קס"ו" עד ..., באופן שהביא דברי מהרי"ק, משמע לכאוי' דלא כערוגת הבושם.	

ראיה ב - דברי תרומת הדשן על בן שרוצה ללמוד בעיר אחרת

ז] עיי תרומת הדשן סי' מ'

תרומת הדשן סימן מ	
שאלה: תלמיד רוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף, ואמר לו, בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד, ח"ו פן תהא נתפש, או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו, או ילך כחפצו ללמוד תורה?	אומר: אפילו מוצא ללמוד, הולך לחו"ל, לפי שלא מן כל אדם זוכה ללמוד. ופסק התם רבי יוחנן כר' יוסי. ואילו בפ"ק דקדושין אמרינן: רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי, אי אסור, א"ל רבי יוחנן: לא ידענא. אלמא לצאת לת"ת, אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו, עדיף מכיבוד אב ואם, שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם, כל אותם שנים שלמד תורה בבית שם ועבר. וכיון דקיי"ל כר' יוסי, דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, א"כ הכל בכלל תלמוד תורה הוא. ואין נראה לחלק, בין כיבוד אב ואם, בין מה שאביו מיחה בידו, ושמצערנו במה שעובר על צוואתו, דהא תרומתו מצות עשה שוה ניהו, כבודו ומוראו.

ח] דברי התרומת הדשן נפסקו להלכה בשו"ע יו"ד סי' רמ סעיף כה.
ט] האם ניתן להביא מהתרומת הדשן ראיה לנידונו.

ראיה ג - המקנה

י] עיי מקנה לא: ד"ה ת"ר איזהו מורא וכו', עד "אע"ג שלא היה לאביו הנאה בזה".

יא] למעיינים - עיי מקורות נוספים בחוט שני עמ' רסז ד"ה במס' קידושין - עד עמ' רסט ד"ה ובספר המקנה.

לענין הלכה

חובת הציות בענין דברים שאינם נוגעים לאב

יב] עיי חוט שני עמ' רעז ד"ה ודע דהאיסור.
יג] חוט שני עמ' רעא ד"ה היוצא מכל הנ"ל - עד עמ' ערב אות ח' [כולל].

מה הדין אם אביו מבקש ממנו דבר שאינו נוגע אל אביו, והבן עובר על זה ללא ידיעת האב

יד] שיטה 1 - עיי פסק הגרי"ש אלישיב שליט"א שנדפס בקובץ מבקשי תורה [מובא במסגרת]

פסק הגרי"ש אלישיב שליט"א בקובץ מבקשי תורה

ה. אב הדורש מבנו שלא יעשן מפני שחושש
שזה יזיק לו, אסור לבן לעשן בפני אביו, ואפילו
שלא בפניו אם זה יודע לאביו אח"כ ג"כ אסור,
אבל אם אביו לא ידע מזה כלל אז אם מניעת
עמוד מס 104 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

העישון מפריע לבן באופן רציני, יש להתיר,
וצריך הבן לברר אם מבחינה רפואית אין הוא
עלול להיזק מהעישון, דאנלי יש לאביו סיבה
מיוחדת בזה שמזהירו. (הגרישי"א שליט"א).
עמוד מס 104 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

טו] שיטה 2 – ע"י חוט שני עמ' רעח ד"ה ונראה עוד.

טז] שיטה 3 – ע"י תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בספר אבני זכרון עמ' שמא [מובא במסגרת]

סא. שאלה: אב או אם האומרים לבנם שלא יאכל מאכל מסויים שעלול להזיק לו, (או שלא יעשן), והבן לא חושש מכך, האם מותר לבן לאכול את המאכל בצנעא, כאשר הוריו לא ידעו ולא יצטערו מכך? תשובה: אל יאכל.
עמוד מס 367 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והנה ביסוד הדין, אם חייב הבן לקיים רצון האב כשאין הדבר נוגע לאב, יעוין מש"כ הגר"א יור"ד (סימו רמ"ס"ק לו) וז"ל:

עמוד מס 367 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

"וז"ל הרמב"ן והרשב"א... שאין עיקר כיבוד, אלא כמה שיש להם הנאה... ועיי"ש ברשב"א שמשמע מדבריו דוקא לדחות לאו". עכ"ל. נמצא שדבר זה פלוגתא דרבנותה היא.

ויעוין בחזו"א (יור"ד סימן קמט אות ח) שכתב: קשה אם האב רוצה בתקנת בנו ומצטער כשנושא אשה שאינה לרצון האב למה יהא רשאי לצערו ואינו בכלל מורא,

עמוד מס 368 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ולמה דבר זה קל מסותר דבריו בהכרעת הדעת בלבד. והגר"א ז"ל סיים דברשב"א משמע דדוקא לענין דחיית לאו לא חשיב עשה של תורה. ואפשר דכונת רשב"א דמכל מקום הוא חיוב דאורייתא שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומוראו, אלא שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו ומשקהו, וכעין שכתבו תוספות שבועות כ"ב: ד"ה אהיתרא בחצי שיעור. ומיהו דברי התוס' והרשב"א הוא בדבר שאין לאב רצון כלל במעשה שמצוהו. אבל בדבר שחפץ באמת כמו נדון מהרי"ק לא

עמוד מס 368 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שמענו שיהא רשאי לצערו, ועיקר טעמו של המהרי"ק שהאב צריך לבטל רצונו מפני רצון בנו, בכה"ג, ואין הבן חייב בכיבוד זה כמו שאינו חייב ליתן מתנות לאביו מפני שהאב חומד חפציו. ואפילו למ"ד משל בן אינו חייב בזה וכו', עכ"ל. משמע דלכן לא צריך לשמוע לאביו כיון שאביו צריך לבטל רצונו בפני רצון הבן בשדוכים, אבל בסיגרות, כשהאב דואג לבריאות בנו ואוסר עליו עישון, שהאב צודק, אסור לבן לעבור על דבריו. ויעוין

עמוד מס 368 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, כ"ב כסלו תשע"ב

מראי מקומות (31)

קידושין לא:–לב.

בענין כיבוד אב משל אב או משל בן

[א] גמ' לא: "כיבוד מאכיל ומשקה" – עד לב. "לביטול מלאכה". רש"י.

עיון בתוס' ד"ה רב יהודה

[ב] ע"י תוס' ד"ה רב יהודה אומר משל בן.

[ג] תוס' כתבו "דאל תחזיר בחנם לא אצטריך קרא". וצ"ב מנין להם זאת.

[ד] מהלך 1 – ע"י בפני יהושע ד"ה תוספות בד"ה רב יהודה. וצ"ב איך נעשה רשע בעבירה כה קלה.

[ה] מהלך 2 – ע"י ברמב"ן ב"מ לב. ד"ה יכול אמר לו אביו. מופיע גם בשטמ"ק ב"מ לב. ד"ה יכול אמר לו.

[ו] מסקנת תוס' דהבן רשאי לעסוק באבידתו אע"פ שאביו צריך לו באותה שעה. ולכאוי צ"ב דהרי בגמ' איתא "נפקא מיניה לביטול מלאכה", כלומר שבן צריך להפסיד שעות עבודה כדי לשמש לאביו, אע"פ שאין האב נהנה מעצם ביטול המלאכה. וא"כ מדוע את אבידתו אין הבן צריך להפסיד.

מדוע שונה מצות כיבוד אב ואם משאר מצוות

[ז] כלל נקוט בידינו, שעל מצות עשה יש לבזבז עד חומש נכסיו, כמבואר ברמ"א או"ח סי' תרנו סעיף א'. וקשה למי"ד משל אב מדוע במצות כיבוד אב ואם אין הבן צריך להוציא ממון.
[ח] ועי' חזון איש אבן העזר עמ' 572 [מובא במסגרת].

חזון איש אבן העזר סי' קמח לדף לב.

אב אף כשאין לו לאב כדמכח מהא דפריך מהא דמאכיל מ"ע לאביו, ומשמע דלמ"ד משל אב נוחא, ולכ"ע חייב בכבוד אף שמצטל ממלאכתו שזכו ודאי מות כיבוד להכריח בגופו, וממילא לא מופטר בשביל הפסד כשאר מ"ע, ועוד י"ל דבאמת חייב להאכילו משל בן אם אין לו לאב ואין לו נוחים אחרים, אלא מצט"ל אי כופין לכל בני העיר ליהן לאביו, וכן הבן נוחן לו ממעות נדקה, או דלמא התורה רמיא עליה דבריה לפרנסו והרי הוא כפורע חובו.

חזון איש עמוד מס 576 אבן העזר, נשים קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ל"ב א' משל אב, אפי"ג דכלל מ"ע חייב ליתן ממון, מצט"ל לי ככה דלפטר דמנות כיבוד אינו נופל על נתינת ממון, ואי חסר לי לאבוכ חייבין הכל ליתן לי נדקה אבל אין חיוב על הבן מדין כיבוד, ומ"ד משל בן חייב הבן בעצמו ליתן לו משלו ואינו מפרנס לאביו ממטעם עני שלו, ומסתבר דלפי למ"ד משל בן כיינו דוקא בשאין לו לאב, אבל יש לו משלו אין הבן חייב ליתן לו, ומ"ד משל חזון איש עמוד מס 576 אבן העזר, נשים קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הוצאות מכתבים, נסיעות, ושיחות טלפון – על מי

[ט] יש לעיין כיון שפוסקים כיבוד אב משל אב, האם הבן רשאי לדרוש מאביו תשלום על נסיעות אליו, וכן על מכתבים ושיחות טלפון לאב.

[י] עי' תשובות והנהגות להג"ר משה שטרנבוך שליט"א ח"ג סי' רפו [מובא במסגרת]

תשובות והנהגות ח"ג סי' רפו

בולים למכתב פטור מן הדין, ורק ממדת חסידות לזכות בהמצוה ראוי כן, ולע"ד ח"ו לומר כן, ומלבד מה שאביו מצטער כשאינו שומע מבנו ונכנס לחשש ארוך מקלה אביו ואמו ח"ו, דהרי דרך בני אדם להתקשות ולשלוח מכתבים לידידים ובהמנעות מלעשות כן לאביו מראה שאין אביו חשוב לו ומבזהו בכך, ולהמנע ממקלה אביו ואמו צריך להוציא ממון רב, ועוד נראה שגם מדין כיבוד לא גרע כיבוד אב מכל מ"ע, ואם בגופו חייב כ"ש מעט כסף, ורק לחייבו לפרנסו משלו אינו חיוב מדינא, וע"ז הוא דאמרין משל אב ולא משל בן וכמשי"נ.

תשובות והנהגות עמוד מס 320 ג שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

דכיבוד אב משל אב ואינו צריך לתת מכספו, ואכתי כיבוד אב זוהי מ"ע ככל מ"ע שצריך לעסוק בגופו, והאי חיוב דבגופו אינו נפטר כשצריך לשלם על כך, ולכן אי מחובת כיבוד לנסוע לעתים לאביו לבקרו ולכבדו בכך ועולה הוצאת הנסיעה, בזה אין דין משל בן, אלא כאן תלוי עד כמה חייבין לשלם למ"ע אם חייב לנדרד לעיר אחרת, אכן כיבוד אב מ"ע חמורה היא ששואה לכבוד המקום והחיוב בגופו גם לנדרד לקיים מצות כיבוד אב וכפי הצורך.

ותמוה בעיני מה שסיפר לי יהודי אחד כאן, שאביו בארץ ישראל ולדבריו הורה לו רב אחד כיבוד אב משל אב, ואינו מחוייב להוציא ממון לטלפן לאביו, שאינו מחוייב להוציא כסף שלו ואפילו תשובות והנהגות עמוד מס 319 ג שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וידוע בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל על יהודי מבריסק שרצה לפטור עצמו מלנסוע לאביו לוורשא כיון שכיבוד משל אב ואינו חייב לשלם דמי הנסיעה, ופסק לו הגר"ח דאף שפטור מלשלם לנסוע ברכבת מ"מ חייב אתה ללכת ברגל לשם, א"כ נמצא דהתשלום לנסיעה ברכבת היא לצורך עצמו כדי לפטור א"ע מלילך ברגל,

תשובות והנהגות עמוד מס 319 ג שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והאמת שאני נבוך בעיקר דין זה, דמה דאמרין כיבוד אב אינו אלא משל אב היינו כשהדבר תלוי בכסף והיינו כמו מזונות לאביו דהוא חובת ממון, ובזה הדין דאינו צריך לשלם משל עצמו תשובות והנהגות עמוד מס 319 ג שטרנבוך, משה בן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יא] וצ"ב בהבנת דבריו, מה הסברא לחלק בין הוצאות פרנסת אביו לבין הוצאות נסיעה ומכתבים.

להלכה

[יא] עיי' בשו"ע יו"ד סי' רמ סעיף ה' [עד סוף הגהת הרמ"א].

[יב] עיי' שו"ע יו"ד סי' רנא סעיף ג'.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, כ"ג כסלו תשע"ב

מראי מקומות (32) צריך עיבוד

קידושין לא:–לב.

בענין מתי הבן צריך לזון את אביו משלו

[א] גמ' לא: "כיבוד מאכיל ומשקה" – עד לב. ת"ש "לביטול מלאכה". רש"י. תוס' ד"ה אורו.

עיון בתוס' ד"ה אורו ליה רבנן

[ז] יש לעיין במה שכתבו תוס' דכשאין לאב ויש לבן, חייב לזונו, האם זה מדין צדקה או מדין כיבוד אב.

[ח] עיי' רא"ש פרק ראשון סי' נ' מ"אבעיא להו משל מיי" עד סוף הסימן [מדין צדקה].

[ט] עיי' בריטב"א ד"ה תנו רבנן [מדין כיבוד אב].

[י] הנפקא-מינה המעשית בין שני הצדדים, מבוארת מתוך דברי הרא"ש והריטב"א.

ועיי' דבר יעקב על התוס'.

האם הבן צריך לחזר על הפתחים

שורשו בתוס' לא. ד"ה כבד, שכתב שצריך לחזר.

וע"ע אוצר כיבוד אב ואם באיזור עמ' רטז והאיזור. וע"י כבוד הורים פנירי פרק ב' סעיף ח'.

סוגיא דביטול מלאכה

כמה ואידך ומה צריך להפסיד מלאכה [ומח' הגרני"ק והגר"י זילברשטין אם צריך גם שיפטרוהו מן העבודה].

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, כ"ד כסלו תשע"ב

מראי מקומות (33)

קידושין לב.

בענין המאכיל אביו ממעשר עני

[א] גמ' לב. ת"ש ב' אחים" – עד ת"ש "שאלו את רבי אליעזר".

בקושית הגמרא

[ב] הגמ' מקשה למ"ד משל בן, איך מאכילו מעשר עני. ולכאורה קשה, דהרי גם למ"ד משל אב יש מקרים שהבן צריך להאכיל, כגון אם אין לאב ויש לבן. וא"כ לכאוי הגמ' יכלה להקשות קושיתה גם על מ"ד משל אב. [ג] וע"י שיטה לא נודע למי ד"ה ואי אמרת.

[ד] אמנם ע"י ריטב"א לא: ד"ה וכי אמרינן, דמשמע דהחויב להאכילו הוא מדין כיבוד אב, וא"כ חוזרת הקושיא. [ה] וע"י במקנה סוף ד"ה "בתוס' ד"ה אורו", מ"וקצת משמע כסברת הרא"ש".

להלכה האם מותר וראוי להאכיל אביו ממעשר עני

[ו] ע"י רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו' הלכה יג.

[ז] ע"י רמ"א יו"ד סי' רמ סעיף ה'.

[ח] ויל"ע מה טעם מחלוקתם של הרמב"ם והרמ"א.

[ט] וע"י דרך אמונה לגר"ח קניבסקי שליט"א על רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו' הלכה יג, ובדרך אמונה שם ס"ק עט, וציון ההלכה ס"ק צט [עד "לגמרי"].

האם "תבא מאירה" רק כשאחרים יודעים מזה או גם כשזה בצינעא

[י] ע"י שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סי' צב [מובא במסגרת]

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן צב

למע"כ הרה"ג מוהר"ר שלום משאש (שליט"א). רב ראשי בפעיה"ק ת"ו. שמחתי לקבל ביום ה' העבר מתנתא דתורה ששלח לי מר הלא הוא ספרו תבואות שמש חלק יו"ד, ואכתוב לו בזה בקצרה כמה הערות. אודות מזונות האב ממעות מעשר כספים, כותב סברא לומר דאם נותן בסתר באופן שלא מרגיש בזה שום אדם יש לומר דבכהאי גוונא אין כאן שום מארה האמור בזה בקדושין דף ל"ב יא] וצ"ב בהבנת מחלוקתם.	וברמ"א יורה דעה סי' ר"מ סעי' ה', דמידי הוא טעמא משום זילותא, ובכהאי גוונא ליכא שום זילותא שאין שום אדם יודע, ע"כ. ולדעתי נראה דהזילותא היא משום כלפי עצמו של הבן, שנתנה כזאת לאב ממעות מעשר כשלעצמה היא כאילו מזלזל על ידי כן בכבוד אביו, ולא קובע על כן אם מי שהוא יודע מזה, או לא, דאיסור הזלזול הוא אף באין רואין.
--	---

האם מותר לפרנס אביו ממעות מעשר כספים – מחלוקת הגר"ש אלישיב והגר"ש וואזנר שליט"א

[יב] ע"י פסק הגר"ש אלישיב שליט"א בקובץ מבקשי תורה [מובא במסגרת]

מפסקי הגר"ש אלישיב שליט"א בקובץ מבקשי תורה

ח. אם ידו של הבן משגת לפרנס אביו שלא ממעות צדקה ומעשר, ומפרנס ממעות צדקה עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	או מעשר, תבוא מארה עליו, שמבזה אותם ע"י. (ח"א שם, ומשי"כ דכן הוא במעשר, הגריש"א). עמוד מס 105 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---

[יג] ע"י שו"ת שבט הלוי להגר"ש וואזנר שליט"א חלק ה' סי' קלג.

ע"י שו"ת שבט הלוי להגר"ש וואזנר שליט"א חלק ה' סי' קלג

י) ומתבאר עוד מדברי מהר"ל בתשובה שם ששכר הריי
אופנהיים דאפיג דמעשר דאורייתא חנני
קידושין ל"ג ע"א דחצא מאירה לאדם המאכיל לאביו הנלך
מעשר עני מכ"מ לענין מעשר כספים דרצון משוזה וחצא
לו ברכה עד בלי די (כ"ה לשון מהר"ל), ואפי"ג דמצואר
צו"ד סי' ר"מ וצו"ד סי' רנ"א שגם לענין לזקה הדין כן
שבט הלוי עמוד מס 147 ה ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שחצא לו מאירה, ומעשר כספים היינו לזקה כנ"ל, ל"ל
דרך נמי שאינו נוכח מעשר כספים, אבל מי שמוסיף על
הלזקה המחויבת גם מעשר כספים יכול ומשוזה אם מאכיל
לאביו, ומה"ט נע"ג על מה שז' מרן הח"ס יו"ד סי' רנ"א
לדבר פשוט דגם דמעשר כספים חצא לו מאירה, יהוא נגד
דברי מהר"ל הנ"ל, יכיו"צ מש"כ הח"ס שדעת מהר"ל
שבט הלוי עמוד מס 147 ה ואזנר, שמואל בן יוסף צבי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יד] וצ"ב בהבנת מחלוקתם.
טו] ועיי' שו"ע יו"ד סי' רמט סעיף א-ב, דמשמע לכאוי' דמעשר כספים זה לא דבר נפרד מצדקה, אלא זה שיעור
בהלכות צדקה, ומשמע לכאוי' כהגרי"ש אלישיב.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, כ"ה כסלו תשע"ב

מראי מקומות (34)

קידושין לב.

בענין אב שזרק ארנקי לים

א] גמ' לב. ת"ש שאלו את רבי אליעזר עד "בשעת ריתחיה" [נקודתיים]. ורש"י.

מחלוקת ראשונים האם מותר לבן להתגונן מפני היזקות של אביו

ב] עיי' בטור יו"ד סי' רמ סעיף ח' שהביא מחלוקת בין הרמב"ם לבין הר"י והרמ"ה.
ג] ולכאוי' צ"ע דשיטת הרמב"ם היא דלא כהגמרא.
ד] ועיי' בית יוסף סעיף ח'.
ה] ועיי' ביאור הגר"א על השו"ע יו"ד סי' רמ ס"ק יח. [הגר"א מסביר שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה למחוק את המילים "בראוי
ליורשו" ובמקום זה לגרוס "להכלימו שאני"].

להלכה בזה

ו] עיי' שו"ע ורמ"א יו"ד סי' רמ סעיף ח'. השו"ע פוסק כרמב"ם, והרמ"א פוסק כהר"י והרמ"ה שהובאו בטור.

קושיא מהמעשה [השני] של דמא בן נתינה

ז] עיי' בגמ' לא. מ"כ אתא רב דימי אמר פעם אחת עד "ולא הכלימה". ורש"י ותוס'.
ח] ולכאורה גמרא זו סותרת לגמרא שלנו, ויל"ע איך ניתן ליישב שני הגמרות.

העמקה בשיטת הרמב"ם האוסר כל התגוננות מפני הוריו

ט] עיי' רמב"ם הלכות ממרים פרק ו' הלכה ז'.
י] ולכאוי' יל"ע, הרי אם זה היה אדם אחר שהיה בא להכותו או לביישו או להזיק ממנו, פשוט שמותר לאדם
להגן על עצמו ע"י הכאה וביוש, [כמבואר בשו"ע חו"מ סי' ד' סעיף א', ובספר החינוך מצוה שלח [מד"ה ואולם לפי הדומה],
וא"כ צל"ע מדוע מפני אביו ואמו אין אדם רשאי להתגונן.

שני מהלכים לבאר שיטת הרמב"ם

יא] מהלך א – יתכן שהאיסור כאן אינו משום כיבוד ומורא אלא משום איסור "ארור מקלה אביו ואמו",
המובא בשו"ע יו"ד סי' רמא סעיף ו'.
יב] ועיי' חתם סופר ב"מ סא. ד"ה והני [מובא במסגרת]

חתם סופר ב"מ סא.

כתב הר"ן בקדושין [על הרי"ף יג. ד"ה משל מי], דוקא כיבוד הוא משל אב אבל שלא לצער הוא משל בן ומייתי ראיא מעובדא
דדמא בן נתינה [שלא העיר את אביו] עיי"ש. וודאי מה שכתב הר"ן דלהציל מצער הוא משל בן, לאו היינו ממצות עשה ד"כבד את
אביך", דזה לא נאמר אלא משל אב ולא משל בן, אך הוא מאביזריהו דהכאה וקללה.

יג] מהלך ב – יתכן שמצות כיבוד ומורא אב אינם בגדר "בין אדם לחבירו" אלא "בין אדם למקום", ולכן אסור
לו להתגונן מפניהם ולעבור על כיבוד ומורא, כפי שבודאי אסור לאדם לחלל שבת כדי להציל עצמו מביזוי או
הכאה.

[יד] ועי' מנחת חינוך מצוה לג סעיף ג', שדן אם כיבוד ומורא הם מצוות שבין אדם למקום או בין אדם לחבירו.

העמקה בשיטת הרמ"ה והרמ"א שמתירים לבזות את אביו לצורך התגוננות

טו] יש לעיין לשיטה זו מה הטעם שהבן רשאי לבזות את אביו לצורך התגוננות, ודלא כהרמב"ם שאסר.

טז] עוד יש לעיין לשיטה זו, האם רשאי הבן להכות אביו בכדי להתגונן אם אביו מכהו ואינו יכול לברוח. יז] ועי' ספר החינוך מצוה מח, 3 קטעים ראשונים, והקטע האחרון. ועי' בהערות לספר החינוך שם, הערה א', בשם הנמוקי יוסף.

יח] ועי' חוט שני עמ' רפט ד"ה היוצא לדעת ר"י, - עד "לא גרע מלהציל את ממונו", והערה קכד. וצ"ע שלכאוי בחינוך ובנמוקי יוסף הנ"ל מבואר דלא כהחוט שני. וצ"ע.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, כ"ה כסלו תשע"ב

מראי מקומות (34-ב)

קידושין לב.

בענין רב הונא שקרע שיראין בפני בנו

א] גמ' לב. ת"ש שאלו את רבי אליעזר עד "בשעת ריתחיה" [נקודתיים]. ורש"י.

בענין נתכוון לאכול חזיר ועלה בידו טלה

ב] תוס' ד"ה דמחיל ליה.

ג] להבנת דברי התוס', עי' בגמ' לקמן דף פא: מ"רבי חייא בר אשי הוה רגיל" עד "ידו כל הדווים" [נקודתיים].

ד] עי' בהגהות היעב"ץ [בסוף הגמ' במדור הגהות וחידושים] ד"ה תד"ה דמחיל.

ה] עי' בריטב"א ד"ה הא דאקשינן.

ו] לכאוי יוצא נפק"מ בין תוס' להריטב"א, האם יש איסורים שמותר לעבור עליהם לצורך חינוך.

בענין לפני עור

ז] עי' שו"ת הר צבי [להג"ר צבי פסח פרנק זצ"ל רבה של ירושלים] יו"ד סי' קכד [מובא במסגרת].

שו"ת הר צבי יורה דעה סימן קכד

נסתפקתי בלא תעשה דלפני עור לא תתן מכשול, אם בהנחת המכשול לחוד כגון מושיט כוס יין לנזיר, אם ברגע המסירה מיד עבר בלא תעשה אף על פי שלא שתה הנזיר אח"כ, הוא כבר עבר בלא תעשה שהרי נתן מכשול, או דילמא דעבירת הלא תעשה מתלי תלי וקאי, ואם לבסוף לא עבר עבירה אין הנותן עובר דהוא נידון על שם סופו.

לפום ריהטא אמרתי להעיר מההיא דקידושין (לב). דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזל אחזי אי רתח אי לא רתח. ופריך ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול וכו'. ואם נאמר דעבירת לאו זה נגמרת תיכף כשנותן המכשול ואע"פ שלבסוף לא נכשל, א"כ יקשה למה פריך ודלמא רתח, תיפוק ליה דגם אם לא רתח נמי כבר עבר בל"ת דלפני עור לא תתן מכשול.

אבל כד נעיין אין זה הכרח. דלעולם אפשר לומר דגם אם לא עשה עבירה מ"מ נותן המכשול כבר עבר, אבל תנאי יש בדבר דדוקא שהמכשול עתיד להיות בפועל אז עובר המכשיל תיכף, אבל אם היה בטוח שהלה לא יעבור ודאי דלא שייך שהנותן יעבור דמאי קא עביד. ולפי"ז שפיר מקדימה הגמרא לומר ודילמא רתח, ומכיון שכן עובר אלפני עור אף אם בסוף לא יכשל הלה בעבירה.

אבל עדיין יש לדקדק דאם כן הוה ליה לומר והא קא עבר אלפני עור ודילמא רתח דבלשון הזה היה משמיענו דגם אם לבסוף לא נעשתה עבירה ג"כ נותן המכשול עובר, אבל עכשיו דמקדים ודילמא רתח משמע דלא משכחת לה שיעבור בלפני עור אלא א"כ רתח, דוקא שהמכשול נעשה בפועל.

שוב הוגד לי שבספר יד מלאכי דן בספק זה ונשא ונתן גם בראיה זו מקידושין.

ח] עי' שו"ת תורה לשמה לבעל הבן איש חי סי' שע [מובא במסגרת].

שו"ת תורה לשמה סימן שע

שאלה ראובן דבר עם שמעון דברים שמוכרח שיבא על ידם לידי כעס וכן היה שנתכעס שמעון הרבה בדברים אלו עד ששיבר כלי בחמתו אך ראובן לא נתכוון בדברים אלו כדי שיתכעס כי אם דיבר הדברים האלו לצורך עצמו או לצורך אחרים אך ידע מקודם שבודאי הגמור שמעון יתכעס הרבה בשמעו את הדברים האלו אם יש בזה איסור דלפני עור לא תתן מכשול מאחר דהכעס הוא עון גדול והחמירו בו רז"ל בגמרא בכמה מקומות ובפרט בזוה"ק וכ"ש אם מחמת זה שיבר כלי בחמתו ואם נאמר שיש איסור בזה משום לפני עור א"כ לא שבקת חיי לכל בריה כי ד"ז מצוי הרבה בין בני אדם ומי יוכל להזהר בזה דרוב הפעמים יש צורך הרבה באלו הדברים לאמר אותם ואיך יעשה אם לא יאמר. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה הכי איתא בגמרא דקידושין דף ל"ב רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה אמר איזיל אחזי אי רתח אי לא רתח ומקשה הגמרא ודילמא רתח וקעבר אלפני עור ומשני דמחיל ליקריה ופי' רש"י ודילמא רתח ואמר לאבוה מידי ברתחיה ע"ש נמצינו למדין שבעבור הכעס לחודיה ליכא איסור דלפני עור דאי איכא מאי משני דמחיל ליקריה סוף סוף מרתח קא רתח והוא שהביאו לידי כעס זה אלא ודאי משום כעס לחודיה לא עבר זה אלפני עור וא"כ נפשטה השאלה.

ט] ולכאוי קשה מה טעם הדבר שאין בזה לפני עור, וצ"ע.

אופנים נוספים של לפני עור בכיבוד אב

[נ] יש להסתפק אם האב מבקש מבנו דבר הנצרך לאב, אך מסופק אם הבן יציית. האם נאמר שהאב עובר בלפני עור.
[יא] עיי בשו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יט-כ.
[יב] עיי חוט שני עמי' שד-שה, מד"ה להכביד, עד ד"ה אך בחידושי. ובעמ' שו אות ב' כולו.

בענין בל תשחית

[ג] עיי בתוס' ע"ז יא. ד"ה עוקרין על המלכים. וברש"י שם ד"ה עוקרין.
[יד] ולכאוי יל"ע מדוע שם זה לא בל תשחית ובסוגיתנו זה כן בל תשחית.

המשליך כלים שלמים כדי להטיל אימה [בשיעור המותר] על אנשי ביתו האם עובר משום בל תשחית
[טו] עיי בספר החינוך מצוה תקכט ד"ה ודרך כלל.
[טז] ועיי בתוס' קידושין לב. ד"ה רב יהודה, מ"ואע"ג דאמרין בסמוך" עד סוף התוס'.
[יז] יוצא מחלוקת בין החינוך לבין התוס'. וצ"ב בסברת מחלוקתם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום ראשון, ו' טבת תשע"ב
מראי מקומות (35)
קידושין לב.
בענין הרואה את אביו עובר על דברי תורה

[א] גמ' לב. מ[נקודתיים] "מתני ליה רב יחזקאל" – עד "אבא מקרא כתוב בתורה כך". ורש"י.

מחלוקת רש"י ורמב"ם בפשט הגמרא

[ב] עיי רמב"ם הלכות ממרים פרק ו' הלכה יא מ"ראה אותו עובר", ובלחם משנה שם.
[ג] להלכה במחלוקתם - עיי בשו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יא.

הערות לעיון בהלכה זו

[ד] עיי ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה', תחילת הלכה ט'. ועיי כסף משנה ד"ה ראה רבו. ולכאוי צ"ע מדוע לגבי רבו כתב הרמב"ם בהל' ת"ת לומר לו בלשון ודאית "כך כתוב בתורה", ואילו לגבי אביו כתב בהל' ממרים להגיד בלשון שאלה.
[ה] עיי בתורה בראשית פרק מח פסוק יח. וצ"ע איך אמר לו בלשון החלטית.
[ו] עיי ברש"י על התורה שמות ב' א', ולכאוי צ"ע איך אמרה לו בלשון החלטית.

מה הדין אם אביו עומד לעבור על דברי תורה ולא מבין רמזים

[ח] עיי בטור יו"ד סי' שג סעיף א'. ועיי בית יוסף שם ד"ה כתב הרמב"ם, וד"ה ומ"ש אפילו הוא רבו.
[ט] עיי בפירוש הר"י מלוניל לסנהדרין פא. ד"ה לא יאמר [מובא במסגרת]

הר"י מלוניל סנהדרין פא.

[פא א] לא יאמר לו עברת על דברי תורה, שנמצא שמבייש אותו, ואע"ג דאמרי¹⁸¹ אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', לא דמי להא דכיון דיכול לקיים את שתייהן, שיאמר לו בדרך כבוד, שאומ' לו אבא כך כתי' בתורה¹⁸², והוא מאיליו ירגיש בעצמו שטעה ויחזור בו:
סנהדרין גדולה <סנהדרין> עמוד מס 156 ב ליפשיץ, יעקב הלוי (מהדיר) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[נ] ויל"ע לפי דברי הר"י מלוניל, מה הדין אם האב לא מבין את הרמזים.

להלכה

[יא] עיי חוט שני עמי' רצג ד"ה ומסתברא, וד"ה מעשה, ועמ' רצד ד"ה והנה [למעיינים מומלץ לקרוא עד סוף הסעיף].
[יב] עיי ראשון לציון לבעל אור החיים הקדוש יו"ד סי' רמ סעיף יא [מובא במסגרת]

ראשון לציון לבעל אור החיים הקדוש יו"ד סי' רמ

סי'א ראה אביו עובר על ד"ה לא יאמר לו עברת כו' אלא יאמר לו כתוב בתורה כו' ע"כ. נר' דדוקא אם כבר עבר ועשה מעשה דמאי. דהוה הוה אי נמי דאפי' נעונו עשה אם יאמר לו כך ממנו ולא עבד אצל אי לא ממנו נאמור לו כך כתוב בתורה ולא נא לא גס לאתא לריך למנונו בכל אשר תמלא ידו לעשות זכותו ראשון לציון אבן עמוד מס 194 עטר, חיים בן משה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דכא גם להרמב"ם דאמר דלריך לכבד אביו רשע עיין מ"ס זב' י"ח דכמעט הוא דתליין שמהרהר בתשובה וספקא לחומרא במילי. דאורייתא אצל זכא"ג דליכ' האי טעמא כיון שהוא זשעת מעשה פשיטא דפקע ממנו חיוב דכבוד ואי ליכא חיוב אהרינא דמנע לאכזה מלעשות מצוה לריך למנוע עד הכאה דאין כבוד עד כבודו ית' ויש להקשות ראשון לציון אבן עמוד מס 194 עטר, חיים בן משה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---

[ג] עיי בספר כבוד הורים [להג"ר משה פנירי שליט"א] פרק יי הערה יא.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, ז' טבת תשע"ב

מראי מקומות (36)

קידושין לב.

בענין אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות

[א] גמ' לב. מ"אלעזר בן מתאי אומר" עד "הלכה כאיסי בן יהודה". ורש"י.

מה הטעם שמניח כבוד אביו ועושה את המצוה

[ב] ולכאוי' צ"ב מדוע על הבן להעדיף את המצוה האחרת, והרי גם כיבוד אב היא מצוה מתרי"ג מצוות. ועי' בגמ' יבמות ה': "דתניא יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי", ובתוס' ד"ה כולכם.

[ד] ועדיין צ"ע האם יש טעם לגזירת הכתוב הזו, שהרי לכאוי' כיבוד אב ואם הוא מהחמורות והוקש למקום.

למעיינים

[ה] עי' ברמב"ם ממרים ו' יב-ג, מדחילק הרמב"ם לשתי הלכות נפרדות, וכתב להם שתי טעמים שונים, משמע דלא כתוס' שצירף שתי הסוגיות יחד].

באיזה מצוות מדברת הסוגיא

[ו] עי' רש"י ד"ה אבא אומר. וצ"ע מדוע נקט דוקא דוגמאות אלו, ולא מצות קר"ש למשל.

[ז] ועי' חוט שני עמ' רצו ד"ה עוד נראה. שחידש חידוש עצום בסוגיא.

[ח] ועי' חיי אדם כלל סז [תחילת] סעיף יד, דמשמע שהסוגיא מדברת בכל סוגי המצוות, ולא כהחוט שני.

אם התחיל כבר במצוה מסוימת, האם יפסיק למצוה האחרת

[ט] עי' ר"ן, יג: מדפי הרי"ף, ד"ה אבא אומר. [עד ד"ה שכל אותן שנים].

[י] ויל"ע בר"ן, האם כוונתו שאם התחיל בכיבוד אב פטור מהמצוה השניה, או שאם התחיל במצוה השניה פטור מכיבוד אב, או שכוונתו לשני הדברים האלו יחד.

[יא] ועי' חוט שני עמ' רצו ד"ה: ובחידושי הריטב"א, ואף שרבותינו, וכן מבואר.

להלכה

[יב] לסיכום סוגיתנו להלכה, עי' בשו"ע ורמ"א יו"ד סי' רמ סעיף יב [ובביאור הגר"א ס"ק כד].

נידון מעשי – האם יפסיד אדם תפילה או קריאת שמע כדי לטפל באביו [שני דעות]

[ג] דעה א':

תשובת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (בספר אבני זכרון עמ' שלו)

גה. שא"ל: אדם המאכיל את אביו, מלבישו ומנעילו ועובר זמן ק"ש או תפלה, האם אומרים עוסק במצוה פטור מן המצוה, או לא? כי אולי אמרין "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי" (יבמות ו') ואם כן גם האב חייב בק"ש ותפלה והעוסק בכבוד אב חייב בק"ש. ועינין בהערה. --

עמוד מס 362 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

גה. נאמר בשו"ע יור"ד סימן רמ סעיף יב, אמר לו אביו השקני מים ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוייה, אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. וכתב הרמ"א: "ואם התחיל במצוה תחלה יגמור, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה". עוד כתב הרמ"א: "מיהו אם אין זמן המצוה עוברת, יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה".

עמוד מס 362 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כיבוד אב, ולכן אם רוצה לילך וללמוד בעיר אחרת, יכול לילך שלא ברשות אביו ואמו, ונראה מזה דכשהולך למצוה אחרת, צריך רשות אביו ואמו, ואע"ג דכשצריך לפרנסתו ודאי אין צריך ליטול רשות, מ"מ משום מצוה, צריך ליטול רשות, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואיך יעזוב מצות כיבוד ויטול מצוה אחרת. (כנ"ל מדברי הטור והשו"ע סעיף י"ג שכתבו דת"ת גדול וכו', ולמאי כתבו? אלא וודאי כדאמרן) עכ"ל.

מבואר להדיא בדברי ה"ערוך השלחן" דהעוסק במצות כיבוד אב ואם פטור

עמוד מס 362 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מצוה אחרת.

מדברי השו"ע יוצא, דכיבוד אב נדחה מפני שאר מצוות (והוא מטעם דכולכם חייבים בכבודי, וכן הוא לשון הגמרא בקדושים ל"ב "שאני ואבא חייבים במצוה"). אלא שעדיין יש להסתפק כאשר הוא כבר עוסק בכבוד אביו וכבר מאכלין - האם גם כזה אמרין שיעזוב כבוד אביו ויעסוק במצוה? ונראה לפשוט שאל יעזוב מצות כבוד אב לעסוק במצוה. שכתב ה"ערוך השלחן" (סימן רמ סעיף לו): אמרו חז"ל ספ"ק דמגילה, גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, שעל אותן י"ד שנים שלמד יעקב אצל שם ועבר לא נענש על

עמוד מס 362 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יד] דעה ב':

הג"ר פסח פאלק שליט"א (בקובץ מוריה גליון קו)

ולפ"ז פשוט דאם אביו אמר לו לעזורו ועי"ז יעבור זמן תפלת מנחה אין לו לציית לבקשת אביו ועליו למצוא עילה שע"י יוכל לקיים מצוה המוטלת עליו. מוריה עמוד מס 89 קו (שנה יט א-ב) ירחון תורני - מכון ירושלים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[טו] ויש לעיין לאור מה שלמדנו בסוגיא, היאך ראוי לפסוק בנידון זה.

יל"ע אם יכול לעשות כיבוד אב ע"י אחיו.
יל"ע אם האב צריך את עזרתו כי הוא זקן וכד' האם מצוה אחרת עדיפה.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, ח' טבת תשע"ב
מראי מקומות (37)
קידושין לב.
בענין גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם

הגמ' במגילה

[א] ע"י גמ' מגילה טז: [שורה 2 מלמטה] מ"אמר רבה אמר רב יצחק" – עד "לא נענש". וברש"י ד"ה יעקב למד.
[ב] וביתר ביאור ברש"י על התורה בראשית כח ט מ"הא למדת שאחר שקבל הברכות".
[ג] וע"י מהרש"א מגילה טז: ד"ה גדול ת"ת.

מתי יפסיק מתורתו לכיבוד אב ומתי לא

[ד] שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יג. ולכאוי צ"ב מה המשמעות להלכה של הסעיף הזה.
[ה] פתחי תשובה שם סי' ק ח'.
[ו] חוט שני עמ' רצז ד"ה וצ"ע, וד"ה ונראה, וד"ה וזה. עמ' רחצ ד"ה ובזמנם. עמ' רצט ד"ה ובאופנים.

רוצה ללמוד בעיר אחרת ואביו מוחה בו

[ז] ע"י תרומת הדשן סי' מ'

תרומת הדשן סי' מ'

שאלה: תלמיד רוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף, ואמר לו, בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד, ח"ו פן תהא נתפש, או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו, או ילך כחפצו ללמוד תורה?
תשובה: יראה, דאין צריך לשמוע כהאי גוונא לאביו.
וראיה מהא דאמרינן פרק מי שהוציאנוהו (ערובין מז.) מטמא [כהן] בחוצה לארץ [אע"פ שחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים] לישא אשה וללמוד תורה, אמר ר' יודא: אימתי? בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד, אבל מוצא בארץ ישראל ללמוד לא, ר' יוסי אומר: אפילו מוצא ללמוד, הולך לחו"ל, לפי שלא מן כל אדם זוכה ללמוד. ופסק התם רבי יוחנן כר' יוסי. ואילו בפ"ק דקדושין אמרינן: רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי, אי אסור, א"ל רבי יוחנן: לא ידענא. אלמא לצאת לת"ת, אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו, עדיף מכיבוד אב ואם, שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם, כל אותם שנים שלמד תורה בבית שם ועבר. וכיון דקיי"ל כר' יוסי, דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, א"כ הכל בכלל תלמוד תורה הוא. ואין נראה לחלק, בין כיבוד אב ואם, בין מה שאביו מיחה בידו, ושמצערנו במה שעובר על צוואתו, דהא תרומתו מצות עשה שוה ביניהם, כבודו ומוראו.

[ח] ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד סי' רמ סעיף כה.

[ט] וע"י ביאור הגר"א על השו"ע שם סי' ק לה, שהביא נמוקי התרומת הדשן, והוסיף עליהם עוד נימוק משלו.

סיכום הנושא להלכה

[י] ראה תשובת הגר"י זילברשטיין בספר אבני זכרון [מובא במסגרת]

כפ. שאלה: אברך העוסק בתורה, ואביו מאושפז בבית חולים והוא מספר לבנו שאצל שכנו מתחלפים משמרות ככל שעות היום ואילו הוא נשאר בודד. והבן מבין שאביו מאד רוצה שיבא אליו כל יום וישמשו וישהה אצלו חצי יום. האם יבטל תורה ויבא לאביו? תשובה: כאשר הבן נמצא באותה עיר עם האב, חייב עמוד מס 342 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	הבן לבא לאביו ולשמשו, אבל לעיר אחרת פטור מלכא. (אלא אם כן האב חולה מסוכן). ואם האב צוה במפורש על הבן שיבא וישמשו, אולי חייב לנסוע ואפילו לעיר אחרת. וצ"ע. עמוד מס 344 אבני זכרון זילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	---

כמ. נאמר בשו"ע יור"ד סימן רמ סעיף יג: "תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם". וכתב ה"פתחי תשובה" שם אות ח בשם הפר"ח: "היינו דוקא אם צריך לילך

עמוד ס' 342 אבן וסדרן וילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חוץ לעיר, אבל אם הוא בעיר, צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו, כמו שכתב בסימן רמו סעיף יח (וז"ל: "תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות. היה לפנינו עשיית מצוה, ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים, לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו") ובוזה תתישב קושיית "המקנה" בקידושין דף ל"א. ד"ה אסתיעצא מלתא, וז"ל: יומא חד אמר ליה [רבי אבבה לאבימי] אשקיין מיא אדאיתא ליה נמנס, גחין קאי עליה עד דאיתער אסתיעצא מילתא [ופרש"י, שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו].

עמוד ס' 343 אבן וסדרן וילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכתב "המקנה": "יש לפרש משום דהוי קשה ליה מה שביטל תורה בשביל כבוד אביו, הא אמרינן בסוף מגילה גדול ת"ת יותר מכבוד אב ואם, כדיליף התם מיעקב שלא נענש על ששימש י"ד שנה בבית עבר? אלא שיש לחלק בין כיבוד למורא דהא דאמר איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו - היינו דוקא כשלא צוה לו אביו, אבל אם אמר לו השקיני זה הוי בכלל מורא, דאמר שם ל"א: איזהו מורא? לא יעבור על דבריו! ויש לומר דדוקא ביעקב שהיה רק מצות כיבוד לחוד שלא היה אצל אביו כדי לכבדו - כזה אמרו דת"ת עדיף מינה, אבל אם אמר לו אביו השקיני מים, י"ל דמורא עדיף מת"ת וכו', יעו"ש בדבריו הנפלאים. ולדברי ה"פתחי תשובה" מיושב שפיר דת"ת עדיף כשהבין בעיר אחרת, אבל כשנמצא באותה עיר חייב לבטל תורה ולשמש את אביו.

עמוד ס' 343 אבן וסדרן וילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומעתה נבא לשאלתנו: אם האב באותה העיר של הבן, חייב הבן לכבדו, ואף לנסוע אליו לשמשו באותה עיר, אבל אם הוא בעיר אחרת פטור לשיטת הפר"ח שהובא ב"פתחי תשובה". ואם האב צווה

עמוד ס' 343 אבן וסדרן וילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

על בנו שיבא לשמשו חייב לשיטת "המקנה" לבטל תורה ולבא אליו - ומסתבר שגם לעיר אחרת - והוא מדין מורא.

נמצא דאם האב בעיר אחרת, וגם לא בקשו שיבא - פטור מלבא אליו. (אך יעוין בספר "יפה ללב" למהר"י פלאגי" זצ"ל ר"מ כ"ה שכתב: "מה שאמרו גדול ת"ת מכבוד אב, הני מילי כשאין צריכים לו לשמשם, אבל אם אין להם מי שישמשם וצריכים לו, אז גדול כיבוד אב ואם דאית ביה צד גמילות חסד"). ויעו"ש בס"ק מ"ד וצ"ע.

עמוד ס' 343 אבן וסדרן וילברשטיין, אברהם יעקב בן יצחק הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, ט' טבת תשע"ב

מראי מקומות (38)

קידושין לב.

בענין אב שמחל על כבודו

א[גמ' קידושין לב. [תחילת השורות הרחבות] מ"א"ר יצחק בר שילא" עד לב: "ובתורתו יהגה יומם ולילה".

חקירה - האם לאחר מחילה נשאר עדיין מצוה לכבד האב או שהמצוה פקעה

ב[יש להסתפק לאחר שהאב מחל על כבוד מסוים, האם עדיין נשאר על הבן מצוה קיומית של כיבוד רק שלא מחויב, או שפקעה מצות כיבוד.

ראיות לצד א

ג[ע"י פתחי תשובה יו"ד סי' רמ ס"ק טז.

ד[ע"י ספר חסידים סי' תקעג.

ה[[ויש לעיין על הרדב"ז והספר חסידים, האם גם בחוב ממון לאחרים, יאמרו כדבריהם שנשאר מקצת חיוב או מצוה גם לאחר מחילה, ואם לא - מה טעם החילוק].

ראיות לצד ב'

ו[ע"י שו"ת הרשב"א ח"א סי' יח, במה שכתב על כיבוד אב, דמשמע דאם האב מוחל פקעה המצוה.

ז[ע"י תוס' קידושין לא: ד"ה ר' טרפון. משמע דאחר שמחלה על כבודה בזה, פקע לגמרי חיוב כבודה.

עיון בזה

ח[יל"ע האם בהכרח יש סתירה בין הראיות השונות, או שניתן לעשות שלום בין הצדיקים וליישבם יחד.

דיני המחילה למעשה

ט[ע"י שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יט.

י[ע"י חזון איש יו"ד סי' קמט סעיף א' [מובא במסגרת] שלכאוי חולק על השו"ע וצל"ע.

חזון איש יו"ד סי' קמט סעיף א'

פסחים ס"ט א' והרצב כו"ב, ואפי' לחלוק צסצרא צלי החלט שלא צפניו מותר דהא פליג רבי ארשצ"ג וכמש"כ הגר"א סי' ר"מ סק"ג ודלא כש"ץ שם, ולא מסתבר דכלן מחלו לצניחן ולתלמידיהן, שאין ראוי לעשות כן. [א"י, ופי' לקי סי' קיג סק"ד].

חזון איש עמוד מס' 365 יורה דעה קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ה' * קדושין ל"א צ' ולא סותר דבריו, נראה דוקא צלי החלט אצל לעטון צסצרא ולהקשות שרי שרי כל התלמידים דנו צפני רצס וסחרו דצריהם וכמו ר"ע לפני ר"א

חזון איש עמוד מס' 365 יורה דעה קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יא[ע"י שו"ת משנת יוסף להג"ר יוסף ליברמן שליט"א, ח"ו סי' קמח [מובא במסגרת]

משנת יוסף ח"ו סי' קמח

ו) עוד יש לחקור, ברצ שמהל על כבודו, אם ככל זאת מקיים זו מ"ע של מפני שיצה תקום כשקם מלפניו, כמו בלדקה שאפילו ימחול העני, כנ"ו כיון שבמציאות הוא עני הנותן לו מקיים מ"ע בלדקה. — או דילמא כיון שמהל הרב על כבודו, ה"ו הפריה מעליו המאזה לקום מלפניו, ומעתה הקם מלפניו לא קיים מ"ע [ואולי למראית העין יטכר לקום כיון שלא כולם יודעים שמהל]. משנת יוסף <שו"ת> עמוד מס 297 ו ליברמן, יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ומדברי הרשב"א (נמשו יח ה"ל) חזין צפירוש דעמידה צפני רצו "הואיל ואפשר למיעקריה להאי עשה כשהרב מחל על כבודו" — דס"ל לרשב"א שע"י המחילה נעקרה המ"ע, ומשו"ה לא מזכרים על זה. — והוא חידוש, ונפקא לן לפ"י למעשה, שלא טוב עושה הרב המוחל על כבודו, שע"י מצטל תלמידיו והקהל ממ"ע דמפני שיצה תקום. — ויל"ע צוה, דיש כמה אנשים שלא זיהרים צמ"ע זו, וכלפיהם טוב לרב למוחל, אלא שע"י מצטל הוא משנת יוסף <שו"ת> עמוד מס 298 ו ליברמן, יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	מהזיהרים את המ"ע. — ויש לחלוק צמ"ש (שנח ד. תוס', ועירובין לז:) שנחלקו רבי ורשב"ג, וקיי"ל כרבי, משנת יוסף <שו"ת> עמוד מס 298 ו ליברמן, יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה דניחא ליה לחצר דלעציד הוא איסורא קלילא, ולא ליעצד ע"ה איסורא רבא, אצל כאן הו"מ מ"ע דאורייתא, ולא רק איסור קל. והעצה לזה שיחנה הרב ויאמר שמוחל לכל אלה שאינם קמים לפניו, ומכלל זה נשמע שאינו מוחל לקמים, ומקיימים הם המ"ע. משנת יוסף <שו"ת> עמוד מס 298 ו ליברמן, יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	--	---

יב) יל"ע אם דבריו מתאימים גם לשיטת הפתחי תשובה הני"ל.

בחקירת המנחת חינוך אם כיבוד אב זה בין אדם למקום או לחברו

יג) ע"י מנחת חינוך מצוה לג אות ג'.

יד) לכאורה צ"ב, הרי בגמרא אצלנו מבואר שמועיל מחילה לכיבוד אב, ולכאוי מוכח מזה דהוי בין אדם לחבירו, ומדוע הסתפק המנחת חינוך.

טו) וע"י סנהדרין פד: מ"דאיבעיא להו בן מהו שיקיז" עד "לרפואה פטור", וברש"י ד"ה מה מכה, וד"ה ואהבת. טז) ולכאוי שני האמוראים בסנהדרין נחלקו בחקירת המנחת חינוך [כך העיר בברכת אברהם סנהדרין פד:]. יז) ע"י חוט שני עמ' רסה אות ג'.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, עשרה בטבת תשע"ב

מראי מקומות (39)

קידושין לב. – לב:

בענין הרב שמחל על כבודו

א) גמ' קידושין לב. "א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה" – עד לב: אפילו הכי הידור מיעבד ליה בעו".

בביאור ענין תורה דיליה

ב) ע"י מהרש"א עבודה זרה יט. ד"ה בתחילה.

ג) וע"י רש"י שמות לא יח ד"ה ככלתו. וצ"ב מה ענין חתן וכלה לכאן.

בביאור המחלוקת אם רב שמחל על כבודו כבודו מחול

ד) ע"י שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' לד [מובא במסגרת]

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן לד

יש להסתפק בחיוב כבוד ת"ח שחייבה תורה אם הכבוד הוא להתורה שכתוב בתורה כתובה על ספר צריך ליתן לה כבוד כך חייבה תורה ליתן כבוד להתורה שבאדם שלמדה. אבל להאדם עצמו לא שייך חיוב הכבוד. או דהכבוד חייבה התורה ליתן להאדם שהשיג בעמלו בכחו ובכשרונותיו שנתן לו השי"ת את חכמת התורה, ולא להתורה שבו דלא נחשב זה בעין כמו בכתובה על ספר, רק להאדם שנתגדל כ"כ שהשיג חכמת התורה החשיבתו תורה וחייבה שיתנו לו כבוד.

ויש לפרש זה בטעם הסלקא דעתך דרבא וההדר אמר רבא בקידושין דף ל"ב דמתחלה שאמר רבא שהרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ודחה ראיית ר' יוסף דכבודו מחול ממה שהקב"ה מחיל ליקריה משום דהקב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא מחיל ליה ליקריה אבל ת"ח תורה לאו דיליה היא, היה סבור שהכבוד הוא להתורה שבו, ולהדר אמר רבא שיכול למחול משום דתורה דיליה היא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה, סובר שהכבוד הוא להאדם על שהשיג בעמלו בכחו ובכשרונותיו חכמת התורה ונחשב מחמת זה תורה דיליה ויכול למחול.

ה) ולכאוי צ"ע דבריו, דבפשטות ממה שכתוב "תורה דיליה" משמע שהכבוד הוא לתורה שבו ולא לאדם.

האם הענין ד"תורה דיליה היא" נאמר לגבי כל תלמיד חכם או רק לסוג מסוים

ו) ע"י רמ"א יו"ד סי' רמג סעיף ו', ובשיורי ברכה על השו"ע שם ד"ה ואסור.

ז) ע"י שדי חמד מערכת כ' כלל קנו אות יט בשם בעל מגן אברהם [מובא במסגרת]

שדי חמד בשם מגן אברהם

כבודו ורק חכם שמחדש חידושי תורה שאז תורה דיליה הוא יכול למחול על כבודו ואם כן שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד כנ"ל
שדי חמד עמוד מס 173 ב מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יפ"ש וכעין זה מלאכי במגן אברהם צו"ח רענן שהעלה גם כן דחכם בעל שמועות שאינו מחפש חידושים אינו יכול למחול על
שדי חמד עמוד מס 173 ב מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ח) וע"י רש"י קידושין לב: ד"ה ובתורתו, וברש"י עבודה זרה יט. נקראת על שמו. דמשמע לכאוי לא כדבריהם.

מהו ה"הידור" שצריך לעשות לרב שמחל על כבודו

ט) שיטה 1 – ע"י רש"י ד"ה הידור.

י) שיטה 2 – ע"י מאירי לב. ד"ה האב או הרב.

[יא] שיטה 3 – עיי טור יו"ד סי' רמד סעיף יד, וכן בשו"ע שם.

מה הטעם שצריך להדרו אף אחר המחילה

[יב] עיי בספר "הערות" על קידושין [להגרי"ש אלישיב שליט"א] לב: ד"ה אפי"ה הידור.
[יג] ועיי בקונטרס "קיצור דיני כיבוד והידור" מהג"ר יוסף ישראלזון זצ"ל חתנו של הגרי"ש אלישיב שליט"א [מובא במסגרת]

קונטרס "קיצור דיני כיבוד והידור" מהג"ר יוסף ישראלזון זצ"ל חתנו של יבדלחט"א הגרי"ש אלישיב שליט"א		
הרב שמחל על כבודו		יז. הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, ואע"פ שמחל מצוה על התלמיד להדרו, (דהיינו לנוע מעט עמוד מס 109 הידור פנים דיור, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
כאילו רוצה לעמוד, כ"כ רש"י קידושין לב: וכן אסור לבזותו, וכן כל תלמיד חכם יכול למחול על כבודו אבל לא להרשות לזולל בעצמו, ומסתבר עמוד מס 109 הידור פנים דיור, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דוקן וחכם שמחלו על כבודם, אין מצוה אפילו להדרם. (שו"ע רמ"ב ל"ב, ומ"ש וה"ה, גליון מהרשי"א שם, ומ"ש ומסתבר, הגרי"ש אלישיב שליט"א). עמוד מס 109 הידור פנים דיור, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	

[יד] ולכאוי צ"ע מדוע זקן וחכם אין מצוה להדרם, ומדוע אין בזה בזיון.

למעיינים - עיון ברמב"ם

[טו] עיי רמב"ם הלכות ת"ת פרק ה' הלכה יא. וצ"ע למה כתב דוקא הרב "המובהק".

[טז] מהלך 1 - עיי כסף משנה שם.

[יז] מהלך 2 - עיי ספר הליקוטים במהדורת פרנקל בשם בנימין.

[יח] מהלך 3 - עיי חידושי הגרי"ז הלוי על הרמב"ם שם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, שני, י"ד טבת תשע"ב

מראי מקומות (40)

קידושין לב:

בענין נשיא ומלך שמחלו על כבודם

[א] גמ' קידושין לב: "אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל" – עד "שתהא אימתו עליך" [נקודתיים].

בביאור הראיה מהקב"ה

[ב] עיי במקנה ד"ה הקב"ה מעלה נשיאים.

[ג] ולכאוי יל"ע מדוע לעיל לגבי רב שמחל הבאנו ראיה אחת מהקב"ה וכאן ראיה אחרת.

בביאור הנידון אם נשיא שמחל על כבודו מחול

[ד] עיי משך חכמה במדבר כא, ז [עמ' קנ. בהוצאה הישנה] ד"ה התפלל כו' כי דברנו.

[ה] וצ"ב א"כ מה הטעם למאן דאמר שנשיא שמחל כבודו מחול.

בביאור הטעם דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

[ו] טעם 1 - עיי תוס' סנהדרין יט. ד"ה ינאי [הראשון].

[ז] טעם 2 - עיי גמ' כתובות יז. מ"ת"ר מעבירין את המת" עד "פרשת דרכים הוא" וברש"י ד"ה שום תשים.

מדוע הקב"ה שהוא מלך מחל על כבודו

[ח] עיי מהרש"א קידושין לב: ד"ה א"ל רבי צדוק.

[ט] עיי אילת השחר קידושין לב: ד"ה מלך שמחל.

[י] האם ניתן לתלות שני המהלכים של המהרש"א ואילת השחר, בשני הטעמים של רש"י ותוס' הנ"ל.

בדין מלך רשע

[יא] עיי גמ' זבחים קב. מ [שורה 9 מהרחבות] "וכל חרון אף שבתורה" – עד "וירץ לפני אחאב". וברש"י.

[יב] ועיי מהרש"א זבחים קב. ד"ה וישנס מתניו.

[יג] ולכאוי צ"ב, דעיי בספר החינוך מצוה תצז ד"ה ומה שאמרו זכרונם, שדין זה הוא לטובת העם. ולכאוי במלך

רשע אין זה לטובת העם שיכבדוהו.

[יד] ועוד צ"ב, דעיי תוספתא עבודה זרה פרק ז: כשם שזורק אבן במרקוליס עובד עבודה זרה, כך כל המכבד

רשע הרי זה כעובד ע"ז. וצ"ב איך אפשר לכבד מלך רשע.

בדין מלך בזמננו

[טו] עיי פסקי תשובות חלק ב', סי' רכד אות ז' [עמ' תתצט], ד"ה מ"ב, וד"ה ופוסקי. ובהערות 33-34.

[טז] ועיי בספר של רב אחד שהביא דעת אחרים בזה [מובא במסגרת].

ובזמן שאין מלך. מובא ב"משפט כהן" (תשובה קמ"ד) למרן הגרא"י קוק זצ"ל: נראים הדברים שבזמן שאין מלך, כיוון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע לצד הכללי של האומה, חוזרים זכויות אלו של המשפטים ליד האומה כולה, וכו' כל שמנהיג את האומה דן הוא במשפט המלוכה שהם כלל צרכי האומה הדרושים לשעתם ולמעמד העולם. וראיתו מהרמב"ם עמוד מס 146 אור הנר ראטה, נחמיה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (הלכות סנהדרין פרק ד' הלכה י"ג) "ראשי גלויות שבבבל במקום מלך הם עומדים, יש להם לרדות את ישראל בכל מקום, וקל וחומר שנשיאים המוסמכים באומה בזמן שהיא בארצה ובשלטונה, באיו מדרגה שהיא, עמוד מס 147 אור הנר ראטה, נחמיה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	שהועמדו בשביל הנהגת האומה, לא רק בעיקר בשביל הרבצת תורה, (כבני בניו של הלל, דלא נקרא שבט אלא מחוקק) ולהם דין רק בבית דין. אבל אותם שהוטמכו לכתחילה בשביל האומה בהנהגתה הכללית גם הארצית כמלכי בית חשמונאי וגם נשיאיהם פשיטא דלא גרעי מראשי גלויות שבבבל וכו' כשנתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותי, על פי דעת הכלל ודעת בית-דין הוא במקום מלך לענין משפטי המלוכה, הנוגעים להנהגת הכלל".
הרי רואים כי לדעת מרן הרב ז"ל, יש לממשלת-ישראל, כל הזכויות והסמכויות של מלך. והרמב"ן אומר מפורש (בסוף ספר המצוות) כדלקמן: עמוד מס 147 אור הנר ראטה, נחמיה הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	

[ז] עיי' בספר אחר שהביא דעת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א [מובא במסגרת]	
ספר מים ההלכה	
ושמעתי מפי הגר"י זילברשטיין, כי דברי הרב קוק נכונים על ממשלה שהעומד בראשה שומר תורה ומצוות, אך אם איננו כן, אין דברי הרב מים ההלכה עמוד מס 381 ג מצגר, יונה בן אלימלך הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	קוק מכוונים אליו. (ועיין מה שכתב ה"משנה ברורה" בהקדמתו לחלק ג' על מחלל שבת. מים ההלכה עמוד מס 382 ג מצגר, יונה בן אלימלך הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יח] ויש לעיין לאור הראיות דלעיל, האם ניתן להוכיח כאחד השיטות.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, ט"ו טבת תשע"ב מראי מקומות (41) קידושין לב: בענין מפני שיבה תקום והדרת פני זקן
--

[א] גמ' קידושין לב : מ[נקודתיים] "ת"ר מפני שיבה תקום" עד לג. [שורה 2 מלמעלה] "אמר מר". רש"י ותוס'.

[ב] טבלה לסיכום שיטות התנאים			
מפני שיבה תקום מפני איזה "שיבה" צריך לקום	תנא קמא	רבי יוסי הגלילי (עיי' רש"י ד"ה אי סלקא דעתך)	איסי בן יהודה
והדרת פני זקן מפני איזה "זקן" צריך לקום			

להלכה

[ג] עיי' שו"ע יו"ד סי' רמד סעיף א', ועיי' בט"ז ס"ק א' וב'.

אין זקן אלא חכם [תנא קמא]

[ד] עיי' רש"י ד"ה ואין זקן.

רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה

[ה] עיי' פני יהושע ד"ה רש"י בד"ה אין זקן.

טעם מצות קימה לזקן – האם המטרה היא עבור הזקן או עבורנו

מהלך 1 -

[ו] עיי' בגמ' לג. [שורה 4 מלמטה] מ"ר יוחנן" עד [שורה 3 מלמטה] "עליהו דהני", וברש"י ד"ה הרפתקי.

[ז] ועיי' בספר החינוך מצוה רנז, 2 קטעים ראשונים.

מהלך 2 -

[ח] עיי' בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שנדפסו בקובץ צהר גליון ה' עמ' קנד [מובא במסגרת]

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בקובץ צהר

ומעתה, אע"פ שחובת קימה מפני שיבה
והדור פני זקן כללתן התורה
כאחת, מפני שיבה תקום והזרת פני
זקן, בכל זאת הבדל גדול יש ביניהם,
כי החיוב לקום מפני שיבה הוא רק משום
מדת דרך ארץ לרצות ולפייס את הזקן
צור עמוד מס 149 ה' דבורקס, אליקום בן ישעיהו אריה ליב (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שכמה הרפתקאות עברו עליו, וממילא
סברא היא שהחיוב לקום הוא דוקא
כשהשיבה עצמו או אחרים רואים, דאז
הוא דאית ביבה משום מדת דרך-ארץ. לא
כן מצות כבוד חכמים, כי נוסף למה שיש
בזה משום מדת דרך-ארץ לכבד ולהוקיר
צור עמוד מס 149 ה' דבורקס, אליקום בן ישעיהו אריה ליב (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

את אנשי הרוח צריכים גם להיות דחיל
רבנן ולקום מפניהם, מפני רגש של יראה,
וכמו שדרשו חז"ל מקרא ד"את ה' אלהיך
תירא", לרבות תלמיד-חכמים שמוראם
כמורא שמים, וממילא מחויבים תמיד
לכבדם בקימה אף במקום שאין רואין.
צור עמוד מס 149 ה' דבורקס, אליקום בן ישעיהו אריה ליב (נערך) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ט) ולכאוי צ"ב, שכתב דלא כרש"י וספר החינוך, וצ"ע.

קימה מפני זקן סומא

י) ע"י ערוך השולחן סי' רמד סעיף ז', שכתב דלא כהגרש"ז אויערבאך זצ"ל.
יא) ודין זה לכאוי תלוי ב-2 המהלכים הנ"ל.

למעיינים – עיון בשיטת הרמב"ם והטור

יב) ע"י ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה א' והלכה ט'. וצ"ב מדוע לגבי זקן כתב הרמב"ם "אע"פ שאינו חכם", ולגבי חכם לא כתב הרמב"ם "אעפ"י שאינו זקן".
יג) וע"י בטור סי' רמד סעיף א', שכתב באופן הפוך, בחכם כתב "אעפ"י שאינו זקן" ובזקן לא כתב "אעפ"י שאינו חכם".
יד) ע"י רמב"ם בספר המצוות עשין רט, וצ"ב מדוע השמיט דין קימה לזקן.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, ט"ז טבת תשע"ב

מראי מקומות (42)

קידושין לב:

בענין זקן אשמאי

א) גמ' קידושין לב: מ[נקודתיים] "ת"ר מפני שיבה תקום" עד לב: "אפילו כל שיבה במשמע". וברש"י.

קושיות הראשונים על רש"י

ב) ע"י תוס' ד"ה זקן אשמאי.
ג) ע"י ר"ן יג: מדפי הרי"ף ד"ה תנו רבנן.

תירוצים לישיב את רש"י

ד) ע"י פני יהושע ד"ה ת"ר מפני שיבה תקום [קטע ראשון].
ה) ע"י ערוך השולחן יו"ד סי' רמד סעיף ב'. [מובא במסגרת]

ערוך השולחן יו"ד סי' רמד סעיף ב'

כוונת רש"י רשע וע"ה כלומר שמפני שהוא ע"ה הוא עושה מעשה רשע ולא לשם רשעות והוא ממש בור שכתבו התוס' כלומר אדם ריק ובוה מיעפה התורה שלא לכבדו אבל גם אין לבוהו כיון שאינו עושה זה מפני רשעתו ולא פ"ו במדינתו. כמעט לא נמצא כזה (כנע"ד).

הוא דהנה יש ע"ה בתורה אבל מקיים המצות ומניח תפילין בכל יום ומתפלל ושומע לדברי חכמים וכו' נאמר מפני שיבה תקום ויש ע"ה שמפני פשיטותו אינו סניח תפילין בכל יום ומולול במצות והגם שאינו עושה זה מפני רשעתו אלא מפני פשיטותו וזהו שכתבנו.

ב) וזקן אשמאי פירש"י רשע וע"ה והקשו התוס' דא"כ כותר אפילו לבוהו וכי אלא כלומר בור וע"ה וכי עכ"ל ולענ"ד גם כוונת רש"י כן הוא דא"כ רשע ממש הא אפילו ת"ח רשע אסור לכבדו כמ"ס בסי הקודם אך כוונת רש"י ז"ל - כן שר השולחן עמוד מס 218 ה' יו"ד ב' אפשיטין, יחיאל מיכל בן אהרן יצחק הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

להלכה

ו) ע"י שולחן ערוך יו"ד סי' רמד סעיף א' ובט"ז ס"ק ב'.
ז) ע"י שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קצח

שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קצח

כבוד הה"ג ירא ושלם בתו"ר ר' יצחק הכהן אדלר לאי"ט אופקים יצ"ו.
אשר שאל, איש שיבה שהוא בגדר תינוק שנשבה (ע"פ הלכה) אם צריך לקום לפניו, למה דקיימא לן (קידושין ל"ג: ושם ל"ב:) כאיסי דעומדים לפני זקן אשמאי, ולפירוש רש"י הוא רשע ממש, ובתוס' נתקשו דאפילו להכותו ולנדותו מותר, וכתבו דאשמאי רצה לומר עם הארץ, וכן הוא להלכה ברמ"א (יו"ד סי' רמ"ד ס"א) וז"ל: אפילו הוא עם הארץ ובלבד שלא יהיה רשע. וכבודו העיר דאם הוא תינוק שנשבה בודאי אסור להכותו ולנדותו, ואם כן מהו שחייבים לעמוד לפניו, ומכאן זה נסתפק אם חילוני מצוי בימינו הוא בגדר תינוק שנשבה.
הנה בריטב"א (קידושין לב:) כאשר הקשה קושית הראשנים על רש"י לא כתב כתוס' דאפילו לנדותו ולהכותו מותר אלא כתב דהרי אפילו בכבוד אב כל שאינו עושה מעשה עמך פטור מכבוד אב ואם מכל שכן קימה בפני כל אדם, ופשוט מאד דתינוק שנשבה על-כל-פנים אינו עושה מעשה עמך הוא ואפילו לא נדון אותו כרשע בשוגג.
איברא עצם ההלכה דתינוק שנשבה אינו פשוטה כל כך, דהא בגמרא (שבת סח.) גדר תינוק שנשבה שהוא כאנוס היינו עד שיוודע שהוא ישראל כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב משגגות), ויש לו דין תינוק שנשבה על כל מה שעשה בין הגוים ולא ידע כלל שהוא ישראל, אבל משנודע שהוא ישראל ועשה נגד התורה אחר כך, הרי הוא כישראל לכל דבר... על-כל-פנים תינוק שנשבה אפילו בין הגוים ועכשיו הוא בין הישראלים ויודע שהוא ישראל, אעפ"י שלפעמים אפשר להחשיבו כשוגג ואפילו אנוס, מכל מקום כל זמן שאינו מתקרב ליהדות על-כל-פנים לא עדיף ממומר לתיאבון.
לכן בחילונים בזמן הזה, גם אם נגדיר אותם אנוסים מחמת חינוך הרע שלהם הלא יודעים שיש תורת ישראל, וגם אם ניתן להם

דרגא דמומר לתאבון, או אפילו פחות מזה, מכל מקום ברור דאינו עושה מעשה עמך ואין כאן חיוב קימה מעיקר הדין כדמשמע לשון הרמ"א. מכל מקום יתכן דיש לפעמים ענין להדר זקן כזה אם הולך בתומו, בדברים על כל פנים. ולפי מצב הדברים איכא לפעמים מצות קידוש השם בזה.

האם יש חיוב כיבוד אב כלפי אב רשע

ח) עיי' שו"ע יו"ד סי' רמ סעיף יח, וברמ"א שם.

יל"ע האם ניתן לתלות את מחלוקת השו"ע ורמ"א באב רשע, במחלוקת רש"י ותוס' לגבי זקן אשמאי.

ט) עיי' בספר יושר הורי להג"ר יוסף רפפורט שליט"א [במסגרת]

ושמעתי בכמה עובדות שבאו שאלות שנוגעות לקיום מצות כיבוד או"א שהיו אצל בעלי תשובה, שהוריהם אינם שומרים תורה ומצוות כלל, והם בכלל הנידון הנ"ל. והורו להם שאינם מחויבים בזה, אבל צריכים ליהדר שלא לצערם וכ"ש שלא לבזותם. שהרי נתבאר לעיל דגם לשית הטור שאין חייב לכבד אב רשע מ"מ אסור לו לצערו, וכ"ש שלא לבזותו.	ומטו ביה משמיה דהגריש"א שליט"א דאם הבן מסופק אם אביו בגדר רשע סתם או בגדר מומר אפשר לסמוך על הרמ"א שהביא י"א דא"צ לכבד אב רשע, וצ"ת לבני ספרד שקבלו הוראת השו"ע אם יכולים להקל בספק כיון שהשו"ע כתב רק שיטת הרמב"ם דצריך לכבדו. (בספר מורא הורים וכבודם עמ' קצ"ו).	עלול להגיע למכשולים גדולים, ובכה"ג הלא אינו מחויב לכבודם, והוי בכלל א"ל אביו לעבור על דברי תורה, ולכך צריך בכל מקרה עמוד ס"ס 182 יושר הורי רפפורט, ישראל יוסף בן יצחק הסמן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
ויל"ע לכאורה הו"ל להחמיר דחייבים בכבודם מדין ספיקא דאורייתא כנ"ל. עמוד ס"ס 182 יושר הורי רפפורט, ישראל יוסף בן יצחק הסמן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ושמעתי מהגרי"ל שטיינמן שליט"א שהשיב לבחור בע"ת שאינו מחויב בכל דיני הכיבוד, אבל צריך ליהדר מלבוותם וכיו"ב. ושאלתי: דהו"ל להחמיר דספיקא דאורייתא לחומרא. והשיב: דבהרבה מן המקרים אם ישמע הבן בקולם בכל דבר עמוד ס"ס 182 יושר הורי רפפורט, ישראל יוסף בן יצחק הסמן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	לדון לגופו של דבר, ופעמים שאם ינהג בחכמה ובסייעתא דשמיא לא יצטרך להגיע בכלל לביטול מצות כיבוד או"א. [ועיי' בספר חסידים (סי' ש"ג) דפעמים עדיף שיפרדו האב והבן זמ"ז]. עמוד ס"ס 182 יושר הורי רפפורט, ישראל יוסף בן יצחק הסמן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
		והנה פעמים מניעת כיבודם עלול לגרום לחילול ה', ומאידך אם נוהר בכבודם מועיל במשך הזמן לקרבם לשמירת תורה ומצוות. ולכך צריך במקרים כאלו לעשות שאלת חכם. למשל, הובא מהגרש"ז איערבך דבת שהוריה אינם שומרים תורה ומצוות וניסתה בדרכי נועם לשדלם לברך על מאכל שמגישה להם, ולא עלה הדבר בידה, רשאית להגיש להם כל מה שצריכים, שע"י התנהגותה עמהם בנימוס המקובל אולי תתקרב דעתם, ובמשך הזמן יבואו לידי שמירת המצוות. (הובא בספר הליכות בת ישראל פי"ד, וכע"ז עיין במנחת שלמה סי' ל"ה). עמוד ס"ס 182 יושר הורי רפפורט, ישראל יוסף בן יצחק הסמן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, י"ז טבת תשע"ב

מראי מקומות (43)

קידושין לב:

פרטי דינים בענין קימה לזקן וחכם

- א) גמ' לב: יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת, לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור. וברש"י ד"ה אלא במקום.
- ב) גמ' לג. "תנא איזוהי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות". וברש"י ד"ה שיש בה הידור.
- ג) שו"ע יו"ד סי' רמוד סעיף א-ב.

האם מותר לקום לפני שמגיע לד' אמותיו

ד) עיי' ב"ח יו"ד סי' רמד סעיף ו ד"ה הרואה חכם.

ה) ועיי' חזו"א אבן העזר סי' קמח לדף לג. [מובא במסגרת]

חזון איש אה"ע סי' קמח	
שם חזון איש עמוד מס 577 אבן העזר, נשים קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	דכוי קימה שיש בו הידור, ח"י אין בו הידור אלא שחייב צמורא רבו לקום לפניו כמלא עיניו, וצ"ח סי' רמ"ד סק"ו משמע כפי ח"י דצרכו מוצהק מיינכר דמפניו הוא עומד אפי' חוץ לד"א, ומש"כ-צני"ז חזון איש עמוד מס 577 אבן העזר, נשים קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ו) יש להסתפק אם אחד קם לפני שהחכם מגיע לד' אמות שלו, האם זה נקרא "מבטל עשה" [כמו אדם שלא קרא קריאת שמע בבקר או בערב, שיש לו עבירה], או שרק הפסיד מצוה [כמו אדם שהולך בלי בגד של ד' כנפות וממילא לא חייב בציצית, שאין לו עבירה].

אם היה צריך לקום לצורך דבר אחר

ז) עיי' גמ' שבועות ל: מ"דביתו דרב הונא" עד "ואיקום". ובתוס' שם ד"ה אפרח.

ח) ועיי' ערוך השולחן יו"ד סי' רמ סעיף לג.

מה הדין אם יש לאדם ספק האם הזקן כבר בן שבעים או לא

ט) עיי' שו"ת שבט הקהתי [מובא במסגרת]

שו"ת שבט הקהתי חלק א' סי' רסה

שאָלד: אי ים חיוב קיפּה דפני ספק זקן.

תשובה: א) ל' ים להחמיר כמו בכל ספק תורה וכן אי' בס' חוספת חיים על חיי אדם [בכלל ס"ט ס"ק ד']. שבת הקהתי עמוד כס 210 א גראס, שכאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אבל אין לומר סברה משום דעד עכשיו הי"ל חוקת שאין מחויב לעמוד בפניו ע"כ בספק נעמידנו על החזקה, כיון דבכל רגע ורגע האדם מוזקן יותר, וכעין זה אי' בס' יוסף דעת על יור"ד [ס' פ"ט] לגבי אם א' מסופק אם כבר עבר ששה שעות מעת אכילת בשר וכ' דלא שייך לומר דאימחזיק איסורא, משום דמעט מעט עובר הטעם עד כלות הששה שעות וא"כ עכ"פ איקלש הטעם בכל פעם ושוב אימחזיק החזקה ראשונה עכ"פ עי"ש. ה"נ בשאלתנו בכל רגע ורגע כ"א מוזקן ואימחזיק החזקה שהי"ל שאין צריכין לעמוד מפניו.

ב) ועי' בשו"ת שלמת חיים [ס' שכ"ט] שרוצה לומר השואל דיש לילך בחר רוב אנשים שאינם זקנים כ"כ, ועי' השיב לו רי"ת זינפלד ז"ל דהרי אפשר לזכר ולשאול ובה לא אזלינן בחר רובא עי"ש, ונראה עוד טעם דלא שייך לילך בחר רובא דהרי הספק הוא לאלו אנשים שבת הקהתי עמוד כס 210 א גראס, שכאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שנראה קצת חוקנים ובאנשים בזקנה כזה כגון שיש להם כבר שערות לזנות הרבה אין רוב אנשים כאלו שלא באו לכלל זקנה, ועי"ש שהביא בשם הגאון מרומנוב ז"ל שג"כ פוטר מלעמוד לספק שיבה דהחזקה דברה רק בודאי ולא על ספק. ונאם נאמר דעל ספק שיבה אין חיוב לעמוד יהא נוחא לשון הרמב"ם (בפ"ו מהל' ת"מ ה"ט) וז"ל מי שהוא זקן מופלג בזקנה וכו' עומדין לפניו דז"צ הלשון מופלג בזקנה. אבל להג"ל י"ל דהרמב"ם נמכוין דאם אינו יודע אם הגיע לכלל שיבה אין צריך לעמוד מפניו אלא אם הוא מופלג בזקנה פי' שאין ספק אצלו אם הגיע לכלל שיבה אז יש לעמוד].

ג) אבל מ"מ נראה להחמיר בספק שיבה. עפ"י מה דאי' בברכ"י [ס' רמ"ג] בשם האריז"ל דמפני זקן שהוא בן ס' שנה צריכין לעמוד עי' בספר שער המצות פ' קדושים. וע"כ אם הוא מסופק אם הוא ס' או פחות יש להקל דהא רוב הפוסקים לא ס"ל שמחויב לעמוד בזמן ס' אלא לבן ע' מחויב לעמוד ואע"ג דיש להחמיר כהאריז"ל היינו בודאי ולא בספק אבל אם הוא מסופק אם הוא בן ע' או פחות מס' אע"ג דלא שכיח שיסתפק בכ"כ שנים שבת הקהתי עמוד כס 210 א גראס, שכאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מ"מ יש להחמיר. כנלענ"ד [ושוב צא לירי שו"ת שבט הלוי ח"ה (יור"ד ס' ק"ל) וכ' כמש"כ, ועי"ש שכ' על צפנת פענח הנ"ל דאפילו אם נודה לו דודאי שיבה אמר רחמנא, דלמא מדרבנן חייב גם בספק, ככל הדברים שאנו דורשין ודאי אמר רחמנא ובאו חכמים והחמירו בספיקן עי"ש].

ב) ונראה דאם הוא מסתפק על א' אם הוא ת"מ ודאי אינו מחויב לעמוד מפניו אע"ג דבספק שיבה החמיר.

שבת הקהתי עמוד כס 210 א גראס, שכאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חדא דרוב אנשים אינם ת"מ עי' ברמ"א יור"ד [ס' ר"ה ס"א] מת' הרשב"א דרובין אינן בני תורה, ועי' ג"כ בת' רדב"ז (ח"א ס' תל"ח) דת"מ לא שכיחי, וג"כ יש לו חזקה שלא למד ולא דמי לספק שיבה דבכל רגע שמוזקן אימחזיק החזקה זעירות שהי"ל, אבל לגבי לימוד כל רגע שעובר אינו עובר החזקה. ועוד דעפ"י רוב מי שהוא ת"מ אית לי קלא משא"כ מי שהגיע לשיבה לית לי קלא, מוץ אם הולך בחלוקא דרבנן דא מחויב לעמוד מפניו דאפילו אינו ודאי ת"מ מ"מ עכ"פ אין רוב באלו שהולכין בחלוקא דרבנן שאינם ת"מ אבל מ"מ תלוי הכל לפי המקום והזמן, וד"ל.

שבת הקהתי עמוד כס 211 א גראס, שכאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

המשך מעבר לדף

תשובות והנהגות להג"ר משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, חלק ג' סי' רעט		
וע"כ נראה אף שהרמב"ם נקט בת"ח הידור כלשון הפסוק והדרת פני זקן, אבל באמת חייבין לעמוד בפניו מלא קומתו. וכן מוכח בשו"ע דהחויב קימה מפני שניהם היינו מלוא קומתו. ואמנם גם מרן זצ"ל מורה שדבריו שם שלא מועיל מחילה לחיוב הידור זהו להרמב"ם, אבל בדעת השו"ע מפורש שברכו מדינא מועיל מחילה לגמרי ואף להחויב הידור וכמ"ש שם בסעיף י"ד, והדר תיקשי על מה סומכין בני תורה לבטל המ"ע, דלכאורה ראוי לעמוד מלא קומתו.	בש"ך יו"ד רמ"ד סק"א, שעכשיו לא נהגו לעמוד אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד. ומפרש הש"ך ד"אפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד לפניו ועדיין צ"ע, עכ"ל, וכוונתו נראה שת"ח שלא פקיע שמיהו מוחלין לעמוד שמבינים שע"ה לא מבחינים בת"ח אלא ברב ואין רצונם שייכשלו ולכן מוחלין מעיקרא, וכן י"ל לגבי זקנים דינחא להו בהידור ומוחלים.	הוא לעיני העם אם לא ייהדרנו כלל ויבואו גם הם לזלזל, וע"כ גם הוא מהדר, שהידור לבד אינו בזיון לתורתו. אכן קיום המ"ע אינו אלא בקימה כמבואר בקרא, וע"כ נהי שהת"ח וזקן מוחלים, הלוא חסר לנו המ"ע שלזה צריך קימה כמשמעו, ואם רוצה לזכות למ"ע עליו לקום מלא קומתו כדין, ורק ת"ח אין לו לקום מפני בזיון התורה, אבל מי שאינו ת"ח וקם מלפני זקן או ת"ח מלא קומתו מקיים בזה המ"ע כהלכתה ולא בהידור לבד שאינה המצוה, ועיין בשלמת חיים סי' שכ"ו – שכ"ז מש"כ ללמד זכות בענין זה, ומ"מ מסיק דאשרי המקיים כפשוטו. ולע"ד מסתברא שת"ח וזקן מעיקר דין הכיבוד הוא לעמוד מלפניהם מלוא קומתו וחובה כן, אבל אם בהידור מסתפקים כיון שמתכבדים גם בזה מקיימין בכך המ"ע.
מיהו אפשר לומר שת"ח עצמם ניחא להו בהידור לבד וכן בזקנים, ולכן אין מקפידים היום על עמידה מלא קומתו שהם גופא מוחלים, וכן מבואר תשובות והנהגות עמוד מס 312 ג שטרנבוך, משה כן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ומיהו עדיין אני מסופק בזה אי חשיב קיום המצוה, שהתורה דרשה קימה דוקא מפני ת"ח וזקן, ואם מחל אף שפטור מהמצוה, מ"מ קיום המ"ע ליכא אלא בקימה, ומה שחכם אינו מהדר אלא לזקן מופלג, היינו משום דעשה דכבוד התורה עדין, ומ"מ בזיון תשובות והנהגות עמוד מס 312 ג שטרנבוך, משה כן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	תשובות והנהגות עמוד מס 312 ג שטרנבוך, משה כן אשר הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

יא] עיי שו"ת רדב"ז חלק ח' סי' קסז [מובא במסגרת]

שו"ת רדב"ז חלק ח סימן קסז	
שאלת ממני ידיד נפשי, כיון דאיפסיקא הלכתא כאיסי בן יהודה דאמר [קדושין ל"ב ע"ב] כל שיבה במשמע ואפילו זקן אשמאי. למה אין העם נוהרין בזה כלל ומבטלין מצות עשה של תורה. תשובה: כבר צוחתי על זה כמה פעמים ולית דאשגח שכבר נהגו, ודרשתי להם דהלכתא כאיסי בן יהודה. ופירוש זקן אשמאי בור עם הארץ, וכיון שדרשתי להם שחייבים לקום מפני הזקנים אפילו שהם עמי הארץ החברים נוהרו, אבל שאר העם אין נוהרין כלל, וכדי להסיר מכשול כל זקן שאני רואה אני אומר לו שימחול על כבודו לעולם, דקילין זקן שמחל על כבודו מחול, ואפילו הכי ראוי לעשות להם קצת הידור דהא אמרינן הרב שמחל על כבודו מחול ואפילו הכי בעי למיעבד ליה הידור, הכא נמי לא שנא.	

למעיינים – כמה ספקות בהלכה

יב] שיעור ד' אמות לפי החזון איש הוא 2.30 מטר, ולפי ר' חיים נאה 1.92 מטר. ויש להסתפק לפי איזה שיעור יעמוד, שלכאורה אם יקדים יבטל המצוה לפי ר' חיים נאה, ואם יאחר יעבור על איסור לפי החזו"א [ספר שערי זבולון], וצ"ע.

יג] הנה יש אומרים ש"כוליה ביתא כד' אמות חשיבי", כמבואר במשנה ברורה סי' א' ס"ק ב'. ויש לעיין אם גם בנידוננו אמרינן כן. ועיי ועיי בן איש חי שנה שניה פרשת כי תצא אות יג [מובא במסגרת]

בן איש חי שנה שניה פרשת כי תצא אות יג	
מאימתי חייב אדם לקום מפניהם, משיגיעו לתוך ארבע אמותיו, עד שיעברו מכנגד פניו או ישבו, ואם רוצה לקום מפני הזקן או החכם קודם שיגיעו לתוך ארבע אמותיו אינו רשאי. ויש להסתפק אם נכנסו החכם או הזקן לבית הכנסת או לחצר המוקף, אי אמרינן כל הבית חשיב כארבע אמות וחייב לקום, אף על פי שהם באו וישבו רחוק מן האדם היושב שם יותר מן ארבע אמות, או דילמא גם בזה יש דין ארבע אמות הנזכר. ועיין מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף. ונראה לי כיון דהוי ספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא, וצריך לקום מפניהם אף על פי שישבו רחוק ממנו, מיהו אם הוא יודע שהם באים להתקרב לישוב סמוך לו, לא יקום מפניהם אלא עד שיגיעו לתוך ארבע אמותיו.	

קידושין לג.

בענין קימה שאין בה חסרון כים

א[גמ' לג. מ"אמר מר יכול יהדרנו בממון" – עד "רשאינן לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתם". ורש"י.

שיטות הראשונים בסוגין

ב[עיי' תוס' ד"ה אין בעלי.

ג[עיי' ריטב"א ד"ה אין בעלי אומניות [מ"ומסתברא דלעולם].

ד[עיי' בר"ן על הרי"ף יג: ד"ה מכאן אמרו, מ"ואפשר עוד לומר".

ה[להלכה עיי' שו"ע יו"ד סי' רמד סעיף ה'. ובבאר הגולה אות ט"י.

מה הטעם שאין צריך להוציא ממון על מצוה זו

ו[עיי' בספר מצודת דוד לרדב"ז מצוה כג, טעם 1 בשם ספר הקנה וטעם 2 בשם עצמו [מובא במסגרת]

ספר מצודת דוד לרדב"ז מצוה כג

הקשו בספר הקנה על הא דאמרין מה הידור שאין בו חסרון כים אף קימה שאין בה חסרון כים, ומאי שנא מכל מצות עשה שיש בהן חסרון כים, ותיצרו דהא מתקיים המצוה בהידור מיהא. ונראה לי לתרץ דכיון דקימא לן שאם מחל על כבודו כבודו מחול אנו סהדי דמחיל כדי שלא יהא לזה חסרון כים.

ז[האם תוכל למצוא נפקא-מינות בין הטעמים.

ח[הרב זילברשטיין על קימה באוטובוס

שאלה אוטובוס הנוסע מבני ברק לירושלים, וכבר בתחנותיו הראשונות הוא מתמלא בנוסעים, ובהמשך התחנות כבר קשה למצוא מקומות ישיבה, ועלה אדם זקן, שידע שהאוטובוס מלא, האם יש מצוה לקום מפניו ולתת לו את מקומו, או כיון שעלה לאוטובוס מלא, אין צריך לפנות לו מקום?

תשובה נראה שמצות מפני ישיבה תקום, והדרת פני זקן אין כאן, דאמרין בקידושין (דף לג ע"א) דמצות קימה והידור הוא דוקא כשאין בה חסרון כים, והכא יש בזה חסרון כים. ואף שמחיר האוטובוס הוא אותו מחיר בעמידה ובישיבה, מ"מ כיון שרוב האנשים מעדיפים לא לעלות ולשלם באוטובוס בלי מקום, הרי אם הוא צריך לקום, זה הוי כחיסרון כים.

והנה בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קיד) כתב דודאי עיקר מצות קימה מתקיים בקימה בעלמא והדר יושב. אמנם היות דקיי"ל דבעינן קימה שיש בה הדור, ע"כ קרוב לדאי דאם אין מפנה מקומו להזקן מבטל ההדור, דודאי אין זה הידור דהצער יושב והזקן עומד לפניו כתלמיד לפני רב. אמנם כ"ז במקום חשוקי חמד עמוד מס 145 בבא מציעא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שמשלמים בשביל עמידה כמו לישיבה, אבל במקום שמשלמין בשביל ישיבה יותר מעמידה, א"כ שוב ה"ל חסרון כים ואמרין מה קימה שאין בה חסרון כים. אמנם י"ל דזה דוקא בחסרון כים כעין בטול מלאכה וכיו"ב, אבל הכא החסרון כים לצורך מצוה הדר הו"ל כמו שאר מצות דחייב במקומו, עכ"ד. חשוקי חמד עמוד מס 145 בבא מציעא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכן בענינו קיימים שני פסקי דין נפרדים: לגבי ה"זקן שנינו בשו"ע (כ"ד סימן רמד ס"ו) אין ראוי לת"ח שיטריח על הציבור לכוין לעבור לפניו, אלא ילך בדרך קצרה ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניו, זכות היא לו.

א"כ אין זה מן היושר שיעלו בתחנות אלו שבדאי גורמים הם לנוסעים לעמוד דרך רחוקה. וכשיבואו הזקנים לשאול, נאמר להם שילכו לתחנות הראשונות, או יסעו במונית שירות, אם הדבר אפשרי. ומאידך, כשכבר עלה זקן או אשה מעוברת, התשובה לנוסע היא, כי חייבים לתת להם מקום הישיבה, לפחות לחלק מן הדרך. כי לפעמים יש בדבר משום פיקוח נפש. חשוקי חמד עמוד מס 146 בבא מציעא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קימה שיש בה חסרון כים מפני אביו ורבו

ט[יל"ע דין זה ש"אין חייבים בקימה שיש בה חסרון כים" אם נאמר רק לגבי זקן וחכם, או גם לגבי אביו ורבו.

י[עיי' חזון איש, אבן העזר דף רפו: ד"ה לא ב' איקום [קטע זה כלשונו מופיע גם בחזו"א יו"ד דף קעט: ד"ה קידושין לא ב' איקום].

יא[עיי' בן איש חי [שנה שניה פרשת כי תצא אות יז] שכתב לא כן. וצ"ב במחלוקתם.

בן איש חי

ואין בעלי אומניות חייבין לעמוד בפני החכם או הזקן בשעה שעוסקין במלאכתם, ואם רוצה להחמיר על עצמו ולעמוד רשאי, אבל אם הוא שכיר יום שעוסק במלאכת אחרים, אינו רשאי להחמיר ולקום, וכתב הכנסת הגדולה בשם הר"א הלוי ז"ל, דאפילו בפני רבו המובהק אינו חייב לקום כשעוסק במלאכתו:

יב[עיי' הרב זילברשטיין דלהלן על קימה באוטובוס לרבו. ולכאוי נשמטו ממנו דברי החזון איש הנ"ל, וצ"ע.

גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינים בעמידה. דיתבי כמאן דשרי מסאניה, ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב. וכתב התורת חיים (שם) צא ואפרח עלי בר אווזא, פירוש ואהיה עומד עד שתגמור כל טענותיה, שהעומד מפני ת"ח צריך לעמוד עד שיעבור מנגד פניו.

וא"כ תלמיד חכם שעלה לאוטובוס מלא, אף שבזקן יתכן שמעיקר הדין אינו חייב לפנות מקומו, וא"כ הוא הדין לתלמיד חכם, אולם אם התלמיד חכם עומד בתוך ד' אמותיו אסור לו לשבת, וא"כ אם שניהם לא ישבו, הרי זה מדת סדרם, ולכן יתן לו את מקומו, אך כאמור לעיל, אין לתלמיד חכם לעלות על אוטובוס מלא, כשיודע שיקומו בשבילו, או אם ירצה לעמוד, ימחול על כבודו, ואז יהיה מותר לשבת.

חשוקי חמד עמוד מס 147 בבא מציעא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שאלה כאשר רבו או תלמיד חכם עלה לאוטובוס כשידע שהוא מלא, האם חייב לפנות לו את מקומו, או שמא כיון שהוא מלא, אינו צריך לפנות לו מקומו?

תשובה אף שיתכן שזקן שעלה לאוטובוס מלא אינו חייב מעיקר הדין לפנות לו את מקומו, מ"מ תלמיד חכם שאני, דאמרין בשבועות (דף ל ע"ב) דביתיהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן, אמר היכי נעביד, אי איקום מקמה מסתתמן טענתיה דבעל דינא, לא איקום מקמה, אשת חבר הרי היא כחבר, א"ל לשמעיה, צא ואפרח עלי בר אווזא ושדי עילואי ואיקום. והאמר מר, מחלוקת [של ר' יהודה וחכמים] בשעת משא ומתן אבל בשעת חשוקי חמד עמוד מס 147 בבא מציעא זילברשטיין, יצחק בן דוד יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שני, כ"ח טבת תשע"ב

מראי מקומות (45)

קידושין לג. בענין קימה מפני עושי מצוה

א[גמ' לג. מ"אמר מר יכול יהדרנו בממון" – עד "אתה מכשילן לעתיד לבא". ורש"י.

ביאורים בגמרא

ב[עיי פני יהושע ד"ה שם אמר רבי יוסי.

ג[עיי בספר "בן יהוידע" מבעל הבן איש חי בסוגיתנו [מובא במסגרת]

בן יהוידע

נמצאת מכשילן לעתיד לבוא. פירש רש"י ז"ל שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם. הדבר הזה יפלא וכי מפני שאין קמים מפניהם יאמרו נבזים הם ויחדלו מלקיים המצוה, דא"כ נמצא הם מקיימים המצוה בשביל הכבוד, ולא חשידי ישראל בהכי, ועוד הלא הם יודעין שאין קמים אפילו בפני תלמידי חכמים, ומאי רבותייהו על תלמיד חכם, ועוד מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל [הלי בכורים פ"ד ה"טז] דהפחות והסגנים והגזברים שיוצאים לקראתם הולכים עמהם בשוקי ירושלים גם כן, וא"כ המה רואין בעיניהם שגם בפני הפחות והסגנים אינם קמים, דהא הולכים עמהם ביחד, ואיך אומרים נבזים בעיניהם, דהיתכן לחשוב שגם הפחות והסגנים נבזים. ונ"ל בס"ד מה שאמר נבזים בעיניהם לאו משום העדר הקימה, אלא משום שמביאים מעיר לעיר דבר מועט ששוה דינר אחד, ולא עוד אלא שמרעישים העולם בו, דהחליל מכה לפנייהם, והשור מהלך וקרניו מצופים זהב, ומשמיעין קול חרדה גדולה בהודות והלל, הנה הם בושין ואומרים ודאי שאנשי ירושלים הרואין אותנו שבאנו מעירנו בדורון זו שהוא דבר מועט, וכל כך מרעישים העולם בעבורו כאלו הבאנו דורון ששוה ממון הרבה, ולכך יחשבו בעת מהלכם בשוקי ירושלים לפני אנשי העיר, שכל האנשים שבירושלים בוזין אותם בלבם, באומרים על מה באו אלו מעירים ועל מה עושים כל החרדה הזאת, ולכן לשנה אחרת לא יבואו כי יבושו, ולכך תיקנו חז"ל שיקומו כל בעלי אמוניות בפניהם, אף על פי שאין קמים בפני תלמיד חכם, כדי שיראו כל הכבוד הזה שעושים להם, אז יאמרו ודאי מצוה זו יקרה ונכבדת בעיני אנשי ירושלים, דהא עושים לנו כל הכבוד הזה בעבורה לקום מפנינו ולשאול בשלומינו, ולא יבואו לחשוב שהם משחקים עליהם בלבם ובוזין אותם:

האחרונים למדו מכאן שיש חיוב קימה מפני עושי מצוה

ד[עיי במשנה ביכורים פרק ג' משנה ב-ג, וברע"ב משנה ג' ד"ה כל בעלי אומניות.

ה[עיי שו"ע יו"ד סי' שסא סעיף ד', ובט"ז ס"ק ב'.

ו[עיי פתחי תשובה על השו"ע יו"ד סי' רנו ס"ק א'.

קושיא על האחרונים מהגמרא

ז[לכאורה קשה, הרי הגמ' בסוגיתנו דחתה שאין ראייה מביכורים שצריך לקום מפני עושי מצוה, וא"כ מדוע פסקו האחרונים מכאן שצריך לקום מפני עושי מצוה.

ח[ועיי חידושי מהרי"ט [בקובץ מפרשים] ד"ה בא וראה, מ"וכתבו האחרונים", שכתב 2 תירוצים.

האם באמת צריך לקום מפני כל עושי מצוה

ט[ולכאוי צ"ב, אם צריך לקום מפני כל עושי מצוה, א"כ נצטרך לעמוד כל היום, שכל היום יש לידינו אנשים שמתפללים שחרית או מניחים תפילין או לומדים או מברכים או אוספים צדקה, ואיך יתכן זה.

י[מהלך 1 – עיי מהרש"א ד"ה כמה חביבה בשם הרמב"ם.

יא[למעיינים: אמנם עיי מקנה ד"ה אמר ר"י, שהביא ראיות דלא כהרמב"ם.

יב[מהלך 2 – עיי נודע ביהודה ח"א או"ח סי' כז ד"ה והנה עלה בדעתי.

יג[עיי ספר הידור פנים סי' כו בשם הג"ר יהודה שפירא זצ"ל ראש כולל חזון איש

ספר הידור פנים סי' כו (מאת הרב רפאל הלוי דינר) בשם הג"ר יהודה שפירא זצ"ל

ושאלתי לו ממה שראיתי כתוב (במשמר הלויים בכורות סי' י'), שהגאב"ד מטשעבין זצ"ל הי' עומד ממקומו כשעברו אצלו הכהנים לעלות לדוכן, מטעם הולך לדבר מצוה, והרי זה נוהג כל יום. והשיב לי דזה הי' מדת חסידות והידור שלו, ואפשר עוד דכיון דבחו"ל אין נושאין כפים רק ביו"ט נכלל שמה בחביבה מצוה בשעתה, וכיון שהתרגל לעמוד עמד ג"כ בא"י, עכ"ד המאירים ומשמחים, וכביאור נוב"י ודעמי' הנ"ל, ולמד שגם במקום שאין חסרון כיס, הוי החיוב רק במצוה בשעתה.

עמוד מס 62 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכששאלתי הג"ר יהודה שפירא שליט"א שאלה הנ"ל, דכיון שכתב הט"ז דיש לקום להולך במצוה, איך מצינו ידינו ורגלנו, השיב על אתר. דלא בכל מצוה אמרו. אלא מצוה שמגיע עמוד מס 61 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בהזדמנות לפרקים, וכלשונם שאמרו "בשעתה", וכמעט אין זה שכיח כ"כ אצלנו, רק כגון הולך למול בנו וכדו'. ושאלתי לו דלפי"ז מה שכתבו הפוסקים בגבאי צדקה, אינו נוגע היום, אמר ג"כ הכי, דלא דיברו רק בגבאי צדקה שמגיעים בזמנים רחוקים. עמוד מס 62 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום שלישי, כ"ט טבת תשע"ב

מראי מקומות (46)

קידושין לג.

בענין קימה בבית הכסא ובבית המרחץ

[א] גמ' דף לב: "יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור".
[ב] גמ' דף לג. מ"אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא" – עד "לאונסיה שאני" [נקודתיים].

חקירה אם זה מחמת המקום או האדם

[ג] יש לחקור האם הטעם שאינו הידור הוא **דין במקום**, דביהכ"ס ובית המרחץ הוי מקום מטונף ומאותו טעם שאסור בתלמוד תורה, או שזה **דין בגבול**, דמחמת שהוא אינו לבוש אין בזה כבוד אם יקום.

ראיות לכאורה לצד א'

[ד] עי' מאירי ד"ה ולא יעמוד מפניו.
[ה] עי' שולחן גבוה על השו"ע יו"ד סי' רמד ס"ק י [מובא במסגרת].

שולחן גבוה לגאון רבי יוסף מולכו [מהפוסקים האחרונים]

ולפי טעם האמור דטעם איסור שאלת שלום בבית הפנימי הוא משום מאיסותא דמקום, אם כן לא שנא בזמן התלמוד שהיו נכנסים במרחץ בגילוי ערוה לא שנא בזמן הזה שנכנסים בכיסוי ערוה הכל אסור בין בשאלת שלום בין בקימה דומיא דבית הכסא.

ראיות לכאורה לצד ב'

[ו] עי' בספר הערות על מסכת קידושין לגרי"ש אלישיב שליט"א ד"ה שם פשוט.
[ז] למעיינים: עי' ערוך השולחן יו"ד סי' רמד סעיף ו' שמבואר לכאן צד שלישי בחקירה.

חקירה אם יש ענין לעמוד במקומות אלו [ג' צדדים]

[ח] יש לחקור בענין קימה בבית מרחץ (1) האם אין חייב לעמוד אך יש בזה מדת חסידות. (2) או שאין בזה אף מידת חסידות. (3) או שאפילו אסור לקום דהוי בזיון לרב או לזקן.
[ט] ועי' ברמב"ם הל' ת"ת פרק ו' הלכה ב', מה שחילק בלשונו בין בית המרחץ לבין בעלי אומניות. ודו"ק.

מחלוקת האחרונים בדין רבו מובהק במרחץ

[י] עי' לחם משנה על הרמב"ם הנ"ל הלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה ב'.
[יא] שו"ע יו"ד סי' רמד סעיף ד' ובפתחי תשובה ס"ק ג.
[יב] ולכאן יש להביא ראיה מהרמב"ם הנ"ל.

בענין השוכב בבגדי לילה אם יקום

[יג] עי' שו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' רנו [מובא במסגרת]

שו"ת שבט הקהתי להג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א

שאלה: כששוכב במטה, האם צריך לקום או בפני אביו כשנכנס. שבט הקהתי עמוד מס 218 גרסא, שמאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה ג) כרם נראה דאם הכן השוכב על המטה הוא חלש או חולה נראה דפטור מקימה בפני אביו וכמו דקיי"ל לגבי חפלה דחולה או זקן שאינו יכול לעמוד יכולים להתפלל שמו"ע מיושז (עי' סי' נ"ד ס"ו) א"כ אם שמו"ע יכול להתפלל מיושז ה"ה דפטור שבט הקהתי עמוד מס 219 גרסא, שמאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	מלעמוד בפני אביו. ועי' ציור"ד (סי' שע"ו ס"א) דאכל וחולה פטור מלעמוד בפני נשיא, א"כ ה"ה בפני אביו. והנעתי השאלה לפני הגאון הגדול רי"ש אלישיב שליט"א. והשיב דאם הכן כבר שוכב עם בגדי לילה מסתגר דאינו מחויב לקום בפני אביו דלא הוי קימה שיש צד הידור, וכמו במרחץ דאינו מחויב לקום מה"ט דאין צד הידור, אכל אם שוכב על הספה עם שבט הקהתי עמוד מס 219 גרסא, שמאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	בגדיו מחויב לקום עכ"ד. והנה הא דא"י צמוע"ק (כ"ז ב) ונפסק כן ציור"ד (סי' שע"ו) דאכל וחולה פטור מלעמוד בפני נשיא והטעם עיי"ש בלבוש מפני שטרודין בנערים ועי' בשו"ת שבות יעקב (ח"א כ"ו) ש"י הטעם דאכל דמעולל בעפר והחולה מוטל על ערש דוי אין זה קימה שיש צד הידור עיי"ש א"כ משמע דאם אינו חולה ושוכב צמטה מחויב לעמוד ויש לדחות. שבט הקהתי עמוד מס 219 גרסא, שמאי קהת בן משה נחום הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
--	---	--

למעיינים: בענין קיום מצוות בבית הכסא ובבית המרחץ

[יד] עי' בביאור הלכה סי' תקפח ד"ה שמע ט' תקיעות.
[טו] ולכאן מסוגיתנו יש להוכיח **שמות** לקיים מצוות בבית הכסא ובבית המרחץ, ויל"ע.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום רביעי, א' שבט תשע"ב

מראי מקומות (47)

קידושין לג.

סיום עניני קימה לזקן וחכם [א]

[א] גמ' דף לג. "יכול יעצים עיניו" עד לג: "איבעיא להו בנו והוא רבו". רש"י ותוס'.

בענין "יכול יעצים עיניו"

עי' הערות על מסכת קידושין להגרי"ש אלישיב שליט"א ד"ה אלא יכול יעצום.
עי' ביאור הלכה סי' קכח ד"ה אינם, מה שלמד מסוגיתנו לענין כהנים היוצאים מביהכנ"ס.
עי' נחלת צבי על השו"ע יו"ד סי' רמ שלמד מכאן שאם עצם עינים פטור מלקום, עי"ש.
עי' מנחת חינוך מצוה רנז סעיף ה' שחלק עליו.

בענין אזהרה לזקן שלא יטריח אם זה איסור או רק לא ראוי

עי' רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה ג'.
ועי' בהגהות בני בנימין, מובא בספר הליקוטים בסוף הרמב"ם פרנקל על הלכה זו.

אזהרה לזקן שלא יטריח האם נוהג בזמננו

עי' שו"ע יו"ד סי' רמד סעיף ד' שלא נוהג.
עי' ברכי יוסף על השו"ע שם שחלק עליו.

בענין קימה לסבי ארמאי [גוי]

עי' תוס' לב: ד"ה מאי, שאין חיוב לכבד זקן גוי, ורק הנהגת ר' יוחנן היא.
עי' רמב"ם ה' תלמוד תורה פרק ו' הלכה ט' שסובר שיש חיוב. ועי' כסף משנה ולחם משנה שם.
עי' שיטה לא נודע למי לב: דדוקא אם שומרים ז' מצוות בני נח.

בענין אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו שחרית וערבית

עי' שו"ע ורמ"א יו"ד סי' רמב סעיף טז, ובנושאי כלים שם.

בס"ד, ישיבת ברכת חיים, יום חמישי, ב' שבט תשע"ב

מראי מקומות (48)

קידושין לג:

סיום עניני קימה לזקן וחכם

ועיון בדין עמידה מפני ספר תורה

[א] גמ' דף לג: "איבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו" עד "כל מצות עשה שהזמן גרמא". רש"י ותוס'.

בענין הק"ו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן – סתירה מגמ' מכות

[ב] עי' תוס' הרא"ש ד"ה מפני לומדיה.

[ג] עי' במקנה ד"ה בגמ' מפני לומדיה.

האם חיוב עמידה מפני ס"ת הוא דאורייתא

[ד] עי' בספר עמק ברכה עמ' מב-מג שביאר ענין זה היטב

ספר עמק ברכה עמ' מב-מג

קידושין ד' ל"ג: איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס"ת ר' חלקי ור' סימון ור' אלעזר אמרי ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ"ש. וכין שק"ו דאורייתא הוא נמצא דהוי מצות עשה גמורה לקום עמוד מס 40 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה מפני ס"ת ולכבדה ולהדרה בכל מיני כיבוד והידור כמו בזקן ות"ח. וזהו שכתב הרמב"ם בפ"י מה' ס"ת ה"י: מצוה לייחד מקום לס"ת ולכבדו ולהדרו יותר מדאי לא ירוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו כנגדו ולא עמוד מס 40 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה יפשיט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשאוי ולא יחזיר אחוריו לס"ת. ובביאור הגר"א ביו"ד סי' רפ"ב הביא ראה לכל דברים אלו מכיבוד רבו. עמוד מס 41 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	ונראה, הא דאסור לטלטל ס"ת אלא צריך לילך אל הס"ת, כדאיתא בירושלמי יומא רפ"ז וכן פסק בשו"ע סי' קל"ה, נמי הוא משום מצות כיבוד. דהרי כתב הרמב"ם שם שצריך ליחד מקום לס"ת משום כיבוד, ממילא נסתעף מזה שאסור לטלטלו למקום אחר. וכן נראה, דכל מיני שימוש שעושין לס"ת, כגון הגבהה וגלילה והוצאה מן הארון והכנסה לארון, הכל נכלל במצות עשה של כיבוד, דאיזה כיבוד מליביש ומכסה מכנים ומוציא, כמו בכיבוד רבו, דכל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו. וכן נראה, דאם יקראו אותו לעלות לס"ת לקרות ואינו עולה עובר במצות עשה של כיבוד. ומה"ט כתב המנהיג, הובא בב"י סי' ס"ו, דמי שעומד באמצע ק"ש וברכותי וקראו אותו עמוד מס 41 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה	לעלות לס"ת דצריך להפסיק מפני כבוד הס"ת. וזהו שאמרו בברכות ד' נ"ה, דכל שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא מקצרין ימיו [ויש לעיין לפ"ז אם עמוד מס 41 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה] אך אני מסתפק, בהא דאיתא בסוטה ד' ל"ט: כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכת שנא' ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה, לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם דבכל גווני אסור לספר, אפי' בלחש ואפי' איכא עשרה דצייתי לס"ת בלא הוא, — אם זהו נמי משום כבוד הס"ת, וזהו דילפינן מהקרא דנחמ"י דהוי בכלל כבוד הס"ת, וא"כ מי שמספר עובר בעשה דאוריתא דכיבוד הס"ת, או דאינו משום כבוד הס"ת אלא משום כבוד המצוה של קריאה, והוי איסור בפ"ע מדברי קבלה הגלמד מקרא דנחמ"י. עמוד מס 41 עמק ברכה פומראנציק, אריה בן זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה
---	---	---

יש לדון האם יש ענין להתישב לפני שמגיע הספר תורה, כדי לקיים מצות קימה
[ה] ועיי בפסקי הגריש"א שנדפסו בקובץ מבקשי תורה לגבי אביו ואמו [מובא במסגרת]

פסקי הגריש"א בקובץ מבקשי תורה
ד. הרואה אביו ואמו מתקרבים, והוא עומד, מן הראוי להתיישב, בכדג.לקיים מצות קימה. (הגרי"ש אלישיב שליט"א). עמוד מס 108 הידור פנים דינר, רפאל בן מרדכי הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

- מהלכות כבוד ספר תורה**
- [ו] עיי שו"ע יו"ד סי' רפב סעיף א-ב.
- [ז] עיי ט"ז ס"ק ב'.
- [ח] עיי פתחי תשובה ס"ק ג'.
- [ט] עיי גליון מהרש"א ד"ה לנהוג כבוד גדול.
- [ן] עיי בית לחם יהודה ד"ה השומע קול הנושא.
- [יא] עיי במשנ"ב, שו"ע או"ח סי' קמו סעיף ד', במשנ"ב ס"ק יז, שער הציון ס"ק יח.